SAWDONG

KA

LYNGWIAR DPEI

DA

U PRIMROSE GATPHOH

Revised and Enlarged

PUBLISHED BY MRS. E. GATPHOH

Fifth Edition—1977

PRINTED AT THE RI KHASI PRESS, SHILLONG

LA LUM ia kine ki JINGIATHUHKHANA na kylleng awdong ka Ri, ban wallam pat ha ka jingmut kiba pun, ba ki PURISKAM bad ki KHANATANG u Khun Khasi nar ki dang bang, dang shngiam bad dang itynnad ki kumjuh kumba ki la long bun pateng mynshuwa; bad ban pynpaw ruh ia ka jingkordor la ki 'Mar Kynti'. Nalor kata ruh, ban kynroi bad pyniar ia ka thoh ka tar kaba dang duna shibun ha ka ktien jong ngi, haba ia nujor bad kiwei pat ki jaid bynriew ba la shai. Namar kata, la pynpher katto katne ia ka rukom iathuhkhana na kaba iohsngew haba sngap kai '*Sawdong Ka Lyngwiar Dpei*' ia ka juh hi.

Ngi la *revise* pat ia ka THIRD EDITION bad shon thymmai ia ka FIFTH EDITION mynta ka snem.

Ngi sngewnguh ia ka jingpynshlur, ka jingpyni-buit, bad ki jingkynthoh jong kito ki lok kiba la pule ia ka FIRST EDITION kaba ngi la pynmih ha ka snem 1933. Kine baroh ki la long kiba myntoi shibun eh ia ngi.

Ngi kyrmen ba kane ka Kot kan pynmyntoi ia ki HYNNAH SKUL, bad ia ki PAITBAH kiba ha Sor bad ha yndong.

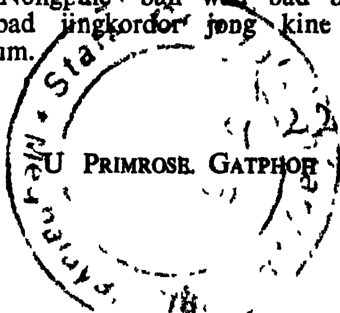
Mynta khyndiat snem, ka Ri ka la sdang ban Pule Kot, bad ngi la ioh bun ki jingkyrpad ban phah kot sha kito ki LOK kiba shong shabar ki pud ka RI KHASI BAD JAINTIA, kiba shong saphriang ha la ki kam ki duk kylleng ka ASSAM. Kane ka pynpaw ba ki briew ki '*ieit lung mynsiem ia la Ri*'' bad ba ki kynmaw ieit hir-hir ia ka bad ia la ki kher ki mer kiba shong ha ka. Ngi la sdang ban niew kor ia la ka KTIEN.

Ngi ieh ha phi ki Nongpule ban wad bad ban khmih ia ki jingitynnad bad jingkordor jong kine ki jingiathuhkhana ba ngi la lum.

'MEIRILANG,'
JAIAW LANGSNING,
SHILLONG,

The 10th May 1977.

U PRIMROSE GATPHOH

KA JINGKDEW

KI JINGIATHUHKHANA : Sla

SAWDONG KA LYNGWIAR DPEI

I

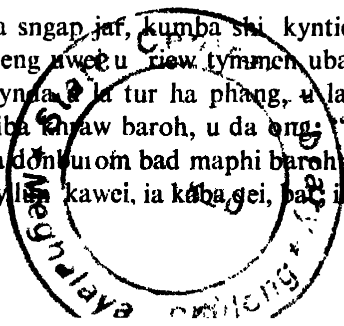
Ki Paro Ksiar

Ha kawei ka hima la don uwei u Patsha uba khraw uba la don khyndai ngut ki khun shynrang kiba bieit suda, bad kane ka la pyndiaw jingmut shibun eh ia u. Kumta u la wad lad da kumno ban pynlong ia ki kiba stad. U la tohkit bniah biang pa biang na la u Myntri Korbar Ri shaphang kane, hynrei um man shem satia ka buit ka ban pynhun ia u. U la pyrkhat synñia sngi, da kumno un pynstad ia kita ki khun jong u baroh khyndai ngut. Ynda la bun la ka sngi ka ia ba u la iai puson bad pun ia kane ka jingpyrkhat ha lade, u la kut jingmut ban iathuh noh ia ka ha khmat ka dorbar pyllun ka hima, khnang ba ki riew shemphang ka ri kin ia ai jingmut lem ia u shaphang kane ka kam.

Kumta u Patsha u la jari ia ki khmat rangbah ka hima baroh ban ia poi lang sha kane ka dorbar laiphew shnong. Ynda la poi kata ka sngi, baroh ki la ia wan poi lang khrui sha kata ka dorbar, bad u Patsha u la plie ia ka, da kaba pynsngew ha u khun u hajar ia la ka khuslai mynsiem, kaba la sdien ha shlipnud jong u baroh shi katta snem lynter.

Ka dorbar ka la sngap jaf, kumba shi kyntien kwai ne bad hadien kata la ieng uwei u riew tymmen uba nang bha ban sait thma, bad ynda u la tur ha phang, u la nguh arti ia u Patsha bad ia kiba khraw baroh, u da ong: 'Ko Patsha kynrad, ko Myntri ba donbuiom bad maphi baroh ki Kynrem ki Lyndan ka hima pyllun kawei, ia kiba gei, bad ia kaba lait,

bret. Nga iohi, ha ka jingpyrkhat jong nga, ba dei tang ka Per Syntiew kaba lah ban pynstad ia ki khun Patsha. Kane ka kper kan long kumba shiphew mail sawdong. Ha ka yn thung ia ki laiphew syntiew kiba don ha ki saw lyer kane ka khrum, bad yn ker kut ia ka baroh sawdong da ki kynroh kiba jrong, khnang ban nym don mano mano ba lah ban rung shapoh jong ka lait na kiba ha ïng ha sem ki Patsha. Ia kine ki syntiew ym bit ban ktah mano mano ruh; ki Khun ki Patsha baroh khyndai ngut kin sumar bad kin khmih bniah ia uwei pa uwei u syntiew haduh ba ka jingmut jong ki kan da proh bad iar na kane ka jingminot. Kane ka kper kan long ruh ka jaka iaid kai swari ki Patsha, khnang ban pynpalei ia ka jingmut jing ki. Ngam ngeit ban dang don shuh sa kawei pat ka lad kaba kham bha ia kane. Lada ka dorbar ka sngew ia dei ia kane ka jingpyrkhat, to, ngin ia sdang noh shisyndon ia kane ka kam."

Baroh ki la sngewhun ia kane ka jingpynibuit, bad ki la sdang kyrkieh ban pyndep ia ka; bad ia ki jaid sy tiew baroh na ki saw kuna ka pyrthei la thung ha ka. Tang shu dep, la aiti ia ka ha ka jingsumar kine ki khyndai ngut, kat kum ka rai ka Dorbar.

Ha kane ka shnong la don uwei u khynnah uba ju sngewbha eh tang ban ialehkai bad la ki paralok man ka sngi; hynrei kat sha ba u iaid uba pli, ki para khynnah jong u ki sin ia u, 'U Khun Pongka.' Wat haba u ialehkai ruh kim ju nang shuh ban khot ia u da kumwei pat, hynrei tang da kane hi ka kyrteng sin. Kane ka la pyndiaw jingmut shibun eh ia u, bad u la ong ha lade ba u dei ban kylli pyrthew na la ka kmie ia ka daw jong kane ka jingsin; bad ha kawei ka miet u la kylli na ka shuwa ban thiah.

Ka kmie ka la kyndit kumba dung u 'nam sarang ha u klongsnam, bad ka la lynñiar kthang: "Waw ko khun !

Waw ko khun ! Kaei kane phi kylli ia nga?" Ka la jaw ummat breb bad ka la ong artat : "Ka jingshisha ka dei ban paw ha khmat ka jingshai ka sngi, la ngi pyrshang katno katno ban buhrieh ia ka. Ko Kynrad Ksiar, phi dei u khun u Patsha kane ka hima; hynrei nga tad shu pun ia phi, u la beh noh ia nga, ba nga long tang ka shakri ïng jong u; bad namar ba nga duk, bad bym don shuh ba peit ba khmih ia nga, ngam shlan satia ban iathuh briew ba u dei u kpa jong phi. Baroh shi katta snem nga la pun hi 'wei briew ia kane ka jingshisha, bad nga la shah lehbeiñ haduh katne ha ka pyrthei. Ki briew ki sin ki rngop ia phi kumne, khnang ban pynkhlemraiñ ia nga. Koit khun, kan ieng rasong ka hok ha ka akher ka sngi: long shlur bad minot; phin jop hi ia kine ki jingeh baroh. Mynta ba phi la tip ia ka jynjar jong nga ka kmie, ieng rangbah, bad weng noh ia une u lyoh uba iong pyrshah ia ka ïng jong nga, da ka jingshynrang bad ka jingstad jong phi."

Katba ka kmie jong u ka dang iathuh ia kine kiei kiei, ka dohnud jong u ka la pluh da ka jingbitar ka bym lah ong shuh ia la uta u kpa; bad u la kut jingmut ban pynbna ia kane ha la ki para khynnah lashai mynstep. Ha ka sngi kaba bud, ki tang shu sdang sin ia u, u la kylliang ktien phak ia ki : "Ngam dei ho u khun khlem kpa ! U kpa jong nga ba phin dup tip noh, u dei u Patsha kane ka hima keiñ!" Hangta ki para khynnah jong u ki la rkhie beiñ ia u, bad ki la ia ong artat : "Lada me dei shisha u Khun Patsha, kyndat ia une u Mawbynna uba shi piam star da ka kjat shatai sha shiliang phud! Lada mem lah, kata me shu jler ia ka bym lah long."

U la mareh sha pajih khyndiat bad u la nam, kumne; "Lada i mei i hok shisha, ngan kyndat ia une u maw kumba ki ong kine ki lok jong nga. Hynrei, lada bakla na kata,

ai un nguid im noh ia nga." Tang shu dep, u la mareh sia-sia bad u la kyndat ia u bak sha shiliang; bad naduh kata ka khyllipmat kim ju nud sin shuh ia u.

Ynda la poi ka por synrai, baroh ki syntiew ha kata ka kper ki la sdang shylluit: hynrei katba ki nang phuh mynsngi, ki wan hiar ki kulai her na bneng mynmiet bad ki bam lut khoit ia ki. Kane ka la pynlyngngoh ia u Patsha bad ia ki khun jong u, bad u la hukum ba kin ia leit ap kylliang man ka miet, bad ban kem ia ki nongpynjot. Baroh khyndai ngut, ki la leit ia ap kylliang uwei uwei shi miet; hynrei kim lap satia ia kine ki kulai, namar ki tang shu poi ha kper, ka jingiohthiah lyngngai ka la hap halor uwei pa uwei na ki. Kumta ki kulai Bneng ki ia wan ia leit khlem da don mano mano ba pynma ia ki, bad ki la bam lut khoit ia ki syntiew phuh man ka miet. Kane ka la pynsngewsih shibun eh ia u Patsha.

Ka nam jong kane ka Per Syntiew ka la ktik ia ka jingmut u Khun Pongka, bad u la kwah dik dik ban leit jngohkai ia ka, la u tip biang biang ba kin nym shah rung ia u. Kumta, u la thaw buit kumno ban ioh bsut hapoh jong ka. Ha kawei ka sngi, u la leit sha ïng syiem bad u la rung ha ka kamra bishai u Patsha, bad u la ong, kumne:

"Ko Patsha Kynrad, wat sngew lehraiñ ban kam khun ia nga; i mei i la iathuh ha nga ba phi dei u kpa jong nga. Ngam kwah ban pynkhlemraiñ ia phi ha khmat ka pyrthei: nga kwah tang ban ia ap lem ia kata ka kper jong phi; namar, nga la iohsngew, ba ki mrad ki la bam lut khoit ia ki syntiew phuh man ka miet. Shah ngan leit ap tang shi miet ba ngan dup hun."

Ka khmat uta u Patsha ka la lylla, namar u la iohi ia la ka dur ha uta u khynnah. Hynrei. ba u sngew lehraiñ ban tip ki briew, u la shu jubab pynkloi noh; "Ko khynnah,

khie leit mynta shi wat. Tang ba men nym kaw kaw eiei ha shnong ha thaw ho lih ! Lada nga iohsngew tang tiak, ngan pyniap shisyndon ia me bad ka kmie jong me."

U khynnah de tang mar kumta u la mareh sha la ïng bad tang shu poi, u la iathuh ia kaba la jia baroh ha la ka kmie, bad u la phah ia ka ban thied shiphew ser u sai nalia. Ka kmie ruh, namar ba ka ieit thep mynsiem eh ia u, ka la thied kumba u kwah, bad ka la iarap jyrthiaw tyllai ia u baroh shi sngi. Ynda la kem iong reiñ, u la leit rah ia kita ki tyllai shapoh kata ka kper; bad u la riam bun tylli ki syrwiah halor ki syntiew phuh baroh. Ynda u la dep, u la phong da ki byrni bad u la kieng la ka waitlam arliang syrti ha syngkai, bad u la ap syntiat na kyndong khop.

Tang shu sdang dum, u la iohsngew ia ka jingwin ka sahit bneng na shaphang sepngi, bad, sa shiphang, ka la hiar ka Kulai Saw ha kata ka kper. Ka la pynshang la ki khmat sawdong sawdong ban wad ia ki syntiew phuh, bad ban peit ioh don ba ap ia kata ka kper. Namar ba kam shym i pher eiei, ka la sdang ban bam kum ha ki miet kiba mynshuwa. Kam pat shym bam slem, bad ka la ngat skhak na ka ryndang da u tyllai ba la riam uta u khynnah. Hangta ka la kyrthat, ka la kynting, ka la kynther, ka la kynjat haduh ba kan da thait ian. Hamar ba ka dang kyan bad pyrsad mynsiem bha, u khynnah u la mih bluit na ktem bad u la kem ia ka trait na u treng.

"Pleng da Mapha du !" la ong u khynnah. "Khun ka myntuh, ngan pynjah ia i mynsiem jong pha mynta ka miet! Pha la pynjulor katne ia ki syntiew i papa, ngan pjiar ia pha!"

Ka kulai namar ba kam sngew lah ia kyrda shuh, ka la shu kyrpad rit, kumne; "Map Raja Saheb ! pynsah tang i mynsiem; ngan leh kat kaba phi kwah."

'Ñiuma, ngan pyllait ia pha," la ong u khynnah, "tang ba pha dei ban pyndep ia kawei ka jingkwah jong nga mynta hi ka miet. Phan pynkylla *Dulan Ksiar* ia ka ïng u kpa jong nga bad ia ki jingbuh jingsat baroh kiba don ha ka: phan wan beh ia nga sha ba kut ka pyrthei, nga tang shu nam ha ka kyrteng jong pha."

"Ngan leh kumba me kwah," la ong ka Kulai Saw. "Shim, phut uwei u tdong jong nga bad wat pynjah ia u namar u don ha u ka maia ban pynpoi khubor sha nga, me tang shu nam ha ka kyrteng jong nga."

"Jliah mluh na ka sla syrti waitlam jong nga, ban nym ia kylla jutang shuh," la pynbam smai u khynnah ia ka Kulai Saw.

Ynda la dep kane ka jingiatéh jutang, u la pyllait suk mynsiem ia ka, bad u la leit ap biang ha la ka jaka. Tang shu dap shiteng syñnia pat, la khynwin biang ka bneng kumba mynshuwa; hangta u khynnah u la phikir bha jriang, bad u la peit shaiñ shlip sha ka jaka ba u la iohsngew ia ka jingsawa, namar u la nang tharai ba dei ka Kulai Saw kaba la wan biang. Ym slem hadien kata, u la iohsngew ia ka jingiaksaid ka Kulai Bneng kaba la ngat ha ka jingiiam jong u. U la sied kynsan thiait ha ka, bad u la shem ba ka dei pyñban da ka Kulai iong. U la byingem byrsit ia ka ha ban da biang, bad ynda u la iateh jutang bad ka iuh, u la pyllait noh ia ka.

Ha ban sa kynjat shai pat, ka la wan sa ka Kulai Lieh; ka ruh ka la ngat bad ka la ia soskular bad u kumba la leh kita kiwei.

Ia kane kaba la jia baroh um shym la iathuh hano hano ruh; bad tang shu shai pher, u la leit phai sha la ïng. U la thiah baroh shi sngi ha ban da hun jai khlem da leit shano shano ruh.

U Patsha ha kata ka step, kumba ju long ka dustur jong u, u la pan um bta khmat na la u shakri, bad u la wallam ha u luta ksiar. "Khie leit buh noh ia uto bad wallam ha u rnong, uba nga ju bta khmat barabor," la ong u Patsha. U shakri hangta u la jubab: "Hato ki Syiem kim pat tip mo ba ka ïng bad ki tum ki tam baroh ki la kylla ksiar hynne mynmiet. Lada phin mih shabar, phin iohi ia u paid byllien, u bym lah niew shuh, ba u ia ker tawiar ia ka dulan jong phi ban jngohkai ia kane ka jingjia ba phylla ha ka ïng jong phi. Imat, ka jingstad ki khun jong phi, kaba ki la lum na ka Kper Syntiew, ka la pynkylla Dulan Ksiar ia ka ïng bad ki mar ki mata baroh ha ka, hynne hi ka miet. Suk tam dei tang ma phi, ko Patsha Kynrad, hapoh shi khrum ka bneng, ba phi la ioh ki khun kiba da kat ki khun shisha."

Kane ka la pynlyngngoh ia u Patsha, bad u la sdang ban artatien ia la ki jong ki khmat. Te khnang ban pynshisha, ioh ka dei tang ka rngai, u la bta khmat bun kylla da ka um pjah. La kumta ruh um pat hun hi; kumta u la phah khot mar mar ia la ki khun baroh khyndai ngut, ban kylli bad tohkit lada dei shisha maki kiba la leh ia kane; bad baroh ki la ia kohnguh lang ba dei da ka jingstad ba ki la lum na ka Kper Syntiew ba ki la leh ia kane baroh. U Patsha u la kyrkhu kyrdoh ia ki, bad u la sngew sai ong haduh bym lah ong shuh shaphang ka jingstad ki khun jong u.

Ka nam jong kane ka Dulan Ksiar, ka la par sha ki shnong bad ki ri ka pyrthei baroh shi tyllup: khadduh ka la leit poi sha ki shkor ki Pukit-blei lai ngut kiba shong, tlang bad lyiur, hapdeng ki lum thah Makashang. Kine ruh ki la ia mih baroh lai ngut ban leit jngohkai ia kata ka dulan ba phylla tam. Ynda ki la poi ha kata ka shnong, kim ioh ïngbasa satia hangno hangno ruh ban sah; kumta ki la ia leit beit sha ïng u Patsha, bad ki la kyrpad ia u ba un shah ba kin sah miet ha bianda ïng paki jong u. U Patsha ruh

namar ba u imat kum ki briew ba donburom, u la shah sngew bha ia ki.

Baroh shi miet kine ki pukir ki la ia kren kai thlam shi thlam shaphang ka jingphylla kata ka Dulan Ksiar. Bad uwei na ki u la ong, kumne: "Toi, kan kham i-shongkhia ka ïng ka sem, lada yn don bad shijur ki Paro Ksiar kiba im shisha, kiba her bad swait ia ka. Hangta te ka burom bad ka jingkhraw unt u Patsha kan iai neh pateng la pateng: lymda kumta, kan shu bijai ei baroh kane ka mangkarong khlem por: ka *Panjira Ksiar* kan myntoi aiu khlem u *Moina Ksiar* u ban pynphuh pynphieng ia ka." Hadien kata ki la ia thiah noh baroh shi miet haduh ban da shai phlait. La dang saw ka bneng ki la ia mih ban leit noh sha la ïng, sha ki lum Makashang.

Uta u Patsha um shym iohthiah satia shi khyllipmat ruh ha kata ka miet, bad u la nang shah shkor kyndiang ia kaba kita ki Pukir-blei ki la ia kren baroh shi miet; bad u la sngewkwah eh ban ioh ia kita ki Paro Ksiar kiba im.

Tang shu shai pher, u la phah khot lang ia ki khun baroh bad u la ong ia ki ban leit wad Paro Ksiar. U la ai ruh ia ki shibun ki sbai ksiar ki sbai rupa ba kin pynlut ha lynti ha syngkien. Ynda ki la dep ka khren ka khrum baroh, ki la ia mih lang shrup ban leit sha ka ri kaba jngai ban wad ia ki. Ka shnong ka thaw ka la khynwin jlang, sa tang shaphang kane ka jingleit kine ki khyndai ngut ban wad Paro Ksiar.

Haba uta u Khun Pongka u la iohsngew ia kane, u ruh u la leit sha u Patsha ban pan bor, la un shah ne em ba un leit bud lem ia la ki hynmen salit. U Patsha ruh, namar ba u la kwah ba un iap noh ha kata ka jingpyrshang, u la ong: "Ko khynnah, wei me la kwah eh, te to khie me ong. Tang ba me dei ban sumar bha ia la ki hynmen ha lynti;

men nym shah ba kin iaid ia ki raieh raidam; men leit mame lada donkam sha kita ki jaka. Khmih lada jia eiei kaba sniew ia ki hynmen, ngan pynsaja ia me. Shim une u kulai dkoh bad kine shispah ki sbai rupa; men bud ia ki haduh ba men da lap."

U la shim ia ki sbai, hynrei ia u kulai, u la pynphai noh ; namar ba u kwah ban iaid na ki lynti khlaw haba u dei ban pom ia ki lynti kyllain, ba ioh un iap wei briew ha lynti, lada un sumar sa bad ia u kulai dkoh. Hadien khyndiat taiew, u la lap ia ki. Ki la kmen shibun ba ki la ioh ia u ban shakri ia ki ha ka shet ka tiew, ka kit ka bah, ka khreh ka khrum ha kane ka jingleit jong ki.

Ynda ki la ngiah ka kyntiap jaka khlem shongthait bun bnai, ki la ia kut ban ia sah noh ha kawei ka shnong, bad ban shu ia krih sawdong nangta ban leit wad ia kita ki sim. Kine ki hynmen ki la phah ia u ban wad ïngbasa ia ki, bad u la leit ia kut ha ka ïng ka tymmen kaba harud 'nong. Ynda la thikna ka ïng kumne, ki la ia kut ban ia mih noh la ka mih ka mih, ban leit wad ia kita ki Paro Ksiar, bad ban ia poi lang pat hangta hadien lai bnai.

Ha kawei ka sngi ki la ia mih baroh khyndai ngut, ha la ki kulai kulai, bad ki la iaid na ka lynti bah, ka lynti iaid briew ; uta u khynnah pat, u la iaid marwei da ka kjat na ka lynti iaid mrad, napdeng ki lawbah lawsan. Kumne u la shu iaid thop shi thop bun taiew, bad ha kaba khadduh u u la leit lap ia uwei u Thakuraiñ uba dang shu sdang sum ha kawei ka pung; bad u la kyrpad ia u, u da ong:

"Ko *Thakuraiñ*, u shakri ki blei, me u bym ju pynphet thylli ia kita kiba wan wad jingtip na me ; me uba la lum ia ki jingstad baroh kiba la buhrieh na ka dohnud bad jingshemphang ki briew ; me uba ieng ha khar ki lum pyngngad ka jingstad bad ka hok; me uba iohi ia ki ñiamra ka mei

ramew, bad ki mawsiang jngum jong ka sahit bneng; me uba ngam sha ki tyllong jong ka mynnor bad uba peit shaduh ba kut jong ka jingshisha. Nga kyrpad ia me te, ko Thakuraiñ, ban iathuh ia nga hangno ngan shem ia ki Paro Ksiar kiba ïm bad ba her ha kane ka sla khyndew, namar na ki irmat bad ka shyllangmat jong me, ka phalang ka jingstad ba pynphieng ia ka dur bad ka rynieng jong me, u shakri ki blei. To iathuh keiñ, ko Thakuraiñ ba stad, nga da kyrpad eh ia me. Nga long tang u khun ka rangli ka juki: nga la wan shane ban pynhun ia ka mon bad ka jingangnud u briew u bym jur dap. Ha sngap lada mem iathuh, lehse, ngan shu iap ha kane ka jingwad ia kita ki sim, bad u kaiñ iong lem bad ki khlieng ki tyngab kin bam ia kane kalong rynieng jong nga. Iathuh seh Thakuraiñ ba stad, hangno ngan shem ia kine ki sim ?"

U Thakuraiñ u la peit ieit ia uta u khynnah, kumba peit u 'nai khad saw synñia, bad u la ong artat, kumne : "Ko hep, ym don uba ioh ia kiei kiei da kaba jem ; ki don kiba kiew sha kliar ki lum pyngngad ka burom lyngba ka um bad ka ding ; ki don kiba pùn lynti ruh da ka jingshah shitom bad ka snam sha kliar ki lum donnam ; ka jingminot bad jingiaishah, ryngkat bad ka hok bad ka jingshisha, kine keiñ, kiba pynih ia ka long briew baroh kawei.

"Ko khun, nga isynei ia me, hynrei nga sngew khriat eh ; men thep duma ia nga lai shlim, shi shlim shi sngi, bad men wan ai ba ngan dih hangne, namar ngam lah ban mih na kane ka umthah lymda kut ki lai sngi. Nga la tymmen, hynrei nga dang pynshitom sat ialade, ban tip shuh shuh ia kiei kiei kiba jylliew bad ba maian jong kane ka jingim. Lada me dei ban ap tang lai sngi. men tip ba ka long tang ka jingtynjuh kaba jem tam. La nga tip, na la ka jingshem. ba kaba ap ka long hi ka thma kaba eh ia ka dohnud ba phaloh jong u briew."

Ynda u la thep lai shlim duma ha kita ki lai sngi, u Thakuraiñ u la iathuh ia u hangno ba un shem ia kita ki sim : "Ki paro ki don mynta ha khlieh thiah ka Kitimuni kaba shong ha shiteng suiñ ; mynta ka dang iohthlah, bad kan sa kyndit ynda kut shi snem kynthih. Ia ka ïng jong ka la ker kut da lai syrtap ki shipai bad lai syrtap dieng kper. Lada me lah ban leit kiew shatei sha sahit, men sa iohi ia kine kiei kiei kumba nga la batai ; hynrei da kumno keiñ khun men kiew ? Bad da kumno men lait na kita ki shipai ki swar kiba nep ki khmat kum ki 'peh sylli, bad na kita ki dieng kper kiba jrong lai rynieng skong!"

"Khublei shibun, bad shi hajar nguh ia phi, ko shakri ki blei. Ngan shu leit noh, bad ngan nym klet ia ka jingstad bad jingsbun jong phi katba nga dang im," la ong u khynnah.

U la her bran sha pajih harud ka surok kyllaiñ khongdong, bad u la nam ia ka Kulai Saw kumne : "Ko Kulai Saw, kumba la iateh jutang bad pha myn ha kato ka sngi to wan shi khyllipmat ban iarap ia nga ha kane ka khen."

Ka ktien ym pat lap ba kut kane ka la poi dngung. "Men lei me khot ia nga?" la ong ka Kulai Saw.

"Kynting ia nga sha ïng ka Kitimuni, hangtei ha shiteng suiñ, bad buh ia nga ha ka kamra thiah jong ka, ba ngan leit shim ia ki Paro Ksiar jong ka, bad sa wan buh biang ia nga hangne ha shen," la ong pat u khynnah. Ka la jliah ia u ña khlieh ha kjat ban nym don ba lah ban iohi ia u : ka la kynting thiaw sha sahit bneng bad ka la leit buh ia u ha ka kamra ka Kitimuni.

Hangta u la iohi ia ka jingbhabriew jong ka kaba la palat lok, bad ba ka iohthiah lyngngai halor ka syngkhlieh rusoñ kum u 'tiewkulab ba shoh ka 'ngi-pyiem. Ka khmat jong ka ka phuh bad ka i ieit katta katta ; ki ngab jong ka ki saw

kyrang ; u ryndang jong ka kum ka ït ; bad u 'niuhkhlieh jong ka u kdor bad u itynnad. U la peit lyngngoh ia ka jingbhabriew jong ka na khlieh ha kjat bad um nang leh eiei shuh. Ka la shoh tyndep ia u shiphang, bad ynda u la wan bynriew pat, u la pynshang la ki khmat sawdong sawdong kata ka kamra bad u la iohi haneng khlieh thiah jong ka shijur ki sim kiba iohthiah hapoh ka panjira ksiar, kum ka kynrad jong ki hi. U la shim ñiat ia ki, bad u la suh ia u khulom sner ha ka 'tiduh kamon jong ka, bad u la thoh da ka snam jong ka ha ka dobwai ba la siang ha kjat ka rúh kita ki sim :

"Ko Kitimuni, ngam shlan ban pynkyndit ia phi ; lada ki dei ki Paro ksiar jong phi, *wan wad ia ki sha ba sep ka sngi sha ba ngen u bnai ;* bad lada kim dei pat, kata la shu ia dep kumto."

U la rah ia kita ki sim, bad ka Kul i Saw ka la leit pynshet pat ia u ha phyllaw u Thakuraiñ, bad nangta u la leit phai sha ïng ka tymmen da ka kjat. U la poi nyngkong briew eh ma u, bad hadien khyndiat sngi, kita ki hynmen ruh ki la ia wan poi lang khrui. Ki la ia kynjik kynjak haduh katta katta, haba ki la iohi ia kita ki Paro Ksiar ba la ioh pynban da une u para salit jong ki.

Baroh shi miet kita ki hynmen ki la ia sylla lang kumno ban knieh ia kine ki sim na u. U pat , u leh mynleh iohthiah sek sek baroh shi miet. Ki la ia kut ban shu teh ia u ha trai rish t lashai mynstep, bad ba kin ia leit biang sna ka lympung pynher kulai, halor ka jingkieng sai muka, ban ia knieh ia ka Shitela Koina, ba buh nam u kpa jong ka, namar ka jingbhabriew jong ka. Naduh ka por ba ki la ia khlad bad uta u khynnah, ha kita ki lai bnai, ki la shu ia lap sngi lap miet tang ha kaba ia pynher kulai ban ia knieh ia ka Shitela Koina. Ki kulai jong ki ki la raikhoh ñiangkruid

bad ki la sah sa tang ka shyieng bad ka snep, ki la i kum ki kulai khlam : pynban ki shu dang ia kwah hi ban leit ia pyrshang sa pyrshang pat.

Tang shu mih ka sngi, ki la ia khum ia uba pli u Khun Pongka bad kti bad kjat ha trai rishot, bad ki la ong ia ka tymmen ba kan khmih ban nym don mano mano ba pyllait ia u bad ba tuh ia kita ki sim. Ynda ki la lah ia khreh ia khrum baroh, ki la ia pynsuh la ki kulai sha kata ka lympung. Uta u khynnah u la shong slem hangta, bad u la sakhrai ym don pyrthei shuh, bad ynda la dap shiteng sngi, u la kyrpad ia ka tymmen, kumne : "Meirad, sngewbha seh pyllait a nga jing-jang ba ngan leit shabar : ngan ia wan khala khala. Shim kine arphew san ki sbai rupa ia phi." Ka tymmen ruh ba ka itynnad ia ka akor jong u, ka la law ia u bad ka la ong artat, "la wan kloi, ho khun!"

Kumta u la her sharud nong, bad ynda u la poi haba kham lyngngop, u la pyrta : "Ha ka nam ka Kulai Saw! Nga kwah kan wallam shi riam ki jymphong Syiem, bad kan kit ia nga sha kata ka lympung pynher kulai halor ka jingkieng sai muka, ban ia knieh ia ka Shitela Koina ba buh nam u kpa jong ka, namar ka jingbhabriew jong ka." Tang mai kumta ka la wan dngung, bad ka la jliah ia u na khlieh ha kjat. Ka la pynriam pynbeit ia u, bad ka la kynting ia u thiaw sha kata ka jaka.

U la poi khadduh briew eh ma u bad u paid nongkhmih-kai ruh u la sdang ban pra. Hamar hangta, la pyrta biang u sangot, "Hei wat pat ia khih ! Dang don, dang don sa uwei u Khun Syiem u ban pyrshang !" U paitbah u la ialang biang khrui, bad ki la ia peit shaiñ sha uta u wan-dier-por. Ka kulai Saw ka la kiew joit halor uta u sai muka, bad ka la her thir haduh ka iynsan ba shong ka Shitela Koina bad la u kpa. Shaw la risa u paitbah. U pat, katba ki dang ia

lyngngoh lyngngaiñ ia kata ka jingjop, u la pynsuh wia wia ia la ka kulai sha shnong ka tymmen, bad u tang shu poi tiap, u la phah ia ka ba kan teh pat ia u, kumba mynshuwa, ha trai rishot.

Ki hynmen ynda ki la ia wan phai, kine la thangiong ngain ka khmat, bad ka jingsniew dur kaba la keiñ noh. Ki la jew sew, namar ba la jop u briew uba kim ithuh wat tang ia ka ngoh ka ian jong u ; la katta ruh ki shu ia pyneh sangrang hi, ban ia pyrshang pat ha ka sngi kaba bud. Ka shnong ka thaw ka la win sa tang ia uta u kynsai u bym don mano mano ba tip kyrteng ne ithuh ia u. Kane ka jingjop jong u ka la nang ring shuh shuh ia ki nongjngohkai na kyllcng sawdong ka hima.

Ha kata ka step kaba bud ruh ki la ia teh biang ia u kumjuh, bad ki la iehnoh ia u hapoh ka jingsumar ka tymmen ; hynrei tang dap shiteng sngi, u la pan biang na ka ban leit shabar, bad u la ai pat ia ka sa arphew san ki sbai tupa. Ha kane ka kynti, u la shong da ka Kulai Iong, bad u la jop kumba mynshuwa ; bad u la wan shah teh pat kum bym shym leilei ha ïng ka tymmen.

Ha ka sngi kaba lai ruh ki la leh kumjuh pa kumjuh ia uba pli. Hamar ba kin sa ia mih noh, u la ong kumne : "Ko bah, shaei phi ia leit kumne man ka sngi ? Balei phi ia teh ia nga kumne ?"

"Ym donkam ba men kylli eiei ruh kum me une ; sngap jar, bad hun katba ngi leh. Mem tip ba mynta ka dei ka sngi khadduh ba ngin sah hangne. Ngi la ioh ia ki Paro Ksiar, aiu pat ngin khuslai !" la jubab ki hynmen.

Ki tang shu palat, u la ong : "Phi iohsngew Meirad ! Mynta ka sngi, nga da kyrpad eh ba phin sngewbha ban pyllait ia nga kham kloi ; namar nga la sakhrai ka shong kumne ha kine ar sngi. Shim kine ki sbai sanphew, kat kiba nga

don synei ei han ai ia ka jinglehsbun jong phi ia nga ha kine ki ar sngi. Ngan kham ia jah mynta ka sngi, bad lehse ki hynmen jong nga kin kham ia poi shuwa ia nga ; hynrei, wat sheptieng eiei ruh. Ki teh khnang ia nga kumne, namar ki tieng ioh nga leit lam manga ia kine ki Paro Ksiar sha i papa. Kim suidñiew eiei ruh ia ka jingim jong nga, wat lada nga poi sha khyndai pateng mamra. Ngan iehnoh ia kine ki sim bad phi, bad lada kin kylli shaphang jong nga, phin ong : 'u dang shu mih shabar, un sa wan hi kumne.'

U tang shu poi ma u ha kata ka lympung, baroh ki khmat ki la neh den ha u. U shong kynjreng halor ka Kulai Lieh, da ka khmat kaba phuh samrkhie. Ka tang shu pyndei tiak ka kjat ha u sai muka, u la jem koiñ kum ban sa dkut noh, bad ka la her thiaw haduh ka rynsan ba shong ka Shitela Koina bad la u kpa. Shar la risa u paitbah lai kynti lai wat, bad ki la pynlong ka khawai bah khawai san, kaba neh lynter haduh khmat khyndai sngi khyndai miet, ia ka shnong ka thaw baroh kawei. U Syiem kata ka hima ruh u la ai noh la ka long Patsha ha uta u Khun Pongka.

Ha kata ka janmiet ki hynmen jong u ki la ia leit tipsngi sha ing ka tymmen la dang shai. Bad haba ki la iohi ba um don shuh u khynnah ha trai rishot, ki la kylli ia ka tymmen, "Shano uto u khynnah ? U la rah ne em ia ki Paro Ksiar ?" Ka tymmen ruh ka la ong : "U dang shu mih shabar dang kumne kumne ; kito ei ki paro ha shyngkub." Haba ki la iohi ba ki dang don, kim shym salia eiei shuh shaphang jong u ; ki la ia thiah suk baroh shi miet, bad la dang riew u 'iar nyngkong, ki la leit phai pat sha la shnong.

U kpa u la kmen ym tip briew shuh haba u la iohi ia kita ki Paro Ksiar, bad u la kyrkhu kyrdoh ia ki baroh khyndai ngut. Hynrei um shym kynmaw wat tang shi saphit ruh ia uta u khynnah.

U Khun Pongka u la shong suk hangta bad ka Shitela Koina ; bad u kynmaw dngong ia ka por ba ka Kitimuni kan sa kyndit thiah. Kumta u la ong ia la ka tnga ba un leit kai sha la shnong khyndiat por, namar ba u la kwah eh ban iohi ia la ka kmie, hynrei kam man pyllait satia ia u ban leit hi marwei.

"Em," u la ong ia ka, "ka ïng i mei ka khim eh, bad i long ruh artat iba duk. Phin shitom ka shong ka sah ; ngan wan phai noh tang hadien khyndiat sngi."

"Ngan 'nai dulan, ngan 'nai paki," ka la ong, "nga lah ha i trep, nga lah ha i skum tang haba don maphi."

Kumta um banse shuh khlem da ialam ia ka de sha la shnong. Ka tang shu poi ha khmat la ka kiaw kurim, ka Shitela Koina, ka la dem ngon haduh khyndew, bad ki la ia iam baroh ar ngut, namar ka jingkmen kaba la palat. Ka Shitela Koina ka la pynlut bun spah ha kaba thied ki tiar ki tar, bad kaba thaw ïng thaw sem ia la ka kiaw kurim. Ym don mano mano ba ithuh ia ki ; bad la u la poi ha la shnong, um shym la leit mih satia sha ïng syiem.

Ka Kitimuni, ynda la kut ka shi snem kynthih, ka la kyndit bad ka la wad nyngkong nyngsha eh ia la ki Paro Ksar ba khlieh thiah jong ka. Haba ka la shem ba kim don shuh, ka la khih win ir bangta ha shiteng suiñ, Ka la sympat ka la kawait bad shakri bad shakor bad shipai bad swar, naphang lin. "Hangno ki Paro Ksiar jong nga? Mano ba la wan shim ia ki ?" Ka la kylli na uwei pa uwei, hynrei ym don ba lah ban jubab ia ka. Khadduh ka la leit iohi liak ia kata ka dobwai ba la pruid da ka snam hangta ka la sngewthuh shisyndon ba la don mano-re ba la wan rong noh ia ki na ka ïng paki jong ka.

"Lum lang ki shipai ki swar jong nga baroh. Ia ngin ia leit wad ia une u khun ka nongtuh sha ba sep ka sngi

sha ba ngen u bnai !" la hukum ka Kutimuni ia la u phud u pyrton.

Jraiñ, ki la hiar nangta na shiteng bneng, bad ki la bud dien sak shi sak haduh ban da poi tiap ha ïng u Patsha shong ïng Dulan Ksiar. U Patsha u la sheptieng her, haba u la iohi ia une u phud u pyrton u bym lah ñiew shuh. Ka la shu wan lap kyndit kyndit ia u khlem da ioh pynkhreh eiei ruh em. Ka tang shu poi, ka la sei la ka waitlam, kum ka ban sa khrai naphang lin. U Patsha u la kyiuh na khlieh ha kjat, haba u la iohi ia kine ki shipai bad la ki waitlam ba phyrnai ha la ki kti.

"Hiar na kato ka khet! " la ong ka Kitımuni ia u. "Hangno ki Paro Ksiar jong nga ? Mano ba la wallam ia ki shane?" Ka la kyriat la ki bniat kum ka kurat ot nar bad ka khmat jong ka ka la kiew snam haiñ.

U Patsha u la hiar soiñ na la ka khet bad u la leit ai ia kita ki paro ha ka, u da ong artat : "Ki khun jong nga ki la wallam ia kine kı paro : ki ioh naei naei ruh ngam tip. Ap khyndiat, ngan phah khot ia ki kumne kumne."

"Mareh bran bran ! Ngan ap haduh ba ngan da ioh pynhiar kput ıa ki nongwan'lute ia ki Paro Ksiar jong nga", ka la ong pat.

Ka la kylli ia u khun nyngkong u Patsha : "Me wallam mame ia kine ki paro ?"

"Haoid," u la ong.

"Nangno me ioh ia ki ?" ka la kylli biang.

U shu mied tyngheng kum u muid, ban ang shi kyntien um lait.

"Sei ia u shabar ! Mait ia ka khlieh jong u. Bret ia ka met jong u ha khyndai lad, ban dup tip ka pyrthei ia u kynja jong une u nongshukor!" Ka la ai hukum ia la ki shipai bad ki la pyndep khlem pynslem eiei ruh em.

Ha kane ka rukom ka la pyniap ia uwei pa uwei na ki khun jong u baroh khyndai ngut.

"Me dang don khun shuh ?" Ka la kylli biang ia u Syiem.

Une u Patsha, haba u la poi ha ka khim khait, u la pyrshang ban snoh iap ha ki 'langñiuh 'langsah baroh tang ban ri la ka jingim kumba leh u briew uba la jan iap jyllop; bad u la iathuh ba u don sa uwei hangta ha shnong.

"Phah khot ia u shi syndon! Lada ym biang ka jubab, un dkut ka ryndang kum kine kiwei pat. Kynmaw, ba mame ruh men nym lait suk, lada ym biang ka jubab jong u. Ngan khrai naphang ; ngan nym map ia u kpa ka kmie jongno jongno ruh. Mem tip, me ialehkai bad kaei ! Nga dei ka Khun u Pyrthat Rkhiang: ka ding pyrthat ka dei ka waitlam jong nga ; nga kalaiñ ia ka kumba bá ka leil'eh ha suiñ. U khla, u thlen, u byseiñ, u ktiar, ha lum, ha krem ki long ki nongshun jong nga. U kynja runar ruser nga shun thlong mluh. Nga pynsmieid da ka waitlam jong nga, bad nga kyrkhuh laryen da la ka tyngam na shiteng siuñ, ban pynkhuid ia ka sang ka ma na sla khyndew. Uba ia shei bad nga, um ju ioh por ban kylla kaba mut, namar nga leh kyrkieh bad nga jliah lep lep ia u rit ia u khraw baroh u bym iadei bad nga. Nga tip pat ruh ha kano ka por ban suh ia la ka waitlam hapoh la ka sop. Ia uba bha nga shynraiñ bad nga pynshngaiñ; ia u kynja khraw jutang, bad u khlawait uba da ia ka kynthei ka khynnah, nga burom bad nga ai ding ai mynsiem. Te, lada ym biang ka jubab, men hap ka ryndang, men um ka snam. Phah un wan kloi kloi, ne, ngan jliah ia me, mar kumne kumne hi!" la long ka Kitimuni.

Ha kane ka rukom ka la byrthen ia u Patsha bad ka la khih shane bad shatai, la kumba ksaid u seiñ iong haba la tap eit masi ia u mawlynnai jong u. Ka kyrhuh la kum ka 'ngiem Lalu lung khun.

Kumta u la phah briew ban leit shaw bran bran ia u

Khun Pongka, khlem da kheiñ eiei shuh ia la ka raiñ ka rem. Uta u khynnah pat ba u la ioh la ka kabu ba don burom, u la pyntip ba um lah ban wan kloi namar ba u dang khreh. U la pynlyngïar khnang ; bad kane ka la nang pynsat ia ka dohnud ka khun u Pyrthat Rkhiang. Ynda la lai wat ba u Patsha u la phah beh briew, u sa mih suki jai na la ïng.

Ka Kitimuni ka la peit saw treit ia u ; hynrei um win tang i 'ñiuhjat ruh. U ieng bad la ka khmat kaba phuh sammut ia ka jingbitar jong ka. Ka um ba lang pung ka dang khih bad phaloh haba beh ka lyer ; hynrei u pat jai jai kum u briew uba jngi sha ki thwei jong ki jingphohsniew bad ki rngai ba sngew tynnad. U lyngngoh ha lade wei briew, shaei ka hei kato ka dur puriblei, kaba u la iohi shisien ha kato ka por ! Haduh katne du ka jingbitar ka lah ban pynkylla dur ia ka khmat bhabriew !

Ka Kitimuni ka la nang ingkhong, haba ka la iohi ia ka jingpeit bym kheiñ briew jong u, bad ka la dumok :"Me wan tuh mame ia kine ki Paro jong nga ?"

"Mano heit ban shlan!" u la jubab.

"Nangno me ioh ia ki?" ka la kylli biang.

"Na phi kein," u la ong. "Phim shym pule mo ia ka shithi ba nga thoh ha ka dobwai da ka snam na ka tiduh jong phi hi ! Peit ha ka kti kamon jong phi, ym don mo ka dak mong hangto?"

Ka jingkhluit ka ding ka kynthei ka la ran khyndiat haba ka la ia kynduh bad uba kham khlaiñ ban ia ka, bad ka la sdang ban kham tyngkan. Kumba *pat* ka umsaw hadien u 'lap-praw, kumta ruh ka la hiar ka jingbitar jong ka, hadien ba ka la kyrhuh baroh shi katta.

Ka la sngap shi phang, bad ka la ong : "Me dei shisha meme uba la wan shim ia kine ki sim ? Me shlan ban ialeh

bad kine ki shipai ki swar jong nga ? Lada mem nud, ngan ong ia me u khawpud, bad ba me shu phlan duman ia kaba me shu iohsngew na kiwei."

"Ngan nym ialeh bad ka kynthei," u la ong pat, "hynrei ban da ia la ka burom, ngam banse. Phah ngin ialeh hangtai ha shiliang lum."

Ynda ki la ia ieng mar shiliang, bad ha ban sa ai dak ban ia siat noh, u Khun Pongka u la nam ia ki Kulai Bneng baroh lai tylli, kumne : "Ko Kulai Saw, Kulai Iong, Kulai Lieh, lada phin ia wan hiar lang jrup mynta shi wat, baroh lai, ngan nym pynshitom shuh ia phi lano lano ruh. Nga tip ba ka long ka bym lah ia phi ban ia wan lang ha kajuh ka por, pynban namar ba nga don ha ka jingma, nga khot ia phi ba phin thom iap ia kine ki nongshun jong nga." Kumta ki la ia hiar jrup bad ki la pyniap phar ia kita ki shipai ka Kitimuni bad, tang shu dep, ki la her noh sha la sem ha shiteng bneng.

Ka Kitimuni haba ka la iohi ia ka bor jong u, ka la dem ngon ha khmat jong u bad ka la kyrpad ia u ba un synshar noh ia ka hima jong ka de. Kumta da ka jingminot bad ka jingshah shitom une u khynnah uba duk, u la ioh synshar ia ki lai hima ; ka hima u Kpa, ka Shitela Koina, bad ka Kitimuni. Ka kmie jong u ruh ka la sngew phuhmat ia la u khun, uba la pyndonburom ia ka ha khmat ka pyrthei.

Ka Kulai Saw—ka dei ka **Premmiet** : *Ka Kulai Iong*—ka **Synñia** : *Ka Kulai Lieh*—ka **Phyrngap.** Kine kim ju ia mih ryngkat shuh ; ki ia mih ha la ka por ka por naduh kata.

II

KA SHWAR

Ha kawei ka ri kaba sha khadar snem lynti, la don uwei u Syiem uba la don ar ngut ki khun shynrang : uba nyngkong u la shiphew snem bad uba ar pat uba dang khyllung. U la buh ia ki baroh ar ngut hapoh ka jingpynsan pynrangbah jong kawei ka dhai; ka briew kaba la shah jylla kharit na bun ki shnong, namar ki kam ai ksuid jong ka, bad la bun kylla la khi lai nuid ia ka da ki Rangbah Shnong. Ki kur ki jaid jong ka, ki la tait bad ai khaw duh ia ka : ki kha ki man kim ia leit ia wan, ne ia kren ia khana shuh bad ka : ki lok ki jor ki la ijli bad peit ngiew ia ka. Pynban, la katta ruh, kam man wai noh la ki kam jadu myntro, bad mynta ka kynti ruh, dei da ka jingpynking samtawi jong ka ia u Syiem, ba ka la ioh ban trei bad ban shong ban sah ha ïng syiem. Naduh ka khyllipmat ba ka rung, ka la pyrkhat sia kumno ban pynkulmar ia ka ïng syiem da ki kam runar bad ki buit ksuid jong ka.

Hynrei, ka Mahadei, ka briew kaba khuid mynsiem bad kaba bha, ka la i shan khmat ia ka naduh ka sngi nyngkong ba ka kiew tyngkong ha ïng jong ka. Kam kwah satia ban ai sumar la ki khun ha ka, bad kam khuid jingmut satia ia ka : la katta ruh, namar ba kam sngewbha ban pynthut ia u Syiem, ka la shu ia kan iap katba ka dang lah. Kane ka Shwar, ka tip ia ka jingmut ka Mahadei, kumta ka kiar katba lah na ka : kam ju nud ban peit pyrshah ia ka. Te, khnang ban tyllep ia kane baroh, ka trei smat thir-thir thar-thar la ki kam ki jam baroh. Hynrei, katba ka nang leh kumta

katta ka nang pynskhem shuh shuh ia ka jingmut ka Mahadei shaphang jong ka.

Ha kawei ka miet, ka Mahadei ka la iathuh ha u Syiem ia la ka jingshon jingmut shaphang jong ka, kumne, "Ko kynrad, ngan leh kumno ngam man khuid jingmut satia ia kane ka briew : nga shu i kumno-re ia ki khmat jong ka: ki ring khrip-khrip bad ki shad. Kam ju peit pyrshah ia nga, ka pyndem la u ñiuhmat bad ka pynran la ka shyllangmat kum kaba pyrkhat ia kiei kiei kiba ngiew bad ba shyrkhei shapoh jong ka. Ka buid ki kti ki kjat, bad ka khih khlem shong thait. Ngam suk satia ia kane ka briew : ngam hun ban iehnoh ia la ki khun ha ka jingsumar jong ka. To seh, ngin ia wad dhai noh da kawei pat."

U Syiem um suidñiew ia ki jingkren jong ka, bad u la ong pynban : "Phi ka kynthei bieit : balei phi dap tang da ka tharai sniew suda ? Ki briew ki peit bishar ia kiwei pat da ka rong ka jinglong jong ki hi : kumba ki long, kumta ki iohi ha kiwei. Namar ba ka sa mangkariang ka dohnud jong phi, namar kata keiñ, phi peit sniew ia kaba pli. Keiñ noh, wat kren shuh shaphang jong ka : ngam ia hap jingmut bad phi."

Kane ka Shwar kaba la lah khum pyrdet ia ka jingmut u Syiem da ki jadu myntro jong ka, ka la nang sngap siar na kawei pat ka kamra ia ka jingiakren jong ki, bad naduh kata ka khyllipmat hi, ka la pyrkhat da kumno kan shalai ia ki, ka tang shu ioh ka kdong kaba bit. Kam ioh thiah shuh baroh shi miet; ka kyriat bniat bad ka shu peit seh ia ka sad, bad ka thnum ki ktien kiba sngew shyrkhei kumne :

"Shuh pha kumta pleng, ia nga! Haba nga la ingkhong: ngam kheiñ iano iano ruh. Ngan pynjah rngai ia i mynsiem, jong pha. Ngan khynñiuh ia ka bneng bad ia ka khyndew,

haduh ba ngan da ioh thep ia pha ha khyndai pateng ñiamra, ha ka ri jong ka Jingiap—hapdeng ka Umkoi u Jom. La'm katta te, ngam pat dei hi ka kynthei. Ah ! ka meipun ba pli, kam tip, ba ym don jaka ha ka pyrthei ia ki riew hok riew shisha. Ka pyrthei ka dei tang ka jong u shukor, u khwan, u khapnap, ba uba bud ia ka mon jong ka doh. Mynta la jan shai, ngan phong noh da ka khmat kaba itynnad, ba phan nym ithuh ia ki buit shalai jong nga."

Te ka la iohthiah ngaiñ, hynrei ki jingmut ba runar jong ka, ki shar ia ka khmat jong ka wat haba ka iohthiah, bad u kiew u langsnam tyrdum ha ki ngab jong ka. Hynrei ka tang shu khie mynstep, ka la sum ka la sleh bad ka la pynsaw la ki ngab da ki dawai pnthame jong ka, bad ka da lah ruh shisha ban buhriehia la ka dohnud ksuid. Nangta ka trei ka ktah ka lum ka lang kum bym shym leilei.

Ka bneng ha kata ka step ka phyrnai sngur bha. Ka mynsiem ki briew baroh ka kyndeh bad ka kwah ban iaid pawang sha ki lum, ki khlieh riat bad pyntha jyrngam. Ka lyer ka beh jai jai : ki sim ki pah ha ki dieng : ki syntiew ki phuh itynnad ha ki ranab lum ba kynjah : u ngap u her na u syntiew sha u syntiew, ha khlaw bad ha shnong : ki khun blang, ki khun masi bad ki khun kulai ki ia shad ia mastieh sngewbha ban beit ki thied ki jaw. Ki khynnah sharai masi, la ka rwai lum, la ka put besli, la ka put tanglod hapdeng ki jingri. Ki samla samhoi baroh ki ia mih bad la ki tynsong ban leit tong shei bad ban bam jasong harud wah. Ki tymmen ki kro ki phriang la ki nep ha ki dieng kper, bad ki sei la ki shang kwai bad ki tang duma ha phyllaw. Bad ki khlaw ki la shong shit da ka jingkyrkait ki sew beh ba la khie ka mrad.

Te, ha kata ka step, u Syiem u la ong ia ka Mahadei,

"Ia keiñ kmie, ngin ia leit kai noh sha lum bad ki khun. Kin pyngngad bad kin shait kin khlaiñ. Ngin ia mih noh kumne, bad ngin ia bam jasong sha lum."

Ynda la dep ka khreh ka khrum baroh, ki la ia mih. U Syiem bad ka Mahadei ki la ia bytin ia uba nyngkong, bad ka Shwar pat ka la bah ia uba rit. Ynda la sdang eh ka sngi, ki la ia shong thait hapoh kawei ka jri kaba heh bad ba khah bha ki sla. U Syiem bad ki khun, namar ba la thait bad ba shit ka sngi, ki la sdang ban shoh samthiah. Ka Shwar ka la ia song ia u Syiem bad ka Mahadei. Ynda u la bam ia uta u kwai, u la iohthiah ngaiñ khlem tip eiei shuh. Ka la shoh ka jadu bad um lah khyllie shuh la ki khmat. Ia kita ki khynnah baroh ar ngut, ka la pynjliah de ka kani, bad ki la iohthiah kumba iap.

Ka Shwar ka la leit shong ha ki kjat ka Mahadei, bad ka la ong : "Ia, ngin ia iaid kai pyngngad sha kitai ki khlich riat bad ki maw ramsong, katba kine ki nang ia thiah kai hapoh kane ka jri. Kum kane ka bneng, ym ju kham ioh koit. Phin sngew sting sngew shait te, ynda la wan phai. Kham nangtai phin iohi ia ki pyntha ri thor ha kjat jong kine ki lum. Ngin ia kheit tiew tyrkhang bad tiew japang ba ngin ia rah kai sha ïng."

Ka Mahadei ruh, ba la jia hi la ka sngi, ka la mynjur. Ka Shwar ka la jam sha khmat, bad ka Mahadei ka la bud nadien. Ynda ki la lyngngop, kumba shiphew ne khadwei lum, ka Mahadei ka la thait : hynrei, ka la ia khroh ia ka ban bud kham sha jngai. Hadien, ka Mahadei ka la thait ym don pyrthei shuh ; ki khohsiew ki la kyiuh ha pynnoh, baa kim ai jam shuh ha madan. Kumta ka la shong halor uwei u mawsiang lyngknep ha khlieh kawei ka synrang.

"Ngam don pyrthei shuh," la ong ka Mahadei, "khie

wallam ia ki khun shane ba ngin ia bam jasong noh. Iathuh ia ki Syiem ba nga ap hangne."

Ka ruh ka la rynsied pynkloi kum ka skei ka khiat na uwei u maw sha uwei pat. Ym don thliew ym don syar, ym don riat ym don ram ha khmat jong ka. Sa shi phang, ka la wallam ia kita ki khun bad ka la ong, "Ki Syiem ki dang leit bha ka khmat, bad nga sheptieng ban pynkyndit rot ia ki. To nang ia bam shuwa ma phi bad ki khun. Ki Syiem kin mat sa bam ynda ngi la leit phai la syit."

Ka Mahadei ka la thum ia i khyllung, bad ki la ia sdang ban ia bam ia dih sngewbha. Hamai kata ka por, ka Shwar ka la par na sha dien sor, bad ka la khynñiat kynsan ia ki shapoh riat. Hynrei, ka Mahadei, ka la kyndat ia ki khun baroh ar ngut, bad ka la hap ia lade shapoh thwei ha trai kata ka synrang, ka da lynñiar jam : "Adur lanot ! la shet ka dusmon shi sngi ia ka ïng jong nga !"

Kita ki khun, namar ba dang dei ka sngi ba kin im ki la hap, da ka jingkyndat ka kmie, hapoh kawei ka thliew kaba ha shiteng riat.

Mar kumta hi, ka Shwar ka la her sha ïng syiem bad ka la phong da ki jain ka Mahadei bad ka la leit phai pat sha kata ka jri. Ka la lap ia u Syiem ba u dang iohthiah. Ka la iaid tawiar ia u lai wat, bad ka da synreit um jadu artat artat. Ka la jam lai sien ia ka shynrong khlieh jong u ; ka la phut uwei u ñiuh liar ; ka la ñiad ia ka kupar jong u da ka pohjat ; ka la sympat da u jyrmi khlaw, ka la bynthiew ka la kyrkhah ia ka khmat jong u ha ban da jam job. Hadien kata ka la kyrsiew ia u, bad ka la ai um ba un dih. Katba u nang dih, ka pat ka nang wiat. U la peit lyngngoh ia ka shi phang, bad u la ong, "Balei sha kmie, phi i thang iong eh satne katne?"

"Ba shit eh ka sngi," ka la jubab, "bad nga la ap slem eh ia phi. Ia ngin ia leit noh ba la kem iong reiñ," ka da ñiad ieit artat da ka rumar ia ka khmat jong u.

Hangta u la sdang ban ia luh bad ka, bad um kynmaw eiei shuh ia la ki khun bad ka Mahadei. Ki la poi sha ïng haduh ban da dum. Kane ka Shwar ka la shoh tyndep ia u, bad u la long tang u tyngshop ha khmat ka hima bad ka dorbar : ia ki kam ki jam baroh ka pyniaid hi. U la long '*si-sam-khmut*' ;katba ong ma ka um nud pynlah, namar um don jingiatip lem eici shuh la ka jong. U la ngat ha '*ka jylli ka Shwar.*'

Kıba pli kita ki khynnah ki la sah hangta baroh shi miet. U hynmen u kdup u pynsyaid ia la i para da la ka met. U pynkjup da i tiduh ba in nym ıam eh haba i thngan. Teng teng u khroh bad teng teng u ia iam lang bad i. Ynda u la sheptieng bad pisa eh, u la pyrta kulmar, "Ko mei, ko papa, ngan thngad noh : mao noh, lada nga la pynsngewsih ia ph . Balei phi bret ia ngi hangne ? Nga la sakhrai ka met ba nga kdup ia i hep. Ale shim noh ia ngi : i hep ın sa iap thngan. Ko papa, shu sympat seh ia nga, ngan nym runar shuh te ! Waw, nga syier ! Ngam nud khih. Nga tieng ia ki Ksuid bad ki Kohtympan. Ale seh wan shaw noh ia ngi !"

Teng teng kı iohthiah klet, teng tung ki kyndit. Ka sangsot aiu kat kane ia ki khynnah bym pat tip ia ka pop ia ka hok. Ha kata ka miet ka bneng ka dum bad ka ıong synñia katta katta. Hangta ha lum ruh ka dap tang ka jıngsngew ma suda. Ka Kitbru ka pah, '*kit kit tylli, shikit kiba im, shikit kiba iap*', baroh shi miet ha syndah kata ka thliew. U Phyrbew pat u shad ha khlieh riat, sawdong saw dong, bad u jlew, '*phew shi phew.*' U Suid Tynjang u pyrta

'*kaw hoit, kaw hoit* !' ha phud lawbah. Ka ding Soittan u Kjiak ka iaid '*ter shi ter*' ia kata ka them. Ka Dkhoh ka pah byriat '*khud thr i ban pynsmieid*' ia ki khynnah. Ka Labadur ka kyrkhah '*khah shi khah*' hajan kata ka thliew. U Laman pat u kyrhuh '*hum shi hum*' kum ban twa ki ri t ki ram bad ka thabah mawsiang kynjah.

Kata ka long ka miet kaba shyrkhei tam ha ka jingim jong ki, ki kyiuh that that hangta ha shiteng riat,—u hynmen namar ba tieng, bad i para pat namar ba khriat. U duwai u kyrpad ba kan shai noh ka meit, hynrei ka nang kham jlan pynban bun shah. Um nud peit ia ka jingdum ; u khapbrip tiaw bad u pynsyndait ngab bad la i para.

Khadduh kata ka miet ba jlan ka la wai. Ka sngi ka la prong la ki kjat na khap ki lum ba jngum, bad ka la wan shat ha pyrshah ka thliew ba don kine ki khynnah. Ka la lap ia ki haba ki dang iohthiah klet, bad ka la pynsyiad ia ki haduh ba kin da iohthiah bha. Ki la kyndit ynda la jrong bha ka sngi. Hangta u hynmen u la pyrta baroh shi step : "Ko mei, Ko mei, alc noh seh, mei !" hauduh ba la jan set ka ryndang.

Uwei u tymmen uba la wan thoh dieng sha kata ka jaka, haba u la iohsngew ia kata ka jingpyrta, u la sheptieng bad u la khreh ban phet noh sha ïng. Ynda u la sngap thuh ba kam dei ka jingpyrta ksuid, u la leit jngoh na khlieh kata ka synrang bad u la iohi ia kita ki khynnah baroh ar ngut. U la pam da u jyrmi uba jrong bad u la teh ha la ka syngkai bad ha trai u dieng bah, bad u la hiar ruki ban leit shim ia ki. U la sei ia ki khlem mynsaw, bad u la ialam ia ki sha la ïng. Ka tnga jong u ka la kmen haduh katta katta, namar ba kim don khun.

Man ka sngi, une u hynmen u leit bah ia la i para sha

kata ka jaka ba la hap ka kmie, u da iam pait dohnud namar jong ka. Ha kawei ka step i la wan her iwei i sim syiem bad i la ong : "Ko hep, ha ka sngi kaba khyndai i mei jong phi in kren ha phi, lada phin wan ban nam ia la ka jingshitom hangne. Kynmaw, wat haram ia kita kiba la leh bha ia phi." Tang kumta de i shu jah noh la ka jah hangta hapoh bniap.

Ha ka sngi kaba khyndai, uta u khynnah lem bad la i para, u la leit iam harud kata ka thwei : "Ko mei ba ieit, ale ai buiñ noh seh ia i hep ba pl'. I la thngan bad raikhoh eh ; i la sah sa tang ka shyieng bad ka snep. Phi la klet mo mei ia ngi ?"

Hangta ka um ka la shad kynting bad ka la thnam kum ban sa mih u mrad aiu re. Sa shi phang u la ioh sngew ia ka jingsawa kum ka jingud u ngap ha sympa maw. Nangta 'a mih ka sur briew, kumne : "Khun kynrad ksiar, nga pait dohnud ia ka jingiam jong phi. Ka pang ka mynsiem jong nga ha kato ka miet ba phi iam : nga pisa bad nga khuslai haduh katta katta na ka bynta jong phi. Mynta, lada ngan sngap jar, kine ki maw kin kyang bad kin kren briew.

"Ka Ñiangriang kam shah satia ia nga ban mih shw ryngkew. Pashat lai tylli ki ktang ba ngan pyndap buiñ ia i para."

U la pynnoh lai tylli ki ktang shapoh thwei ; bad ka la kjit sha trai, bad ynda sa shi phang ka la kyndat ia ki sharud. U la shim ia ki bad u la leit lam sha ïng. Ynda la lut, u la leit nam biang harud kata ka thwei. Hynrei ka Ñiangriang ka la sngewsynei eh ia kita ki khynnah bad ka kmie, kumta ka la shah ia ka shi wat ba kan pait ia la ki khun. Ka la mih ha sla um, bad ka la shim ia ita iba rit bad ka la kynoi a i haduh ba in da ioh thiah : ka la doh la dait ia i ha ban

da hun.

"Shim noh keiñ khun kynrad," ka la ong ha uta u hynmen, "sumar bha ia i hep. Ai in jliah da une u ñiuhkhlieh jong nga haba i thngan ne i sliang. Ka lei um kam shah sluh ba ngan iai mih kumne man ka teng, ba nga pynwit ia ka leit ka wan jong ka. Katto te phin nym iohi shuh ia ka khmat jong nga lano lano ruh."

"Ko mei," la ong uta u khynnah, "shisha, ngan nym iohi shuh mei, ia phi ! Ka jynjar te tang ia ngi seh mei, ha ka pyrthei baroh shi rta !"

"Em khun !" la jubab ka kmie, "lano lano ruh phin nym iohi shuh ia nga. Minot ha la ka kam, bad long u rangbah ha pdeng ka pyrthei kaba dap tang da ka jingrhah bad jingpihuiñ suda. Ka pyrthei ka la byrsieh da ka pap bad ka sang : sumar ba phin nym ia kyrsum lang bad ka. Ym don jingsuk ia u riew hok bad u riew shisha ha ka. Peit, 'aduh katne ka shet ka dusmon shi sngi ia ka ïng jong ngi. Ngam don por shuh,—Khublei !" Tang kumta de ka jah jar shapoh um.

Kita ki tymmen ki shngaiñ bad ki suk jingmut shibun ia kine ki khynnah, namar ba ki tipsngi. Ki la shong bad ki haduh ba kin da samla bha. Kim ju kynmaw ia uta u kpa, ne ia kata ka Shwar. Ki im nongkyndong ha pdeng ka lyer kaba khuid bad ka bneng kaba suk. Ki trei ki ktah katba ong kita ki tymmen. Ki smat ki sting bad kim ju pynlut kai ia ka por ha ki kam thala ne ki jingpyrkhat runar. Ki im suk im saiñ kham palat ba ia ha ïng syiem. Ka khmat jong ki ka shai lyntur. Ki bam ki hur lum hur wah : ki shet ka um ka ding : pynban ki khlaiñ ki ksah. Ym don ba tip haduh katno ki im suk mynsiem bargta, lait tang kito

kiba la mad hi ia ka lyer ba synlar ha trep bad ha skum ki nongrep.

Ha kawei pat ka hima la don uwei pat u Syiem uba la don kawei ka khun samla kaba bhabriew bad ba stem kum ka kait syiem. U la kwah ban pynbuh briew noh ia ka hynrei ym man don satia uba ka mon. U la khroh la kjor ia ka, hynrei kam treh satia ban kohnguh ia u briew uba u mon ma u bad ka kmie. Te, khadduh ka la ong, kumne: "Ko papa, nga don tang kawei ka jingkwah naduh ba nga dang khynnah, bad ngan nym shong kurim lymda nga ioh ia kata. Thaw ia nga kawei ka lieng kaba tang da kawei ka dieng, ka ban ngiam sanphew ngut ki briew bad ki jingkit jingbah jong ki, hadien kata ngan sa kohnguh kat ia uba phi mon ban pynbuh. Lada phim pynioh ia kane, ngan shong samla rta kumne."

U ruh namar ba u ieit thep mynsiem eh ia ka, u la phah wad kylleng ka hima ia ka dieng bah kaba kum kata, hynrei kim man lap satia. Kumta u la phah syntiat sha kylleng ki ri ki hima kiba mar khap. Khadduh, la wan iathuh u nonglam ktien ba don kum kata ka dieng ha ka hima ka Shwar Mahadei, bad u la phah kylli ia ka dor jong ka. Ynda ki la siew dor shi stieh pynshong ki muhor ksiar ki la ia buh ia ban leit pynngat ia ka.

Kane ka dieng ka mih harud kata ka thwei kaba la hap ka Mahadei. Uta u Syiem u la phah bun hajar ngut ki briew ban leit pom bad ban ring ia ka. Ki la pam ia ka la bun sngi bun taiew, hynrei kam win satia : ki shu khliah pynban tang ki sdie bad ki ran ei tang ki wait.

Uta u hynmen haba u la iohsngew ia kane, u la leit jngoh kai ia ka rukom trei kita ki briew. U la khmih thuh shi kyntien kwai ne, hadien kata u la ong : "Kumno phi pom

kumto ? Kane ka jaid dieng kaba pher : dei ban pom da kumwei pat."

Uwei u tymmen u la ong, 'Wa ! ine i hep, iba na ei sha ? Ngi kiba la im ja baroh shirta na kane ka kam, phim tip ! Haw shim, pyni ma phi !"

U la ryngkoh kdum hajan kata ka dieng, bad u la pam bad bhut bad bhut da ka wait prat lyngkha, bad ka la kyllon kram.

Ki la khyllad bad ki la khet ia ka. Ki la ring, hynrei kim lah. Ki la thaw da ka Po* bad ki la pynshong halor ka dieng byllan, hynrei kim lah satia ban pynsyntuid ia ka. Ki la lyngngoh baroh kat kiba ia don hangta.

"Shuh phi ha nga," la ong uta u khynnah. "Phim don buit ban ring ia ka." U la shim da u jyrmi uba pur ha ka hi, u la kynrong khyndiat bad u la teh ia ka. U la ring ia ka kumba ring thynram pynpur sohkhia, bad u la leit pynshet ia ka ha phyllaw ing ka Shwar, khnang ba kan ioh peit kai shuwa ba kin leit ring noh ia ka.

Ka Shwar bad u Syiem ki la mih na la ing bad ki la iaid kai halor jong ka artet bad arsut, ha khmat u paid u bym tip shuh. Hynrei, hamar ba ki dang mut ban hiar noh, ka la ang hub bad ka la nguid ia ki baroh ar ngut. Ym don mano mano ba la iohi ia kane ka jingjia, tang uta u khynnah hi, bad baroh kiba la ia don hangta, ki la ia lyngngoh shano ki la jah rngai noh baroh ar ngut.

Uta u khynnah u la ring ia kata ka dieng sha kata kawei pat ka hima. Ynda u la pynpoi ia ka ha phyllaw ing Syiem, baroh ki la ia pyrshang ban pom bad ban shtah ia ka, hynrei

*Ka Po ka long ka kynja synduk kaba kum ka lieng ha kaba ki thep ia u mawbynna ha ka por ba ki ring na lum ba un nym khein ne sniew dur. Ia ka Po ki niat halor ki dieng byllan ba la pun kum ka lynti rel.

kim lah satia. U Syiem, namarkata, u la kyrpad ia uta u khynnah ba un shtah lieng ma u, bad u la kohnguh. Ha ban sa dep, u la kum puh tnok da ka wait khmut ia u dohnud kata ka dieng, bad nangta hi ka la mih ka kmie jong u.

Ka la piam bad ka la doh la dait ia u, ka da ong, artat ; "Katto te khun kynrad, nga la lait na *ka jylli ka Shwar*. La pyndep ia ki jingkwah bad ki saikhum saiteh jong ka baroh ia ka mynsiem jong nga. Mynta ka la iap. Ka mynsiem jong ka ka la ngam sha ki khyndai pateng ñiamra. Kan jlew bad kan wiar, hew shi hew, ha ki kynjri nar ba la thang saw bad ba la khum sawdong ka syngkai jong ka. Ki tyrsim ka Bikrompakhia kin ksam lyngba ia ka met jong ka. Ka jingpynhiar mynsiem jong ka, kan iwkhong kum ka pyut. Kan shri la ki bniat saw snam, bad kan pyikhun la ka met kum u Kohmah Jynthang. Kan takor la ka shyllangmat, kan ksaid, kan tim da ki ktien dujok, bad kan bynthiew kan kyrkhah ia la ka jinglong sniew ha ka pyrthei sngi. Ki khmat jong ka kin peit seh, bad ki ngab jong ka kin ran bad kin sti kum ka briew kaba dang lah wan na ri ki Snaiap. Ia u klong snam jong ka, la dung da u nampliang uba nep. Ka dang shu sdang ban ot ia ki kam bymman ba ka la leh baroh shi rta ha pyrthei. La weng ia ka synrum na ka khyndew, katto te ka pyrthei kan sa kham bha na ka bynta jong ka. Ia ka jingkut ka jingpynshitom jong ka ngam lah ban batai.

"Ngan leit noh mynta sha la ka hima. Phi te to da pyndep shuwa ia ka kam kaba don ha khmat jong phi. Nga kwah eh ban iohi ia u para : nga tang shu poi, ngan phah wad ia u."

Baroh kiba ia don hangta, ki la sngew lyngngoh ia kata ka jingjia ha ïng syiem ha kata ka sngi. Uta u khynnah u

la thaw ia kata ka lieng kat kum ka jingkwah ka Khun Syiem. Ka ruh ka la iapmat ia u. Bad la pynshongkurim ia ki ha pdeng ka jingkmen kaba khraw jong u kpa bad ka kmie kata ka khynnah. Hadien katto katne por, u Syiem kata ka hima, u la ai la ka long syiem ha uta u khynnah, namar ba u long uba stad, uba sian bad uba bha.

Ka kmie jong u, ka tang shu poi ha la shnong, ka la phah briew ban leit shaw ia la u khun na ïng kita ki tymmen, bad ka la ri la dup ia ki tymmen baroh ar ngut ha ïng syiem haduh ba kin da iap.

Ka hima baroh kawei ka la sngewbha pat ba ka la wan biang ka Mahadei rim, bad ki la pynbor ia ka ba ka kan synshar halor jong ki, ryngkat bad u khun khadduh jong ka. Hynrei shuwa ba kan shim ti ia ka long syiem, ka la ong ha uta u paitbah, kumne:—

"Ngam mon ban shong ha kane ka ing paki kaba la shong la sah ka Shwar bad u Syiem, ba ioh kan wan bud ka sang ka ma ha u khun u hajar jong nga. Thang duh noh bad ing bad sem baroh, ioh ka wan hiar raibi sniew ha shnong ha thaw. Ka kynja Taro bad ka Shwar, dei ban nym pynsah wat tang i syrdep jot ruh. Ka la py byrsieh ia ka ing ka sem jong nga. bad ngan nym shong shuh ha ka.

"Shat, kheiñ. bad kñia katba shong u dkhot u lamjew ban pynsuk ia ki Ryngkew ki Basa, ia u Lei Khyrdop u Lei Kharai. Nguh, dem da u blang u masi uba tlem uba sada, ban pynjem ban pynsngewbha ia u Lei Longíng u Lei Longkur ban bha ka duwar ka lynti ban long da ka phur da ka siang ha ka thep mawshyieng ha ka thep maw bah jong u khun u hajar, ha la i kur ha la i jaid. Pam u Lang Duwan ha kjat u Lei Shnong ban her ban phet u ksuid u khrei. Beh

tympem da ki dieng ki lymmuh, lai kynti lai wat, na lynti shnong shaduh bar, tang shu mih ka sngi. Synreit da ka snam blang ka snam masi ia ka kper ia ka phrah ba kan phet ka ksuid ka khrei na ka shnong ka thaw.

"Ñiah ia u masi sop reng rupa, ba la pyndeng kpieng da ki sbai da ki syntiew sawdong ka ryndang jong u, shaduh bai shnong. Te sa tangon sa pyniap ia u da ki synrei, bad thang ingkhong khait ia u, ba kan khuid *'ka kyrtep,' 'ka klim,'* bad *'ka shongsang.'*

"Naduh mynta, da sumar ioh phi shah thok ha kine ki ksuid ba la kylla na ki briew, kiba shong ha ki maw ha ki dieng ban pynsaja ia u khun u hajar. Hei, da kynmaw ho, ban nym lah u suidlum u suidwah, na suiñ na khyndew ia phi ki khun ki kti jong nga !"

Ynda la dep bad la khuid ka leh niam leh rukom, ba la buh u Ñi u Kong naduh hyndai kulong, ki la thaw thymmai kawei ka ïng paki kaba itynnad ia ka Mahadei bad u khun jong ka. Ha ka sngi kiew ïng ki la wer ia u khun u hajar baroh ban wan ia kynjoh kha skaiñ lang bad ki. Kine ki la im suk im saiñ haduh ba kin da iap tymmen shong prah.

Da kumne keiñ ka bam pong ka p[illegible] ka sang haduh ban da pynjot ia ka long ïng long scm ki br[illegible]. Hynrei, ka hok ka shi kyntien ka ap iai shah slem bad ka ieng don buiom naduh hyndai kulong shaduh ka junom bhor, la ha pdeng ka synñia ka long ngit ba kah dum katno katno. Ka pap ka shun thlong mluh ia ka, hynrei, ha kaba kut ka jop hi ka hok.

III

Balei Ka Tdong Paitpuraw Ka Saw

HYNDAI, uwei u tymmen u la thaw kawei ka sem ap lyngkha halor kawei ka Jri kaba heh bad pyiar bha ki tnat. Ka lyngkha jong u ka long hamar pdeng kawei ka paham, ka kaba la ker kut baroh sawdong da ka lawbah lawsan. Kane ka jaka ka leit dei ruh artat hamar ka khat ki laiphew mrad kiba shong hangta. Kumta, ki hati, ki sier, ki sniang bad ki kynja mrad baroh kiba pynjot ia u khaw u kba, ki wan pynjuloi ia ka lyngkha jong u man ka snem. Man ka por ba u leit ap lyngkha, u pynbyrngia kai ia lade da kaba tem marynthing, khnang ba un dup lah ban peit miet.

Ha kawei ka janmiet, u la phah ia la u khun uba la samla ban leit ap lyngkha na ka bynta jong u, namar ba u don ki kam ban pyndep ha shnong ha kata ka miet. Une u khynnah namar ba um ju mlien peit miet, u la saham samthiah ba la shoh ka jingsyaid ka ding ha dpei. Te, khnang ban pynmyllen ia lade, u la tem kai ia kata ka marynthing u kpa haduh shiteng synñia ; u byrngia la ka tem, bad u klet ban lur pynrhem ia ki tyllaw ha dpei. Ynda la lip ka ding, hamar shiteng synñia, ha ka por ba dang iohthiah ka um, u la iohsngew ia ka jingrkhie thawsha kaba sngewtriem na kliar kata ka Jri, kumne :—

"Hi-hi-hi Doit ! Hi-hi-hi Doit ! Me da kwah shisha khun u Men Lyngkhung !"

U la sheptieng ym don pyrthei huh, bad tang mar kumta de u la sangeh noh, bad um nang iohthiah shuh baroh shi miet. Lashai mynstep, tang shu kynrong ka pyrthei malu mala, u la her bak shu la ïng.

NOTE—U Men Lyngkhung —u tymmen synglen, ne lyndum khlieh

Hynrei, ynda la janmiet pat, u tymmen u la phah biang ia u ban leit ap sa shi wat, namar ba um pat lah pyndep kam lut ha kata ka miet kaba mynshuwa. Ha kaba nyngkong, u la ia khing shiphang bad la u kpa, namar ba u la sheptieng than eh ia ka jingrkhie thawsha kata ka skuid, bad u la iathuh kumne : "Ko papa, hynne mynmiet, hamar shiteng synñia, nga la iohsngew ia ka jingbyingem kaba sngewtriem nalor ka Jri. Ngam nud leit shuh : imat ka dei ka jaka shong ksuid."

U tymmen u la dumok ia u, bad u la hukum ia u ba u dei ban leit lada long kumno kumno ruh, ba ioh sep ei u khaw u kba ha lum. Kumta, bym banse, u la leit tang ban shu pyni ia ka dak ka jingkohnguh ia la u kpa, bad shuwa ba un mih u la ong, kumne : "Ko papa, ngan ialam bad u ksew de : lada u wan phai sha ïng marwei, kata shu sngewthuh lypa ba la jia aiu-re ia nga."

Kumta u la mih khlem kren eiei shuh, bad u la poi ha lum dang shai, Tang shu kem iongreiñ, u la kiew halor kata ka mashang, bad u la tem marynthing kumba mynshuwa haduh shiteng synñia. Te, hamar ba la um bha ka ryndang bad ba la jem bha ka kti, ba la ia shoh lang bha ki ktien bad ki sur, u la iohsngew biang ia kata ka jingrkhie na kliar kata ka jri: "*Hi-hi-hi Doit ! Hi-hi-hi Doit ! Me da kwah shisha, khun u Men Lyngkhung!*"

Ha kata ka kynti u la kham shlur, bad u la pyniaw ia lade. U bysiat la ka bysiat kum bym shym leilei, bad u la leh kum bym iohsngew eiei ia kata ka jingrkhie kata ka ksuid. Sa shiphang pat u la iohsngew ia ka jingrkhie kaba kham sngew runar : "*Hi-hi-hi Doit ! Hi-hi-hi Doit ! Me da*

† **Ka mashang**—ka kyndang ne ka sem ap mrad ap lyngkha halor dieng sha ri bhoi.

kwah shisha ba ngan hiar ! Hi-hi--hi Doit ! Hi-hi-hi Doit! Hi-hi-hi Doit ! Lada mem keiñ, bad me shu dem pynwit ia ka thiah ka dem jong nga, ngan hiar shisha lada me la pan kwah eh!"

U la khapbrip ngaiñ la ki khmat, bad u la pynbud sur halor u ksai muka ka maiynthing, kumne : "*Haw hiar seh, haw hiar, lada shong ka pap ha nga, te haw hiar, haw hiar! Ko Marynthing-Khyndai-Jymbuiñ, to sakhi lem ma pha, lada shong ka pap ha nga, te haw hiar, haw hiar!* "

Tang shu kut kata ka jingruwai uta u samla, ka *Thapbulong* ka la wan hiar iaiñ-ra-iaiñ hajan jong u, bad ka la piam khak na ka ryndang jong u, ka da thew ban khñiot iap ia u na pdot. Ki la iakem shiphang. Kumno re kumno, u la ioh ia ka wait prat lyngkha jong u, bad u la pam ia ka haduh ba un da thait iar. Hynrei katba u nang pam, katta ka nang dap doh : u nang pam, ka nang dap doh. Kumta sa kumta haduh ba um don pyrthei shuh, bad khadduh ka la khñiot iap ia u hangta.

Uta u ksew u la iohi ia ka *maia* aiu-re, ha trai kata ka jri, ha kata ka miet, bad u la iohsngew ia ka jingialeh jong ki hangta halor kyndang. La dang saw ka bneng u la her sha shnong, u da jlew artat artat lynti.

U kpa de, u tang shu iohsngew ia kane, u la mut ngiew lpa ia la u khun, bad u la kynmaw nget ia ki ktien jong u ha kata ka miet, shuwa ba un leit sha lyngkha. U la leit beh mar mar, bad u la lap ba u khun jong u, u la jngem sep ka khmat ka khmut baroh, bad u la iohi ia ki dak tyrsim iong ha u ryndang bad u pdot. Hangta u la iam sngewsih, bad u la leit shaw briew bran bran na shnong, ryngkat bad la

ki kher ki mer bad ki marjan marpa, ban leit thang leit tep ia u.

Ynda la dep ka thang ka tep baroh, u la leit wei briew sha kata ka kyndang, u da kut jingmut ban ap haduh ba un da ioh pynhiar kput ia kata ka dusmon runar, kaba la pyniap ryhah khlem daw ia u khun jong u. U la shut bad la siar bha la ka wait shyrti lyngkha, bad namar ba u sngew ngiew bym pat khuid ka tyrut ka smer na kata ka kyndang, u la sher da ka dara ha kjat kata ka jri. U shu shong hangta baroh shi miet. Ynda u la salia, u la shim la ka marynthing bad u la sdang ban kynud jingruwai bynñiaw u da ñiewtang ia la u khun phrang sngi. Kata ka jingruwai bad ka jingud u saimuka, ki la par suki bad jngai ha kata ka miet. Ki tien phawar bad ki kyrteng sin ieit u tymmen ia la u khun, ki la long kiba sngew tynnad bad ba sngew myllung sat. Ki sim bad ki mrad kiba ha kata ka khlaw ki la shah shkor kyndiang ia ki jingruwai bad ka jingpnah ktien u tymmen.

Hynrei, kyndit kyndi*, u la iohsngew ia ka jingrkhie kaba la pynsuhjer ia u rem, bad u la sangeh shiphang ban sngap bha. Hangta u la iohsngew shai kdar ia ka jingrkhie ka Thapbulong nalor ka Jri : "*Hi-hi-hi Doit! Hi-hi-hi Doit! Sa mame de mu, Men Lyngkhung ! Hi-hi-hi Doit! Hi-hi-hi Doit ! La pynshad u Myndorsara ia me, ba men hap ha ka kti jong nga! Hi-hi-hi Doit ! Keiñ noh ka ruwai ka bynniaw bad ka tim ka tla jong me ia nga, ne ngun hiar bad ngan khniot iap su ia me de mynta hi ka miet. Hi-hi-hi Doit ! Hi-hi-hi Doit!*"

Note—U Myndorsara—u kynja ksuid uba pynking ia ki briew ban iaid najuh pa najuh ha lynti, ne ha khlaw. Khnang ban lait na ka jingshoh tyndep jong u, dei ban ong, "*Waw, la shoh tyndep u Myndorsara ia nga !*" bad ban phong da kylla ia ki sopti.

U tymmen u la pyniaw triang la ka dohnud, namar u la sngewthuh ba ka la dei ma ka nongpyniap ia u khun jong u. U la bysiat ia ruwai artat : "*Haw hiar, te haw hiar, lada shong ka pap ha nga, te haw hiar ! Lada de shisha ! ma pha ka dusmon u khun jong nga, te haw hiar !*"

Ka la hiar iaiñ-ra-iaiñ : ki la ialeh khum shi khum baroh shi miet. U tymmen u la pam da ka wait. hynrei ka pat ka nang dap doh : katba u nang pom kata ka nang dap doh, kane ka thma ka la neh haduh jan shai, bad u tymmen u la sdang ban duh bor. Ka Thapbulong ka la sei bor khadduh ia wai artat ban khnoit ia u shuwa ban shai. Hynrei ka Paitpuraw kaba la iohsngew ia ka jingruwai bad jingialeh u tymmen ha kata ka meit ka la wan her shajan kata ka dara bad ka la dem ha u phong ka da bthah kumne :

"*Peit-peit tymmen ! U Kdait Khaseng ! Kdait Khaseng ! Pai-nep ! Pai-nep !*" (*K*hmih-khmih tymmen. dung beit dung beit da u kdait khaseng ba nep).

U tymmen u la pyllait dak, bad u la pam nep da u kdait khaseng kumba la bthah ka Paitpuraw, bad u la sam lyngba ia ka Thapbulong, na tdong sha khlieh phlait. Kumta ka la iap duh, bad kam lah kyntiew doh shuh ba la sah kut u kdait. bad ba la par ka bih jong u sha ka met jong ka baroh kawei.

Ka Paitpuraw, ynda ka la iohi ia ka snam ka Thapbulong ba ka la lyngkien ia ka madan baroh kawei, ka la ong, kumne: "*Koit-koit Tymmen ! Koit-koit Tymmen ! Biah ha ka jingkhong jong nga ! Biah ha ka jingkhong jong nga !*"

U ruh kum ka dak ka jingsngewnguh ia u, u la thoh tiak da ka shympriah thoh shun ha kata ka snam, bad u la tah tiak ha ka jingkhong jong ka. Naduh kata ka por ka jingkhong ka Paitpuraw ka saw haduh mynta mynne.

IV

U Adadak, U Khwai Shynreh, U Kynting Mawsan bad U Puh Shilum

HA KAWEI ka sngi ïew, kawei ka kynthei ka la khreh ban leit thied khiew ranei, bad katto katne ki jaiñ, na ka bynta i khun ba ka dang pun. Ynda ka la dep ka siew ka tda baroh, ka la khreh ban leit phai noh sha la shnong, bad namar ba ka la kham ia byrngia bad la ki lok ha ïew, ka la sah khadduh briew eh. Katba ka nang iaid lyngba kawei ka khlaw, ka la kem kynsan ka jingsuh kaba jur, bad kam ai jaka shuh ia ka ban leh kumno kumno ruh. Kumta ka la par iap shapoh langsah, harud kata ka khlaw. Hangta ka la kha ia u khun shynrang uba heh bad uba bhabriew.

Hamar kata ka por la wan iaid ar tylli ki 'La-Khyrwang kiba la ishyrkhei rem ban peit. Ka la sheptieng ym don pyrthei shuh. Ka la tyllup ia u khyllung da uta u khiew, bad ka la phet iap sha shnong.

Ka khla ka la iohsngew ia ka jingiam jong u, bad ka la khyllie da la ki tyrsim. Uta u khynnah u la thiah lyngktop halor phlang khlem jingsiang. Ka la jliah ia u na khlieh ha kjat bad ka la rong im ia u shapoh lawbah lawsan.

Ki rangbah bad ki tymmen shnong ki la ia mih ban leit wad ia uta u khyllung, bad ki la lap tang ia ki dak tyrsim khla ha u khiew. Kumta ki la rai jingmut ba la bam u khla ia u. Ka kmie ka la lynñiar kthang bad ka la iam lympat ia lade kum ka lammir. Ki la pyntngen bad ia khroh ia ka ban leit phai pat sha la ïng.

Kane ka khla ka la sumar bha ia une u khynnah. Ka ai buiñ bad pynsum pynsleh ia u man ka sngi. Une u khyllung u la nang san nang plung man la ka sngi. Hadien khyndiat

snem, u la nang ban mareh kai shajan kata ka krem ha kaba ki shong. Ka la hikai ia u kumno ban thap, ban kyniup bad ban pyniap ia ki mrad rit baroh. Na kane ka jingmlien u la long uba nep ka khmat, bad uba iohsngew shkor haduh katta katta. Ki kjat ki kti bad ka met ka phad jong u, ki ksah bad tylli mlan kum kita ki khla, bad la sop ia ka met jong u da u shniuh suda. Hynrei u don hi ka sap bad ka bor pyrkhat briew kaba biang.

Kata ka jingim khlaw ka la pynlong ia u, uba shlur bad uba iaw. U skhem ka pyrkhat ka pyrdaiñ : u khlaiñ bad u jwat ki thied ki jaw. Marwei u buddien ia ki sier ki mynthna, u ngam ia ki lawbah lawsan bad u kiew ia ki raieh raidam baroh. U pyniap bad u rong tylli ia ki niangkwang bad ki siprut sha krem. U bam u dih bad u thiah u dem kum ki, namarkata, u khlaiñ bad u shlur.

Ynda u la samla bad la pura bha ka jingkhlaiñ, u la ong ia kita ki khla ba kin pynioh ia u kawei ka ryntieh bad u khnam nar namar ba u sngew lymbiang ban shu iaid khlem kine. U la iathuh shai ruh ia ki, ba lada um ioh ia kine kiba u kwah, un nym shong shuh bad ki, bad ba un shu ïaid wir noh kat sha ba poi.

Ki ruh namar ba ki ieit, bad ba ki la sngew khun ia u, ki la ia wad jingtip na la ki para khla hangno kin shem ia kine ki tiar. Ynda ki la ia wad shitom katto katne taiew, ki la lap ia ki ha ïng uwei u pukir tymmen.

Ki la pan na u, hynrei um ai satia, namar ba ki dei ki jong u Syiem Duriaw, ba u phah sumar khnang ha u ba ioh ki kem sarang. Une u Syiem u mih ryngkew shisien shi snem ban beh mrad. U khnam jong u, u khia haduh ar mon bad ka ryntieh pat shiphew mon. Ym ju don mano mano ba lah ban pyndonkam ia ki lait tang ma u hi.

Haba um ai da kaba suk, ki khla ki la pyniap ia u bad ynda ki la ia wer la ki lok baroh na kata ka khlaw. ki la rong noh ia ki sha uta u khynnah. U tang shu ioh ia ki, u la kmen bad u l· hikai ban pyndonkam ia ki.

Ha kawei ka sngi u la pynlong sohpdung da kawei ka dieng bah hangta ha khlaw. U la wiat ha shkor bad u khnam ha sop : la u dang pyllait wut, ka dkut thui, bad ka la kyllon jraiñ-raiñ raiñ. Kata ka jingsawa ka la pynher krad ia ki khla kiba don hangta, namar ki la tharai ba dei ka rakot aiure kaba la wan biar thma ia ki. Hynrei ynda ki la leit peit syntiat, ki la shem pynban ia uta u khynnah, bad ki la lyngngoh ia ka bor jong u ; bad naduh kata ka por, ki khla baroh kiba don hangta, kim ju nud peit pyrshah shuh ia u.

Hadien katto katne bnai, u la ong ia ka khla tymmen, ba u la ngiah ka shong khlaw, bad ba u la kwah shang pyrthei noh. Hynrei ka la khang iap khang im ia u ba un nym mih na kata ka khlaw, bad ka la iathuh,kumne :

"Ha katai ka pyntha, don ka rakot runar. Hajar hajar ki khlawait bad ki khun Syiem khun Patsha ki la iap ha ka. Kat uba la leit ia pan ktien ban ia tynjuh bor bad ka, um ju wan phai kylla shuh. Ka ring ia ki shapoh kiem shyntur bad ka nguid tylli ia ki. Ki pathati ki her kum ki ñuit ; ki laman. ki mynthna bad ki masiprut ki sied kum ki thyllah sha ka shyntur jong ka, haba ka kjit ia ki. Hei, horkit hor-dang wat leit shui shatai, ioh phi iap ei kha-ma-kha ! "

Ha ka jaka ba un shuptieng, u la shong shit pynban namar u la thrang la slem ban ialeh bad kum kita. U la shim la u khnam bad ka ryntieh bad u la leit beit shata. U la pyrkhun ia ka bad u la pynap ia u khnam ha kyoh.

Na jngai ka rakot ka la *'sma bru,'* bad ka la ang ryngheng la ka shyntur. U tang shu poi ha jan, ka la ting ia u siak, hynrei ki her pynban tang ki dieng ki sieij. U kyrshan trait shi jaka, bad u sympat tang u ñiukhlieh jong u sha khmat ba kawiat ka lyei. U pyllait shi khnam na ka shyntur ; u pei sha ka jabieng, bad ka la kyllon kram. Ka la kyrhuh bad ka la lympat ia lade haduh ba la win ka khlaw jlang. Ka tang shu pat kumta, u la mareh bad u la phalub, bad ir bad ir. bad u la dung da ka tdong ryntich haduh ba kan da jah mynsiem.

Ki laiphew mrad kiba la ioh sngew ia kata ka jinglynñiar ka rakot, ki la ia wan beh ban jngoh balei ka da lynñiar sat katta katta. Hangta. ki la iohi ia uta u khynnah. ba u shong kulai halor jong ka bad ba ka la iap.

Ki la ia lum dorbar bad ki la ia thung syiem ia u halor jong ki baroh, namar ba u la pyniap ia ka nongshun jong ki, bad ki la ai nam ia u, *u Adadak*, naduh kata ka sngi. Da ka jingiamynjur lang jong ki baroh, ki la ia ai sngewbha ia u kawei ka *Waitlam Sharyngkuid* ia kaba ki la ioh knieh na u Egjakor Duriaw, uba la wan shisein ban dakhol ia ka hima jong ki. Uno uno uba bat ia ka. um donkam ban da pom ar sien ia kano kano kaba u kwah. U tang shu ong. *'Mait'*, ka la tip hi la ka kam.

Ynda ki la ai ia u ia kata ka nam bad kata ka waitlam, u la ieng ha khmat jong ki bad u la ong : "Mynta ka la poi ka por ia ngi ban ia khlad. ia phi ban sah hangne, bad ia nga pat ban leit wad ia ka jingiasyllok la ki para jingthaw ba laid ar kjat kum nga. Shi hajar nguh ia phi kiba la pynsan pynrangbah ia nga ; ngan kynmaw ia phi baroh shirta. Ngan nym shong jaipdeh ; ngan wad ia ki riew shlur bad ki riew khlaiñ; ngan iarap ia kiba shitom bad ba la shah ban beiñ.

To ia shong suk ho baroh!" kumta u la mih khlem kyrtiang dien shuh.

U Adadak, kata ka long ka kyrteng jong u naduh nangta, bad u la leit shong ha kawei ka nongrit. Hangta u la hikai ia ka rukom im bad ka ktien ka thyllieid ki para briew. Jaid ba don hi la ka sap briew, u la nang ia ka buit ka akor briew, na dong sha dong, tang ha pdeng khyndiat por. U la riam la beit, la iaid la ieng kum ki para briew baroh : ka jinglong mrad baroh ka la duh. U la kylla long u jingthaw uba thymmai.

Hynrei, katba u nang hikai pyrthuh ia ka long briew ha kata ka shnong, ka nam jong u pat ka la nang iaid ha shuwa jong u sha kylleng ki ri bad ki hima ka pyrthei. Ki Syiem bad ki Patsha haba ki la iohsngew ia ka jingpyniap jong u ia kata ka Rakot, ki la lyngngoh ia ka jingkhlaiñ jong u. Ha man la ki thliew ïng, ha ki dulan bad ki trep, ki briew ki ia kren tang shaphang ka kyrteng jong u. Baroh u kynja khla wait u kwah ban ia kynduh bad u. Kumba pur ka ding ha u lang iap, kumta ka nam jong u ka phriang. U la bret noh ia la ka ryntieh bad u khnam sha sohmyndur : u la rah tang ia la ka Waitlam Shaiyngkuid bad u la buh mynsiem ha ka.

Ynda u la kheiñ ba la biang ka ia ban mih pyrthei noh u la iaid thiaw sha pyrshah la ka khmat, khlem phai sha kamon, ne kadiang. Hadien khyndiat taiew u la ia shem bad u *Khwai Shynreh.* Une u *Men Rawon* u khwai sympat puit da u shynreh. U sympat ia kynjut artet aisut ka wah bah. U la peit kai shiphang. U la iohi ia u ryngwiang dieng blei jong u uba la iaw bha, bad u la ong :

"Ko Ma ! Phi khwai aiu? Ew, ka khlaiñ jong phi te mu seh! Uei pat u ban dang tam ia phi?"

U Khwai Shynreh u la phai sha u bad u la ong : "Ngan leit pat long aiu phi ha khmat uta u Adadak. U seh u dap shynrang : u syiem ki laiphew mreng!"

"Pleng, dang don du uba kham khlaiñ ban ia phi?" la ong u Adadak. "Tharai, ban haba phi ia shem bad u phin leh kumno? Phi nud ban ia bat kti bad u?"

"Yn leit nud shano phi," la ong u Khwai Shynreh. "Sa tang ban shu ia bud ban iaid pyrthei noh keiñ bad u. Nga la ngiah te kane ka kam khwai baroh shirta rynieng!"

"Phim kylla jutang shuh, em?" la kylli u Adadak lai kynti lai wat, kum ban pynsmai ia u.

U Khwai Shynreh ruh u la ong : 'Ngam kylla shuh", baroh lai sien.

"Nga dei ma nga keiñ uta u Adadak. Ia kein phi bud noh ia nga!" u la ong.

"Shisha! da kum ma me une ruh me nud ban ang kum kata ka shyntur! Ngan sympat ia me da u teinthap ha ba men da at bylliang ka met ka phad! Haw shim tynjuh kai ia une u ryngwiang lada me lah!" la ong u Khwai Shynreh.

U Adadak u la shim bad u la suh shiphew tylli ki shynreh bad u la sympat ia kynjut ia ki lai sien saw sien, nangta u pda wai sha khadar snem lynti.

"Map Kynrad!" la ong Khwai Shynreh. "Ngan leh katba phi ong."

Kumta ki la ia iaid baroh ar ngut. Hadien khyndiat sngi ki la ia shem ia *u Kynting Mawsan*. Une u kynting san-san tylli ki mawlong, kumba kynting maw ki kynthei. Ynda u la peit kai ia ka jingkhlaiñ jong u shipor, u la ong : "Ko Ñi dang don ma u ban kham khlaiñ ban ia phi?"

"Ngan leit pat long aiu phi, ha khmat uta u Adadak,' la ong u Kynting Mawsan. "Nga la kwah ban ia shem bad u nam ur nga la ngiah ia kane ka kam kyntiew maw baroh shirta, Nga la sngew kwah iaid pyrthei noh bad u."

U la pynithuh ia lade ha u, hynrei um ngeit satia. bad u la ong, pynban : "Died, ka riew kai ! Haw shim tynjuh une u maw lada me lah !"

U Adadak de u la shim bad u la kynting wai-war baroh san tylli, nangta u la pda sha bym iohi shuh ka khmat. Une ruh u la ia bud lang noh bad ki.

Khyndiat sngi hadien pat, ki la iohi ia uwei u briew uba puh kylla stong kai ia ki lum. Hangta u Adadak u la leit shajan jong u bad u la ong :

"Ko rangbah, ka bor aiu sha phi ioh kat kane ! Dang don ma u ban ia ryngkat bad phi?"

"Ngam pat long eiei ruh," la ong u *Puh Shilum*, "*ha* khmat uta u Adadak pawnam ka pyrthei. Lada ngan ia shem ia u, ngan bud noh kat sha ba u leit. Nga la ngiah ia kane ka kam tih 'mphniang baroh shirta."

Ha u ruh u la pynithuh ialade, hynrei um ng
la shim ia u mohkhiew jong u bad u la puh : sawa lut ki them ki lyhuh, namai ki lah lai-lai saw-saw ki lum bah tang shi mohkhiew. Khadduh eh, u la puh shisynpuh, bad u la pda lang bad mohkhiew bad lum sha kjat lum Khasi.

Mynta ki la ia lang saw ngut. Ki im tang ka beh mrad man ka sngi. Kim don eiei ban khuslai. Mynsngi ki leit lum, bad mynmiet ki iathuhkhana sadhai, '*sawdong ka lyngwiar dpei*." U soh u pai ki ioh katba mon : ka bam ka dih kyrhai ki don. Ki shang kylleng bad ki im pahuh.

Ha kawei ka sngi u Adadak u la ong, "Ko lok, la thait du ka shang pukir kumne man ka sngi. Ym don jaka kaba

thikna ban thiah ban dem--mynta hangne la shibit haei ! Mynmiet siang thiah, mynstep khyllie shylliah. To seh ngin ia shong thait noh shipor, ban pynthymmai ia ka bor met bad bor jingmut khyndiat."

Kine baroh saw ngut ki la ia hap jingmut bad kane ka jingong bad ki la ia khreh ban sher dara ha kawei ka pyntha kaba harud kawei ka pung. Ki la ia shong kham slem hangta khlem don kano kano ka jingjia kaba pher. Ha kawei ka janmiet, u Adadak u la ong pat : "Ew, la sngew shitom phi kane ka bam ja khluit man ka miet. To ngin ia pynap ing noh uwei shi sngi ban nang shet ja, ba ngin ioh bam suki jai nda ngi la wan thait na lum."

Ha ka step kaba bud ki la pynap da u Khwai Shynreh. K g shu la palat, u la shut ia ki khiew ki siang baroh ha ban a phyrnai khrek. Ynda la sdang noh phai ka sngi. u la khreh sa ka shet ka tiew. Ynda la ih ka ja ka jynthah, u n. a u tang duma bad u la mih kai ha rynsan. Katba u dang dih duma pum shi pum halor hangta, u la kum peit sha kata ka pung ; katai ka king wai shi wai, bad ka pashait ia ki rmiang baroh sawdong jong ka. Ym shym don lyer eiei ruh, pynban ka thnam bad ka khih kynting kumba pynshad ka erlangthari.

Te, katba u nang peit shaiñ, u la iohi ia iwei i briew bad ka miaw raikhoh ba ki mih nangta. Ynda i la kynther ia la ki jain bad jyllud la ki tmaiñ i la kiew joit halor ka miaw. I la iuh ha ki rikap, bad i bat skhem ia u lakam.

Ine i Boit i don u tmaiñ uba jrong kumba lai pruh, i jyrthiaw bad i tawah ia u sha ki shkor. Bad u ñiuhmoh jong i pat u jrong tip katno!

I tang shu habuk na ka shkor bad kynthah spur na ki krung, ka miaw ka la suh arkjat thaid sha

pyrshah ba shong u Khwai Shynreh.

Ka lyer ka la king ia ki tmaiñ bad ñiuhmoh jong i haduh ba la i thamula khait. Ki tap bad ki kli sawdong ia i khlem iohi shuh ia i nongshong bad ka miaw.

U Khwai Shynreh de, u bym pat ju iohi Boit mynno mynno ruh, u la rkhie iapler haduh ba la dam sa ki khmat. I tang shu poi ha phyllaw, i la rynsied kdom nalor ka miaw, bad i la teh ia ka ha trai sder. I kli mlon la u niuhmoh bad i rah tyngkhap hapoh tohtit. Ki khohwah jong i kum u bili; ki khmat kum ka dkhoh; bad ki reng mat pat i pynkhih kum u khraw pyrkhat.

I peit ia u Khwai Shynreh shiphang, bad i la bitar ym don pyrthei shuh, namar ka jingrkhie beiñ briew jong u. Hangta i la kyrhuh dom katlah katiai: 'Balei, lih, me rkhie katne katne! Ia, khat ja noh ba nga la thngan!"

U Khwai Shynreh de, namar ba u i biria, u khat shi khmut siang ha ka sla, bad u ong artat: "Ko Bhai," namar ba um tip ia ka kyrteng jong i, "ale keiñ bam kane ka ja. Lada phim lah, sa ai ia ka Miaw jong phi de," u da rkhie artat kak.

I Boit i peit saw trieit bad i ong: "Iano pha rkhie beiñ, briew! Pham tip nga uei! Pha khat tang ito! Iano pha ai ja miaw! Khat ha utai u pyrha. Nga dei u Syiem ki Boit. Lada me dang rkhie shuh, ngan lop ia kito ki bniat me, bad ngan thab haduh ba men da ṁih ñiang bading ki khmat!"

Hangta leilei u la nang rkhie pashait shuh shuh haduh ba un da pang sa ki krung ki knap baroh. I pat, namar ba la dom eh, i shu knieh kynthet ia ka siang na u bad i khat bad wek bad wek ha u prah. U Khwai Shynreh namar ba u i pang-met ia kane ka jingleh sat, u la ieng joit bad u la shim na ki tmain ban pda ia i sha khyndew. Hynrei um lah satia, ka shu khih pynban tang ka rmiang shyntur beb. U la kynjut

borbah borsan, hynrei um lah wat tang ban pynkhiñ ia i nia ka jaka ba i ieng. I khat la ka khat khlem salia eiei ia kata ka jingleh jong u. Ynda um lah shuh, u la dumok taiñ : "Pham keiñ katto khun ka khlem raiñ! Ngan bsuh ia pha hangne ha dpei haduh ba phan da bthuh, *khun ka iong pali*!"

"Iano pha kynpha ?" la ong i Boit. "Wat da pyndei kti ho para rangbah, ioh nga sneng tyngeh."

U Khwai Shynreh u thab phak na ka moi moi jong i. I phai war, i ai shi sangah na ka khongtoi, u kyllon pding harud dpei. I khnap da ki kjat bad i tañioñ ia u ha ban da jem jai, hadien kata i sa khum da u ñiuhmoh ha trai rishot. U Khwai Shynreh u la sum da ka dpei suda na khlieh ha kjat:

"Men nym khih tang thrit throt ruh nangto, lane ngan trei ia me haduh ba men da jah mynsien." La byrngem i Boit.

I bam ha ban da pyrkhing triang bad ha ban da khuid ka ja ka jhur kdar. Ynda i la dep i la pyllait ia u, bad i da maham artat : "Kynmaw, men nym ia pyneh shuh ynda nga wan hadien habud. Men ai jingbam ia nga, nga tang shu pan, me sngewthuh !" Nangta i pynher thiaw la ka kulai miaw shapoh pung.

U Khwai Shynreh u la pang met ym don pyrthei shuh; hynrei namar ba u lehraiñ ia la ki lok, u la ialeh ban shet ban tiew pynstet. Hamar ba u dang shu tap ia ka ja, u la iohsngew ia ka jingiakren ki lok jong u ha phalor, bad u la thaw bult ban thok ia ki mynta shiwat.

Ki tang shu poi ki la pan ja na u bad u ruh u la ialeh ban khat pynstet. Ka ja ka jhur ka dang khluit lew-lew ba u dang shu rah na ding.

"Balei sha ka khluit eh ka ja ka jhur katta katta ? Nga la ngam pat ruid kalaw ; ngan iap haduh ba kan da khuid

khriat : Kumne te kam shong khiew : ka syrwa than ka ja. To nang ia bam shuwa ma phi," la ong u Adadak.

"Tip phi, nga kum iohthiah klet noh hynne. To ia bam shitom phi lok mynta shisien," la ong u Khwai Shynreh. U kan ha ladu jlang shaphang i Boit bad ka Miaw Raikhoh. Ki ruh, namar ba ki la iohi ba u la sum da u peisieh suda baroh shi rynieng, kim mon shuh ban kren phoilia ia u, namar, ki la ithuh ba u la la pyrsad ding tyngeh ban ih kloi ka bam ka dih.

Ha ka step kaba ar pat, la dei ap sa u Kynting Mawsan. Ha kata ka janmiet ruh i Boit i wan biang. U ruh u la shah sneng bad pynsum dpei ha ban da biang. Une ruh u la ai daw kumjuh hi ha la ki lok ia ka jingbymlah jong u ban pynih ja ha ka por kaba biang. Hynrei u Khwai Shynreh uba la sngewthuh bad ithuh ia ki dak dpei ha ka met jong u, u la wiat muiñ haba u la khat ja ia u. Ki shu ia peit tang ki khmat khlem ia kren.

Ha ka sngi kaba lai pat la ap sa u Puh Shilum. Une ruh u la hap ha ka juh hi ka khlem raiñ.

Ha ka step kaba saw pat la dei sa ka kylla u Adadak, bad u la ong ia ki kumne : "Khie keiñ khynraw ia leit noh tang ma phi : ngan nang kit ma nga ka bok ka rwiang na ing. Nga te ngan nym thiah sngi : ngan nym pynbam ja khluit ia phi."

Ki de ki la ia rkhie kak baroh lai ngut sha la ka pyrthei kaba ki la ia kynduh. Ki la ia leit baroh lai ngut hynrei kim nang ia beh mrad shuh. Ki shu ia tuklar kai tang shaphang i Boit bad ka bor jong i bad ki la ia sammut kumno u Adadak un leh.

Dang sngi u la ih ka ja ka jhur, bad u la mih dih duma ha rynsan, hynrei katba u nang tan duma pum shi pum, la

wan mih pynban dngong da i Boit, ha pdeng uta u lyoh duma ba la tap ia ka phyllaw baroh kawei. Um shym iohi satia nangno i wan.

Tang mar kumta de i la hukum ia u : "Khat ja keiñ me, ba nga la thngan. Aiu me peit lyngngoh ! Khie khat kloi kloi!"

"Ka akor, ho me kaba tam ! Lada me nang ia ka ngan ai ia me katno katno ruh, hynrei, lada me sngew khraw bad me kren ia ki briew kum ia ki shakri ïnp, men nym ioh shi kyntien ruh," la ong u Adadak.

I Boit ba im sngew phuitda ban ia said pynbun nia. i rung la ka rung sak-sak bad i khat la ka khat bek-bek ha u prah. U, namar ba u i saitmet ia ka jingleh khlem akor jong i, u la rung bad kawang shinoi tlaw na ka khlieh. I kyrngah ngang-ngang, bad i thab slait na ka khohwah jong u. i da byrngem artat : "Phan nym mlien ktah kti para iangbah, lane ngan khum ia pha ha trai rishot da une u ñiuhmoh. Da kat ia nga u Syiem ki Boit pha nud ktah kti. Sang, te me ban tied da u noi!"

U Adadak, namar ba la btiar ka khohwah, u la sot na ka sopti lor, bad u pda phak ha ka shawkad. I Boit, i hap syak, bad i mareh nangta sha u, i kura bad ik bad ik haduh ba u la beh kyllon. Ynda u la sngew ym lah shah shuh, u la shim ñiat na ki maiñ-ker bad u la talaiñ ia i bad wai bad war haduh ba in da prie snam. Nangta u bysuh ha dpei haduh ba in da bthuh skoi. Ynda i la sngew ba im lah ia kyida shuh, ia la pyrta : "Map kynrad, katto ngan bud noh ia phi. Nga la shem ia u briew uba kham khlaiñ ban ia nga."

I la pang met ym don pyrthei shuh. kumta i la kli tipsngi ia lade mlon da la u ñiuhmoh, bad i thiah khop ha kyndong jingkhang. I shu peit pynbud teng teng da ki khmat na khap

kita ki tmaiñ, ia ka met ka phad u Adadak.

Ki tang shu poi ki lok jong u, u la wiat muiñ, bad u kdew artat da uta u nci pait sha kyndong : "Dei i tai mo pleng iba la pynslem ia ka ja ka jhur jong phi baroh lai ngut?". Hangta ki ia rkhie lang shaw, ba u la lap ia ka thok jong ki.

Kine baroh san ngut ki la ia shong suk shong saiñ hangta bun bnai. Khadduh ki la ia kwah kai pyrthei biang, bad ki la ia iaid kyntiap jaka man ka sngi. Te, ha kawei ka sngi ki la lap ia kawei ka samla kaba bhabriew kum ka puri, ba la sdien halor uwei u dieng hajan ka synrang maw kaba heh. Hangta u Adadak bad la ki lok, ki la ia leit ban kylli ia ka daw balei ba la khum la teh ia ka hangta.

Kane ka samla ka la ong, "Ah mano ba phah ia phi ban wan kum sha nga, ka briew ba la thoh hi la ka nusip jot ban iap ha ka shyntur u Thlen, uba shong ha kane ka synrang. U wan wad lang thoh khlieh man ka snem na ka hima i papa. La bun ki kynthei na kane ka hima ba u la pyniap, bad mynta la dei sa na ka ïng Syiem ban ai briew. Nga long ka khun marwei ha ïng, bad kum ju pynthut eiei ruh ia nga. Kat kaba nga ang, ki ai ia nga : ngam don eiei ruh ban khuslai ha kane ka jingim. Hynrei mynta nga la jied mon sngewbha hi ban iap. Ngam lah shah ba kin iap namar jong nga, namar kata, nga la sngewbha ban iap namar jong ki. Khie leit noh na nga, nga da kyrpad eh ia phi, lane u Thlen un thut bad un pynshitom ia ka hima baroh kawei. Khie, ba ngan ioh pynkhreh la ka mynsiem shuwa ba kan khlad noh na kane ka met. Mynta ka syrngiew jong nga ka shad sawdong sawdong ka dabor ksiar jong u, bad u tat shu mih un sa nguid ia nga !

"Hangne ngan ap ia uta u Mrad," la ong u Adadak. "Ngan pyniap ia u, ne, un pyniap ia nga. !"

"Em, ko Rangdajied, phiin dei ban iap na ka bynta

jong nga," la ong kata ka samla. "Um dei u jingthaw uba phi lah ban ialeh. Baroh kat kiba la ia kynduh bad u, ki la iap bad u la pynhiar kput sat halor ka hima i papa. Khie ko Rangkynsai, iaid pawang ia ka pyrthei. Balei phin shu pynlyngkot la ka rta, na ka bynta ban iada ia ka jingim jong ka briew kaba la thoh ban iap. Khie, iarap tang ia kito kiba phi lah : ia nga, kam myntoi eiei shuh. Nga iohi ia ki tyrsim iong jong ka jingiap, bad ngam lah shuh ban lait na ka."

"Ha ban da lei lei, ngan nym kynriah noh nangne," u la ong pat. "Ia u briew la kha ia ka ban iap : don kiba tieng, bad don ruh kiba shlur. Tang u khawpud bad u riew-poh uba phet haba dei ban ia kynrup. Ia ka jingiap ym don ba lah ban khot, ne, kyrngah. Ka jinghun ka wan tang hadien ka jingialeh : ka rem ne ka jop, kam dei ka rai jong u briew Don ka Kti na sha lyndet kaba pyniaid ia kata."

"Phet iap noh, phet ! " ka la pyrta jam. "utai u la mih na kyndub maw!"

Tang mar kumta, u Adadak u la kynrup ia uta u Thlen. U tang shu ioh ka kabu kaba bit, u la rynsied halor ka met bad u la ieng ha ka ryndang jong u. U la rah la ka wait Shyaryngkuid bad u la pyrta da ka ktien kaba jam : '*Mait* ' bad ka la khrai ia u ar dkhot. Ynda u la iap, u la leit law ia kata ka samla bad u la leit on ia ka sha ïng u kpa jong ka.

U Syiem bad ka Mahadei ki la sheptieng haba ki la ioh ia la ka khun kumne, ki da mut artat ba u Thlen un sa wan ban bam duh ia ka shnong ka thaw baroh kawei. Hynrei, haba u Adadak u la batai ia kiei kiei baroh, ki la shad kmen bad ki la nguh la dem ia u, bad ki la kyrpad ba un sah noh ha ka hima jong ki. Ki la tyrwa ia ka long syiem ha u, hynrei u la kyntait, bad u la ai ia u Khwai Shynreh ban shong kurim ia kata ka khun Syiem.

U Adadak, shuwa ba un mih noh nangta, u la ong ha u Khwai Shynreh, kumne : "Kane ka jutang nga iehnoh ha me : men shim ia kane ka talwar bad men sumar bha ia ka Pynieng ia ka ha ka dud, bad pruid jylli baroh sawdong ka dabor. Men wan jngoh ia ka man ka sngi. Lada ka kiew sarang ba ka saw ka dud, kata men sngewthuh ba nga don ha pdeng ka jingma kaba khraw tam. Haba kumta, ka wait kan kyllon : kat sha ka liang kaba ka kyllon, shata men wan beh ia nga. Men ryngkang ia ki riat ki ram : men thom lin kat kiba wit ha ka lynti jong me, tang ba men dup poi kloi bad ba men lap mynsiem ia nga."

U Khwai Shynreh bad la ka tnga ki la sumar kyndong ia ka, kum ia la i jong i khun hi.

Hadien khyndiat taiew ba ki la ia shang baroh saw ngut ki la ia kynduh ia uwei u pathati uba la rong ia kawei ka briew. Ka tang shu iohi ia ki ka la pyrta : "Ko Rangbah, to rap, nga la iap ! Une u hati runar u rong ia nga tip shaei kumne!"

Tang kumta de, u Adadak u la beh sia-sia bad u la khang khmat ia u. U pathati ruh u la pynshet ia kata ka kynthei ha madan, bad u la khreh ban ialeh bad u.

U la pyrsat, u la kyrdem, u la kawang da ki dieng ki sieij ia u. Khadduh eh u la kli la u luta bad u la kbum khop ia u. U la mareh ban dung ia u da ki bniat. Hangta u Adadak u la '*mait*' ia u ar dkhot bad u la iap.

Ynda u la tohkit ia ka shnong jong ka, bad ba ka dei kaei, u la leit ialam ia ka sha ki kmie ki kpa jong ka. Kane ruh ka la long ka khun Syiem, bad u la pynshong kurim ia ka bad u Kynting Mawsan, bad u la long Syiem noh ha ka jaka u kpa jong ka ba u la tymmen eh. Hynrei shuwa ba kin ia khlad, u Adadak u la ai ia u ruh ki juh ki tiar bad ka

hukum, kumba u la ia soskular bad u Khwai Shynreh.

Mynta ki la sah sa tang lai ngut. Ynda ki la iaid bun sngi, ki la leit poi ha kawei ka shnong ka bym don briew shuh, bad don tang ki ing jah suda. Ki la sah miet hangta. Tang shu shai byrngut mynstep, la wan uwei u *khla-briew* uba kat u khun hati. U la mut ban bam ia ki, hynrei, ynda u la ialeh shipor, u la phet noh sha pdeng lawbah.

Une u khla u kylla na u briew. Ka met jong u ka thiah la ka thiah kum kaba iap, khlem khih khlem ksar, hapoh kawei ka krem. Ka rngiew jong u pat ka leit kylla maia khla. U kyan bad kynsnok tyngeh haba un sa sei tdong. Ym lah ban pyniap thala ia u namar u don ka buit bad ka jingsngewthuh briew kaba biang. Dei tang da kaba shu pynkyndit kynsan ia ka met uta briew ba lah ban pyniap ia u khla, shuwa ba ka rngiew jong u kan ioh rung pat shapoh ka met. U tdong jong u, u kham lyngkot ; u don ki shympriah san tylli, ki shkor kiba lyngkot bad ba la sam thliew.

I Boit, namar ba i la ithuh u dei uei, i la pynher la ka Kulai Miaw shapoh kata ka khlaw, bad i la leit wad hangno ka thiah ka met jong u. Ynda i la lap i la wan iathuh sha u Adadak ba un pynkyndit ia u. Ki la iap bad khla bad briew ha ka juh ka por. Ki la puid ia ki snier jong u, bad ki la lap san hajar tylli ki shñiuh briew hapoh ka kpoh jong u.

I Boit i la ong ia ki ban nang ia ap ia i hangta, katba i dang leit wad dawai ban pynim ia ki. I la pynsuh la ka kulai shaphang mihngi, bad ynda i la poi ha ka shyntur uwei u Lum Mih Ding i la pynryngkoh ia ka nangta shapoh ramew. Hangta i la khuia ia ki krem ki kroh kiba shata sha ñiamra haduh ba la twa lut ki mawlong mawteh ba i wad ia ka *Um Ka Jingim*. Ka la ud bad khynwin jlang hapoh hangta, bad khadduh i la ioh ia kaba i kwah ; i la tong shi

luta ka um bad i la wan mih pyrthei biang sha la ki lok.

I la synreit ia ka halor kita ki shñiuh, bad kita ki briew baroh ki la im pat. Ha pdeng jong ki, la don ruh u Syiem; ka Mahadei, bad ka khun samla jong ki. Kine baroh ki la sngewnguh shibun eh ia ki, bad ki la tyrwa ia ka long syiem ha u Adadak, hynrei um mon satia. U la pynshong kurim ia kata ka khun Syiem bad u Puh Shilum. Tang hadien khyndiat snem, u ruh u la long Syiem ha ka jaka u Syiem tymmen. Shuwa ba kin ia khlad, u Adadak u la ai ha u ruh ki juh ki tiar bad ki jingbthah kumba u la ai ha kita ki lok jong u kiba mynshuwa.

Mynta ki sah, sa tang baroh ar ngut. I Boit i la pan bor na u Adadak ban leit phai noh sha la ka Mei Ramew, namar ba i la ngiah ka shang pyrthei, bad ba im don eiei shuh ban leh na ka bynta jong u. U ruh u la shah sngewbha ia i ban leit noh sha la ki kher ki mer, ha ka ri ki Khyndai Khup I la nguh la dem ia u, bad i la pynher la ka Miaw sha kata ka pung na kaba i la mih. Sa shisien pat ka win ka poh ramew ba la wan kai pyrthei u Syiem jong ki I synshar bha la ka hima bad im shah shuh ia uno uno ruh na ki ban mih thala khlem ka hukum jong i sha sla ryngkew. Naduh kata ka por, ngim ju iohsngew shuh ia 'i *Shong Kulai Miaw*,' bad tang teng teng i pynbyrngia kai ia u khun bynriew, ha ri ki Puriskam.

Ynda u Adadak u la sah marwei, u la kren wei briew kumne : "Pleng ! ym don jingsuk ia u briew uba khlem lok ha pyrthei—ki lok kiba u ju ia phylliew mynsiem ha ki por baroh. Kane ka pyrthei, ka dei shisha ka ri khlaw bad ka jaka kynjah khlem ma ki. Hano ngan iathuh ia ki kam jong nga baroh ? Mano ban phuhmat bad ban saw kyrang haba ngan iathuhkhana ia ki kam ba nga la leh ! Mano ban dum ka

khmat bad ban pyni buit haba nga lah shiliang ka khlieh ne, nga bakla ka khan wei briew. Ka jingim jong nga kan kulmar naduh haduh lada ngan shu shang kumne khlem ka nongrim ha kaba ngan ieng.

"Ngan leit wad noh ia i Mei, iba la kha ia nga. Dei tang ma i, i ban sngap da ka jingkmen, ne, ka jingsngewlem ia ki kam jong nga baroh. Lada kine ki kam kin shu sah tang ha nga, la bijai ei ka jingshah jong nga baroh. Nga dei ban ia shem ia i; ngan wad ia i sha kut pyrthei !"

Te, katba u nang iaid kumne bad la ki jingpyrkhat kiba bun, u la leit poi khlem sngewthuh, sha kawei ka khlaw harud ki lum kiba itynnad. Katba u dang kma shane shata ia kata ka khlaw, u la iohi ia kawei ka ing it kaba heh bad itynnad haduh bym lah shuh ban batai. U la iohi ia ka briew kaba bha briew ba ka shong shanti hapoh hangta. U la wad lynti ban rung, hynrei um lap satia. Kata ka samla ynda ka la iohi ba u kwah ban rung, ka la plie ia u bnoh ksiar na shapoh bad ka la khot ia u.

Hangta u la sngew im pat, bad u la sdang ban ia kren kai bad ka : "Ko thei, phi shong ha ka ing paki it kumne ha pdeng ka pyrthei kaba itynnad kata katta. Phi iohi ia u nai khadsaw synñia ba u lung bad ba u ngen. Ki jingruwai ba khlem sur jong u ki dei ban ktah bunsien ia ka dohnud jong phi, namar u kren ia ka jingkynjah bad ka jingtmang kane ka jingim, ha ka mariang kaba iohthiah ha ka jingkynoi ki kjat ba lung jong u. Imat phi sngewtynnad ia ki jaka kynjah, bad sha jngai na ki lok. Sha jngai na ka Sharyngod, ka Marynthing, ka Duitara bad ka Sing Dymphong ba riew sngewtynnad haba shai u bnai, na ki Trep bad ki Skum u bynriew shi pyrthei. Phi phet sha jngai na ki Phawar bad ki Puriskam ki Myllung ba stad, ban ngam sha ka ri ka

jingkynjah. Phi dei shisha ban long ka briew kaba phylla bad kaba suk tam ha ka pyrthei. Jar-jar phi im, jar-jar phi shong ha ki thwei ki jingpyrkhat wei briew."

Kata ka kynthei ka la ong, "Balei phi kren beiñ ia nga ka khun swet ka khun rangli ha pyrthei. Nga don shisha ha pdeng ka pyrthei kaba itynnad, bad kiei kiei baroh sawdong jong nga ki kren hapoh ka mynsiem jong nga. Ngam shym la jied hi ban shong hangne. La tuh ia nga da u Ksuid na pneh jong i Mei mynba nga dang rit eh bad la set ia nga ha kane ka *Slung Ït*, ban long u *Tiew Phon Rakot* ia ki briew, baroh kiba wan iaid na kane ka lynti. Nga pait ka dohnud ia la ki para mynsiem, bad ngan jlop hangne da ka jingtim jong kito baroh kiba la shah bam ha u. U pruid ka jylli jadu sawdong kane ka ïng, bad ngam lah ban phet noh na ka. Ki sim bad ki thapbalieh ki siang la ki sner bad ki her kat sha ba ki mon. Nga thrang bad nga sliang ban ioh ia ka jinglaitluid jong ki !

"La katta ruh, nga kyrpad ia phi, khie mih noh nangne, ne phin nang pynkhraw shuh shuh ia ka jynjar jong nga, lada phin iap sa ma phi ha ka kti jong une u Ksuid. Ieh, ngan iap ma nga kaba la kup hi la ka nusip jot, ynda la poi ka sngi jong nga."

Ka ktien ym pat lap ba kut uta u ksuid u la mareh pding pding ha phyllaw bad u la pyrta artat : "*Ak Sma Bru! Ak Sma Bru* !"

Ka la buhrieh ia u hapoh khrum, bad ka la ong : "Ko Papa, phin bam noh ia nga? Ym shym don briew ba wan shane. Ngan shah sngewbha lada phin bam."

"Ngan bam lei ia phi, Khun ! Mano pat ban tangon synrei haba nga wan thait na lum na wah ! Sumar bha ia ka ïng ka sem namar ngan kham iajah mynta shisynleit,'

u da mih artat bak.

"Uto keiñ uta u Ksuid," ka la ong ha u Adadak. U ruh sia-sia, ha ban bud noh hi keiñ ia u. Ka la bat ia u na ka kti, bad ka la ong : "Da sngap shuwa ia kaba ngan iathuh ; wat bam ja khluit kumne. Kynmaw, ka bor bad ka buit ki dei ban ia iaid ryngkat, kan tam shiliang shiliang kata la iap, Une u Ksui u buh mynsiem rakot ha kine lai tylli ki Dieng Sohpieng. Lada phi lah ban pam ia ki tang shi wait, bad thang haduh ba kin da kylla dpei khait, kata un kylla lyer bad un nym donbor shuh ban phong da kano kano ka dur. Da pyrkhat ; wat la phi khlaiñ kat uta u Adadak ruh !"

U tang shu iohsngew ia kane, u la leit pynngat ia ki dieng na khlaw bad u la tei thup ha syndah kita ki dieng. U la sei la ka Waitlam bad u la ong, "*Mait* !" Te ka la mait shisynkhrai baroh lai, bad u la thang ia ki ha ban da ing khong khait. Uta u ksuia u la maieh sha kata ka ding bad u la rynsied hapoh jong ka bad u la iap.

U Adadak u la shong kurim ia kata ka briew, bad u la shong suk shong saiñ bad ka. Hynrei, u Syiem jong kata ka ri. u la iap mat ia ka bad u la thaw lad kumno ban pyniap noh ia u.

Ha kawei ka sngi, haba um don ha ïng, uta u Syiem u la phah a kawei ka tymmen ban swar na ka tnga jong u, hangno ka shong ka bor jong u, bad ka la iathuh, ha la ka jingluilui, kumne : "U buh mynsiem ha katai ka waitlam. Lada ka kiew sarang bad ka sniew, un duh bor bad un iap. Ko meiheɔ, ym ju don ba tip ia kane : nga shu iathuh ieit iang ha phi. Nga ieit thep mynsiem ia u bad ngam kwah ban tip mano mano ruh ia kane."

Naduh kata ka por kata ka tymmen ka la thap sor ban tuh ia ka. Ka tang shu ioh, ka la leit lam sha ïng Syiem, bad

u la ai ia ka bun hajar ki sbai rupa. U la shim ia kata ka waitlam bad u la pda ia ka shapoh ka nan kaba hajan ïng jong u.

Hadien khyndiat sngi, u Adadak u la kem pang bad u la jan iap. Um don bor shuh ban ialeh pyrshah ia ka jingpang, bad u la sah sa tang ka shyieng bad ka snep. Ka tnga jong u ka la ialeh ban sumar ia u katba shong la ka buit ka bor, hynrei ka la sdang ban duh jingkyrmen ia ka jingim jong u, bad ka la shu iam bad sngi bad miet namar jong u.

Ki wait u Khwai Shynreh, u Kynting Mawsan bad u u Puh Shilum, ki la kiew sarang haiñ. Ka dud ka la saw snam, bad ki wait ki la kyllon sha ka liang ba shong u Adadak Ki ruh mar mar ki la beh sha pyrshah kata ka shnong bad ki dang lap mynsiem ia u. Ka tnga ka la iathuh ia ka jingjah tngai ka Wait Sharyngkuid jong u, bad baroh lai ngut ki la wad ia ka bad sngi bad miet. Ki la khura ia ki ïng ki sem bad ki lum ki wah ha ban da lyko pom, hynrei kim man shem satia. Khadduh, u Puh Shilum u la tih ia ka nan hajan ïng syiem bad u la lap ia ka hangta.

Ki la ia shut kylliang kylliang ia ka. haduh ba kan da phyrnai khrek kumba mynshuwa. U Adadak ruh, katba ka nang khuid nang phyrnai, katta u nang ioh bor. Ynda u la koit bha pat, u la sdang ban bitar bad thaiai sniew ia la ka tnga, kumta u la rah ia la ka wait ha khmat la ki lok bad u la ong, '*Mait* !' lai kynti lai wat, hynrei baroh lai sien kam '*Mait*' satia. Kumta u la sngewthuh ba ka long ka briew kaba hok bad kaba khlem jingthoh bria eiei, bad ba kam shym la ia sylla ban pyniap noh ia u.

Uta u Syiem, namar ba um shym ioh ia kaba u la thmu bad haba u la iohi ba ki la khura ia ki ïng ki sem bad ki lum ki

wah baroh, bad ba ka Nan jong u ka la duh, u la lum dorbar lai phew shnong, ban pyrkhat kumno ban pynshitom ia kita ki *Mynder-ri.* U Puh Shilum ynda u la tip ia kane, u la shlei, u la puh shi mohkhiew bad u la kylla stong ia ki baroh shi dorbar. Kumta ki la iap lang bad Syiem bad khun bad hajar hangta.

Ynda ki la dep la ka kam, ki la leit phai baroh sha la ki hima hima. U Adadak ruh lem bad la ka tnga, ki la ia mih noh nangta ban leit sha shnong jong u. Tang shu poi ha la shnong, u la lap ia uwei u khynnah uba rit ba u kdiah kai ia ki shalyngka ha kawei ka shlem. U la peit shiphang ia u. U ruh u la nang sngew sarong bad u la nang kdiah, lai-lai saw-saw, ki shalyngka shisynkdiah. Katba u nang iaroh katta u nang sngewroh, bad u la nang pyni shuh shuh la ka jingkhlaiñ. U la pynbor ia u ban ia mad bor bad u, hynrei um treh. Ha kaba khadduh u la shim hynñiew tylli, bad u la kdiah da kaba suk. Uta u khynnah u la sngewrem bad u la ong ia u ban shu ia kynting mawkhrah noh. Ynda u la pynbor eh, u la kawang sha bym iohi shuh ka khmat.

Uta u khynnah, ynda u la iohi ia ka jingkhlaiñ jong u, u la sngew lehraiñ bad u la shu ong noh, "Phi da khlaiñ makna katne ruh, ban ia i Bah Adadak te phim rat da lah hi. Ia seh da rung kai ha ïng, ngin da ia bam kwai ia dih duma shuwa ba phin leit noh."

U tang shu rung ha ïng u la ong : "Ko Mei tang ine i bah iba jop ia nga. La katta ruh ngam ngeit ba in kot kat i Bah Adadak".

Ka kmie de ka la ia song bad ia kren kai bad u. Khad, duh, ynda u la sngewthuh ba ka dei shisha ka kmie jong u u la pynithuh ia lade ha ka bad ha la u para, namar ba u kpa jong ki u la lah iap la slem. U la piam bad u la doh la

dait ia ka, bad ki la ia iam lang da ka jingkmen ka bym lah shuh ban ong, bad kam shah shuh ia u ban phet jngai na ka. Ka la kwah ia u bad ia la ka pyrsa kurim ban sumar khadduh tymmen ia ka katba ka dang im. Ki la ia im suk im saiñ hangta baroh shi ïing.

Mynta la wai ki kam khlaiñ bad ki kam wad nam jong u ha pyrthei ; u trei minot na ka bynta la ka ïng ka sem. U wad lad kumno ban pynroi la ka spah ka hajar, ba un pynsuk ia la ka kmie bad ki khun ki kti, bad u la sumar hok ia la ka-tnga haduh ka jingiap.

V

Ar Tylli Ki Sim Shi Para

MYNBA ki lai phew doh baron ki dang 'a kren tang kawei ka ktien. la don ar tylli ki sim shi para kiba don ki jinglong kiba ia pyrshah : ka hynmen kaba smat ba sting bad kaba trei ba ktah naduh dang step haduh ban da dum, bad ka para pat kaba nap tang ka thiah thai bad shang makia. Te, ka la poi ka por ba kin ia muh ïng bad pyrkhat la ki khun ki kti. Hynrei, kane ka para kam man kylla satia la ka jinglong. La lynñiar la kynshi lut sa ki marjan marpa baroh, ia ka jingalhia bad ka jingkhia kti khia kjat jong ka. Ki khun jong ka kiba jalbaiñ, bad ki sopti sopjat jong ki kiba la raked bad ba la i jaboh ban ktah. Ka ïng ka sem la i kum ka sem sniang : ki nep ki tung ki la kylla neptop, bad la iwli iwkyndong ki kamra baroh. Ka kper ka phrah jong ka la tap da u ñuit u ñier suda : ki sniang ki la kyntur ia ki liewkhap bad ki la prong ia ki dieng kper baroh. Ka don tang kawei ka jing.ngewbha ha pdeng kat kane ka jinglong : ka brai ban leit lorni ia ka kam ïng kam sem ki briew, bad ban kyntiap iathuhkhana, kum i sim lai ieng, na kawei ka tyngkong sha kawei pat, naduh dang shu khie haduh ban da thiah. Ka bysa la ki khun ki kti jalia jalaid : kam tip ka shet ka tiew, ne ka siew ka tda. Ka iew ka hat, ka shu kynto tang ha ki lok ba kin ia pynsiew lem : kumta ka ioh tang ka satar sajab, bad ki kheiñ dor pat ia ka ha ban da suwan. La katta ruh, kam salia tang ba kan ioh king sha ïng ki briew bad ban iaid berong sadhai.

Ka lyngkha jong ka ka don ha syndah ka jong ka hynmen. Bad ka hynmen ka dait ia ka bad sngi bad miet ba kan leit jngoh la ka lyngkha risai man la ka sngi, hynrei kam patiaw

satia. U jyrmi u la sur ia ka lyngkha jong ka baroh kawei. Ka hynmen ha kaba khadduh ka la ngiah, bad kam kren eiei shuh : ka mih la ka mih bad ka wan la ka wan khlem ia wer shuh ia ka.

Kane ka para, ynda ka la iohi ba ka hynmen kam kren shuh shaphang ka kper ka phrah, ne ka lyngkha risai jong ka, ka la leit kai sha ïng jong ka man ka janmiet, ban kylli khubor na ka shaphang la ka lyngkha; bad ka da kyrpad ruh ba kan ia trei lem shi kti ar kti haba ka leit ka wan artat. Ka hynmen ka la thait ban kren, kumta ka shu jubab sa noh, kumne : "*Ja-phawer, Wur-wur, Wer-wer*! *Ja-phawer, Wur-wur Wer-wer*!" bad ka trei la ka kam khlem kren eiei shuh.

Kata ka para ka shu pynshngaiñ jubor ia lade ha kane ka jingong ka hynmen ba ia ka kper ka phrah bad ka lyngkha risai jong ka, la shu tap thohmut thohmat da u jyrmi japhawer bad ki ñuit ki ñiar malu mala. Kumta ka shu hun khlem pynshitom ia lade.

Ha kawei ka sngi, kumba ju long ka dustur ki kynja jaipdeh baroh, ba ki mut ban pyndep lut la ki kam tang shi syntrei, bad ba kin rat ia ki lum bah lum san kum ki Puh Shilum, kane ka para ruh, la dang phyrngap ka la shim la ka knup, ka wait bad u mohkhiew ban ia leit lyngkha lang bad la ki lok. Ka da bah artat kyndong la i khun rit.

Ynda ka la poi ha lum, ka la bitar ia la ka hynmen haba ka la iohi ba u jyrmi Japhawer u la tap lin ia ka lyngkha baroh kawei. Ka la tim la tla ia ka, ba ka da nud ban thok da ma ka, ka hynmen bad ka doh ka snam la jong. Ka la pynhiar la i khun, bad ka la pynthiah ia i harud lyngkha, bad ka la jynrat ia kita ki jyrmi kiba la ia thaiñ bha. Hynrei ita i khun ba pli, kumno re kumno, la leit syrwiah u jyrmi na ka ryndang, katba ka kmie ka dang pajut kynsan da ka

jingbitar, bad i la iap. Kumta, iba pli, ba la thoh hi la ka sngi, i la iap tyrut ha lum.

Ka para ka la iam sngewsih kthang ha ban da biang: shi ban, namar ka jingthok beiñ ka hynmen, bad sa shi ban pat, namar i khun ba lui kai jong ka. Ka la iam lympat bad ka la lynñiar kthang: "*Leh pap, ka Kong Nga! Leh pap, ka Kong Nga!*"

Ka la iam pyrta artat la artat ka lynti haduh ban da poi ing. La ia poi lut ki kha ki man bad ki marjan marpa barob, bad ki ruh ki la ia iam lem. Hynrei, kumba ju ia long lem ka pyrthei, don na ki kiba shu ia wan sngap kai haduh katne ka shem pap kaba pli, bad ban shu ia nam tang na snep shyntur, khnang ban kham ioh tih ia ka duk ka suk ka long ing long sem jong ka. Kata ka hynmen ka la sngewsih kthang ia kane ka jingjia ha la ka para. Haba ki lok ki kynnoh ia ka, ka shu iada rapjot da kumne bad kumtai, ban nym paw pen ryngkew eh ka akor la ka para; ka shu kren phler tang na rmiang shyntur, kumne: "*Ja-phawer, Wur-wur Wer-wer! Ja-phawer, Wur-wur Wer-wer!*"

Te naduh kata ka por, haduh mynta mynne, kine ki sim ki kylla ia shun, bad ki ia tait kur tait jaid junom. Kim ia kiew ing kiew sem shuh; ki ia kad mawshyieng mawniam jyndam: ki ia her la ka her ka her. Hynrei kat haba ki ia kynduh, haneng, harum, ka para ka kynnoh ia ka hynmen: "*Leh pap, ka Kong Nga! Leh ka pap, Kong Nga!*" bad ka hynmen pat, ka shu pynkynmaw ia ka lyngkha bad ki akor jong ka hi: "*Ja-phawer, Wur-wur-Wer-wer! Ja-phawer, Wur-wur Wer-wer!*"

Ha ki khlaw thoh dieng, sawdong ka ri, ngi ioh sngew ia kine ki sim ba ki ia pah pynksan la ka met ka met haduh kine ki sngi.

VI

Ka Lukhimai

SHISIEN la don ar ngut ki khynnan kiba ia ieit katta katta, bad ki bym ju ia khlad lok kat sha ba ki leit. Kine ki khynnah ki dei u khun u Syiem bad u khun u Myntri Korbar-ri. Ka kyrteng une u khun myntri ka long u Mahet : u long uba șian bad uba jemnud eh. Kane ka jingialok khynnah khyllung jong ki, ka la neh haduh ba kin da ia samla bad ia rangbah bha.

Ha kawei ka janmiet, katba ki dang ia iaid kai ha kawei ka kper soh, u khun Syiem u la ong ha u Mahet, kumne : "Nga la sngewkwah ban shang pyrthei noh, namar nga la ngiah ban shu peit ia kajuh pa kajuh ka shnong ka thaw bad kiei kiei kiba don ha ka. Ngam lah ban shong set kut shi jaka kum ka kynthei. Ki jingmut bad ki jingpyrkhat jong nga ki shu sahkut hapoh jong nga kum ka pung : ngam ioh eiei, ne ai eiei ia kiwei, bad nga pisa kum ban shu her noh shaei re shaei. Imat, ka don ka nam, ne ka burom kaba ap ia nga, ne ka spah ka phew kaba don shabar ka ri kaba pynkhih jingmut ia nga hynne baroh shimiet. Nga la pyrshang ban theh um jah ia ki, hynrei ngam lah satia. Tip i mei bad papa kin ong kumno ia nga! lathuh me ong Mahet, la kane ka dei ka jingkwah kaba bha, ne kaba sniew? Ka mih na ka kamram kaba ap, ne na ka jingshlei ka jinglong samla kaba hapoh jong nga?"

"Nga ruh," la ong u Mahet, "nga la pyrkhat la kham slem shaphang kane, ban iaid pyrthei katba dang khlain ka met, ban lum jingstad na ka mariang kaba baroh sawdong

bad ban pynïar la ka jingtip shaphang ki ri bad ki hima ba shabar ka jylli jong ngi. Nga sngew kumba ngi *ia ksaid ia ka Lyngwiur Jadu* kaba pynshad ia ngi hajuh pa hajuh män ka sngi. Ym don jingim, ym don jingphylla : ki rong ki rup kiba ju ring ia ka khmat, mynta ki la blad bad kim don dor eiei shuh. Ngin pynskhem, te, namarkata, ia ka dohnud jong ngi, bad ngin pyntyllun ia ka shalyntem ka jingim sha jngai katba ngi lah. Katno slem eh sha ngin im ha ka pyrthei ba ngin shu pynsyrwa kai la ka por tang shi jaka ! Nga sheptieng ioh ynda nga iap, ka mynsiem jong nga kan nym nang ban her jngai, lymda nga pynmlien lypa ia ka naduh nangne na khyndew. Te, ngan jam shaphrang la mih ki jingpynwit kiba katno katno ruh."

"Nga tip," la ong u khun Syiem, "i Mei bad i papa, kin khang iap khang im ia nga, ban nym mih na krung jong ki. Kumno, me tharai, ka bha ba ngan kohnguh ne ryngkang ia ka hukum jong ki ?"

U Mahet, ynda u la khan shiphang, u la ong, kumne : "Ka don ka pud ia kiei kiei baroh. Naduh ki jingthaw kiba rit tam ki sngewthuh ia kane, bad ka mariang hi ka hikai ia ngi kumta. Ka syiar kaba kdup ia la ki khun ha la ka shadem, ka sngewthuh ia kane ka aiñ, bad kam ju pynlah ia ka. Ka puh bad ka kyndat ia ki haba ki la sdang khlaiñ bad sdang eh ki thapniang, ba kin dup nang ban wad la ka jingim bad ba kin rangbah sha jngai na ka. U diengbah u *shar* bad u pyniap op ia ki dieng lung hapoh syrngiew jong u. Ki briew baroh ki sngewbha ia *ki ñiangkohnguh* haba ka ia dei bad ka mon jong ki ; hynrei ki ngiah bad ki tim kylla, lada ki shu kohnguh bieit haba dei bad bym dei por kumjuh. Pyrkhat keiñ ia ka jynjar ki kmie ki kpa kiba ioh ki khun kiba shu khyllung sah! Hato kin sngewsih te ia ngi, haba ngi dei ban saiñ dui la ka

kawei kaba kham khraw bad kham iar ? Ngi dei ban ia jam syngkat bad ka por lane ka pyrthei kan kyndat ia ngi shadien.'

Kane ka jingiakren ka la ihem hai ha ka shadem kine ki kamlia, bad ym don ba tip shano kan ialam ia ki. Ki iaid ia sngap shi lynter lynti, khlem da sngewthuh shano ka kjat ka lam bad shano pat ka jingmut ka ngam.

La shai la dang step, u khun Syiem bad u Mahet ki la iathuh ha la ki kmie ki kpa ia la ki jingmut baroh. Ha kaba syngkong kim shah ia ki, hynrei, ha kaba khadduh ki la pyllait mon sngewbha ia ki, ba kim kwah ban pyndkoh ne pynkhrew ia ka jingmut jong ki. Ki pyndem mon sngewbha ia la ki jingsngew baroh tang ba kin im bad shem bha ki khun ha pyrthei.

Kumta ki la ia khreh ia khrum baroh ar ngut, bad ki la mih bak sha ka ri kaba kim ju tip ne phohsniew. Ki beiñ ia ka nusip bad ki wad ia ka jingshisha. Ki lum jingtip na mon na diang ; na u lok, na u nongshun ki khar jinghikai bad ki kynshew ha la ki dohnud. Ki lum ki wah, ki khlaw ki btap, ki dieng ki sieij, bad ka sngi u bnai, baroh ki kren jam ha ki dohnud jong ki. Ki kynmaw burom bad sngewnguh ia u Trai Nongbuh Nongpynlong ia ka pyrthei ka mariang kaba iar bad ba phylla katne. Ka jingkynjah ruh ka don la u thyllieid uba pher bad uba lait kren tang ha ki dohnud jong ki hi. Te, kumta ym don jingtmang eiei ia ki ha ka pyrthei kat sha ba ki iaid.

Ynda ki la iaid kumta bun snem na kawei ka ri sha kawei pat, ki la leit poi ha kawei ka shnong kaba rit, hynrei kaba pyngngad bad itynnad. Ki la shong ing basa ha kawei ka ing ka tymmen. Hangta ki la mut ban sah kham slem, namar ha ka long ka jaka kaba sngewtynnad. Kane ka tymmen ka shong wei briew, bad ka ing jong ka kaba kylluid. Ka trei

shitom baroh shi sngi ha lyngkha, bad mynmiet pat ka suh ka thaiñ haduh shiteng synñia man ka miet ; ka ding bad u kseh jong ka kim ju lip shuwa ka shiteng synñia.

Ha kawei ka miet, u Khun Syiem u la kylli ia ka tymmen kumne : "Balei Meihep phi trei shitom haduh katne, bad sngi bad miet?"

"Ah khun," la ong ka tymmen, "lada ngam trei kumne katba nga dang shait dang eh, mano ban wan bysaja ia nga lashai ynda ngam lah trei shuh. Mynta ka miet leilei, ngan nym thiah haduh ban da shai, namar nga dei ban pyndep ia ka jaiñ sem ka Lukhimai. Ka long ka briew kaba bha bad ba shun ka dohnud. Nga dap nga biang kumne, namar ba ka ai jingtrei ia nga man ka por. Ka pher na kiwei pat ki khun ba don ba em kiba nga la ia kynduh. Lehse, ym don briew kum ka ha sla kane ka pyrthei shi tyllup. Ki 'tien nangang bad ki 'tien lorni, kim don ha ka shyntur jong ka. Ka im ka jingim kaba shisur—ka jingim kaba bha-naduh dang rit haduh mynta mynne. Ia ka jinglong sotti jong ka, ym don ba lah ban pynbudnam ; namar kam shong ha sla pyrthei kum kiwei pat ki briew, kiba dang ia im bad ia khleh bad kiwei pat."

"Ym lah ngeit shuh phi Meihep," la ong u Khun Syiem, "ban don kum kata ka briew. Te, da kumno keiñ phi ia shem bad kata ka Rngai?"

"Ngam ju thok phi Khun Kynrad," la ong ka tymmen, "Ap la shai, kata lada phim ngeit ia kaba nga ong. Hynrei, namar ba ka long kaba kham lehi aiñ briew, ngan shu pynriah ia phi ha kyndong, ba phin dup iohsngew ia ki ktien bad ki sui ba jem jong ka. Ha ka por shiteng sngi kan wan hagnne ynda la palat leit lyngkha risai ki briew baroh."

Te ha kata ka step, ka tymmen ka la lum la lang ia ka ïng ka sem baroh, shuwa ba kan wan ka Lukhimai. Ia u Mahet bad ia u Khun Syiem ka la buhrieh hapoh uwei u thiar thylli ha kawei ka kyndong. Ynda la dap shiteng sngi ka Lukhimai ka la wan poi shisha kumba la ong ka tymmen.

Ka *'reitpah* ka patiet bun jaid ki rukom pah, tang ban dem kiwei ha ka thit ; kumta ruh kane ka tymmen ba stad ka thaiñ túh da ki ktien, bad ka ia kren kai thlam shi thlam namar ka tip don mano ba nang ñiad syep hangta hapoh thiar. Napoh i thliew ba la pynpei khnang ka tymmen la peit siar u Khun Syiem bad u Mahet. Haba u Khun Syiem u la iohi ia ka dur, bad iohsngew ia ka ryndang jong ka, u la jan mih nangta napoh thiar, bad lajan khlem raiñ ei ka tymmen, lymda lah eh ka pajut u Mahet ia u

Ha ka sngi kaba bud, ka Lukhimai ka la wan kai biang sha ïng ka tymmen kumba mynshuwa. Te katba ki nang ia kren kai, u Khun Syiem u la leh mynleh kumba wan don kam aiu-re sha ka tymmen, bad ki la ia shong kai lang baroh lai ngut. Hadien ba la kut ki nia ki jutang baroh khoit bad haba la ia thaiñ suhsat bha ki ktien ki thyllieid baroh ar liang, ka Lukhimai ka la ieng joit ban leit pha' noh sha la ïng. Hynrei, kumba pur bad ba thaiñ u jyntang pathaw ha ki thynram dieng, kumta ruh ka jingieit kine ki samla ka la ia thain suhsat bha naduh kata ka por. Kumta u Khun Syiem, khlem da sngewthuh, u la bud ban leit on ia ka. Hynrei ka tang shu poi hajan kata ka pung, ka la ong : "Katto ngin ia khlad noh, namar ka ïng jong nga ka long hapoh pung. Lada phi kwah ban ia shem pat bad nga, sa wan hangne la shai kum ha kane hi ka por, bad ngan sa iathuh ia phi ia ka jingim jong nga baroh." Pum ka la noh shapoh um bad ka la jah jai.

Hangta u la ieng lyngngoh shiphang bad um sngewthuh shaei ka leit ka Lukhimai Ha ka sngi kaba bud, u la leit ap ia ka shuwa kata ka por ba la ia buh : bad ynda la biang ka poi, ka ruh ka la wan poi hangta. Ynda ki la ia shong shiphang, ka la sdang ban iathuh ia la ki jingshem pap baroh, kumne :

"Nga dei ka khun marwei jong uwei u Syiem na kawei ka hima. Ha kawei ka por, i mei bad i papa ki la leit kai sha kawei ka shnong, bad ki la iehnoh ia nga hapoh ka jingsumar jong kawei ka kynthei. Ka la pynthiah ia nga hajan ka jingkhangit kaba khlem khang. Hamar shiteng synñia u Seiñ iong uba heh u la wan bad u la rong noh ia nga bak sha kane ka pung. Nga iam bad nga khuslai man ka sngi bad bunsien nga la mut ban phet ; hynrei u byrngem byrsit ba un bud dien ha ban oa lap, bad ba un pyniap ia nga, lada nga nud ban leh kumta. Te da ka jingbymbanse nga la shong dukhi khait haduh mynta. Shisha, u ai ia nga katba nga kwah ha pyrthei, tang ba um pyllait ia nga ban leit phai sha i mei i papa.

"Une u byseiñ, shisien u la long u Syiem uba riewspah, hynrei namar ba u la leh pop than eh, bad ba u la pynjyllei ia la ka hima da ka sang ka ma suda, u la shah tim ha ki blei bad u la kylla Seiñ Iong. Namar ka jingrunar jong u, um ioh shuh ban mih mynsngi sha pyrthei, bad u iaid tang mynmiet mynmiet. La rai ia u ba un shong sha ñiamia jong kane ka pung.

"Lada un tip tang tiak ba nga la ia don ktien bad phi un wan wad bad un pyniap ia phi. Phi nud ne em ban ialeh bad une u byseiñ, na ka bynta jong nga ?"

"Ngam nud balei ?" la ong u Khun Syiem. "Iathuh hari ngan shem ia une u nongtuh, uba la pynduh ia ka jingsuk

jong phi baroh shi katta ?"

"Lada phi nud shisha," la kylliang ktien ka Lukhimai "phin wan ap hangne lasyit janmiet, bad shong halor uwei na na kine ki dieng kiba heh. Rah lypa shi khoh ka eit masi kaba dang um bha her her. Ynda u mih na kane ka pung, un buh ia u mawlynnai jong u ha khyndew, bad un leit wad jingbam kylleng. Phin hiar bran bran ha kata ka por ; ynda u la kham jngai, phin theh bhek ia kata ka eit halor u mawlynnai. Un wan beh sia sia shaphang uta u maw, tang shu dum ngaiñ. Phin kiew kloi lan halor dieng. Nangta un sa sympat sawdong sawdong da ka khlieh. Phin pynkloi, lane u tang shu pam bhat, phin dkut ar dkhot.

"Ynda phi la ioh ia u mawlynnai jong u, pynbá shapoh kane ka pung ; nangta ki khyrdop kin plie wang ia phi bad sa rung shapoh. Dei tang da ka jingshai une u mawlynnai ba lah ban plie ia kine ki khyrdop.

"Ngan nang duwai phirat ba phin jop; bad ka dohnud jong nga kan don ryngkat bad phi, khnang ba phin ioh mynsiem ban ialeh ia kine ki jingeh. Ngan leit noh ba ioh un pyniap ia nga. Khublei, Khublei, ngin sa ia shem pat."

Ka Lukhimai ka la jah shapoh thwei kumba mynshuwa, bad ma u ruh u la leit sha ing ban jathuh ha u Mahet ia kiei kiei baroh. Ha kata hi ka janmiet, ki la ia leit baroh ar ngut sha kata ka pung, bad ki la ia ap kumba la bthah ka Lukhimai ia u. Dap shiteng synñia, la mih uta u Seiñ long uba kat u kli shylliah nangta napoh pung. Hamar ka shynrong khlieh jong u, la don uta u mawlynnai uba phyrnai kum u khlur. Ynda u la mih shabar kata ka pung, u la khlei ia u ha madan, bad u la krih ban wad jingbam sawdong.

U tang shu ioh ka kabu kaba biang, u Khun Syiem u la hiar nalor dieng, bad u la theh bhek ia kata ka eit. Nangta

de kloi lan u la kiew pat shalor dieng. Sa shiphang ki la iohsngew ia ka jingpyrsad dom u Seiñ Iong, bad ia ka jingdkut ki dieng ki sieij shajan shata. U la lympat bad sympat ia lade baroh shi miet, bad ynda lajan shai u la iap hangta harud ka pung.

Ynda mynstep, u Khun Syiem bad u Mahet, ki la ioh nangta napoh ka eit masi, u mawlynnai uba kat ka pylleng radha. U la pynba sha pyrshah ka pung, bad ki khyrdop jong ka ki la plie wang. Ki la ia rung baroh ar ngut shapoh Pubon. Ha baroh ar liang kata ka suiok, kaba leit lam sha ka ïng dulan kaba itynnad, la don har rukom ki syntiew kiba itynnad bad ba iwbih. Ka lyer pyngngad ka beh hır hir halor ki syntiew phuh kiba nguh la ki khlieh. Hajan ka khilon ba pur ki syntiew jyrmi ba itynnad, ka ieng ka Lukhimai bad u ñiuh khlieh uba kdor bad ba king ka lyer shadien. Ka peit bad ka wiat ia u Khun Syiem, namar ka la sngewthuh, ba ki la jop ia uta u Seiñ Iong.

Man ka sngi, u Khun Syiem bad ka Lukhimai ki iaid kai ha pdeng ki per soh per syntiew. Bad teng teng ki ju leit shong kai pyngngad sha sla pyrthei, harud kata ka pung.

Hadien khyndiat sngi, u Khun Syiem u la ioh ka pang khlieh kaba jur haduh katta katta, bad u la ong ia u Mahet ban leit ialam kai ia ka Lukhimai sha ryngkew, namar ba ka la shu set kut than eh ia lade la bun sngi hapoh ing. Ka Lukhimai bad u Mahet ki la ia khing ban leit, namar kim sngew mon ban shu iehnoh ia u marwei. Hynrei ynda u la pynbor eh ia ki, kim banse shuh bad ki la ia leit de baroh ar ngut. Ka Lukhimai ka la rah ia uta u mawlynnai ban plie ia kata ka pung.

Te katba ki dang iaid kai sawdong kata ka pung, la wan mih kyndit kyndit u Ren bad u la rong ia ka Lukhimai.

U Mahet u la beh ia u, hynrei um man lap satia—u Ren u la poi shiphew lum, katba ma u pat u dang shi lum. La katta ruh u beh hi wia shi wia khlem shong thait. Ynda la bun sngi ba u beh sa beh kumne, u la sdang ban duh jingkyrmen ban shem pat ia ka Lukhimai. Kumta, u la kut jingmut ban shu iaid pukir noh kat sha ba poi, bad ba un nym man thait ban wad ia ka, katba udang sah mynsiem.

Une u Ren u la leit lam ia ka sha kawei ka lawbah lawsan, bad u la pynshong ia ka ha kawei ka ïng ba la thaw da ki bniat hati suda. U la pynlong ia ka kum ka shakri nongsumar ïng jong u hangta. Ha kawei pat ka ïng kaba hajan hangta hi, u la set bun spah ngut ki briew, kiba u la wan rong na kylleng sawdong ka pyrthei. Kine ki iam bad ki ud bad sngi bad miet hangta hapoh along. Ka Lukhimai ruh ka iam bunsien na ka bynta jong ki bad ia lade. Ka iam kthang kham tam eh, haba ka kynmaw ia ka jingiakhlad jong ka na u Khun Syiem, bad haba ka pyrkhat ia ka jingshitom mynsiem jong u hangta hapoh Pubon.

Ka kynmaw ieit ia ki sngi ba suk ba ka la shong shipor bad u. Ka jaw ummat jar jar haba ka thiah ne ka shong Bad ka artatien ruh, lada u Mahet un dang wan wad ne em ia ka, kat shaduh kata ka pyrthei. Ka im ka jingim kaba kordit tam bad kam don jingsuk ne sngewbha haei haei ruh em. Ka la rit kat ka nap, bad ka khmat jong ka ka la stem blaid blaid. Ka bam ka dih tang kat ban teh mynsiem. Pynban, katba ka dang im, ka shu don hi i phliah ding ka jingkyrmen ban dang iashem pat bad la u kynrad.

Bunsien ka la mut ban phet nangta, hynrei ka sheptieng ia u Ren, ioh un lap bad pyniap ia ka. Kumta ka la shong hangta bun taiew bun bnai.

U Khun Syiem ruh, u la long kum u lamwir. U lyngngoh

u khuslai bad u pisa haduh katta katta shaphang ka Lukhimai bad u Mahet. U sum da u dpei baioh shi rynieng bad u kup da ki byrni khaiñ. U bam jalia jalaid, bad thiah madei mata. U mut ban mih shabar, hynrei um lah satia ; namar ia u mawlynnai la rah ka Lukhimai.

Hamar kane ka por, la don ar ngut ki khynnah shipara kynthei bad shynrang : ka kmie jong ki ka la lah iap la slem, bad u kpa jong ki u la shongkurim ia kawei pat ka briew. Kane ka kmie nah ka isih ia ki haduh katta katta, bad ka la thaw lad bunsien ban pyniap ia ki, hynrei kam man shem satia.

Ha kawei ka sngi, u kpa kita ki khynnah, u la leit jingleit sha dkhar bad u la jah kham slem. Ka kmie nah ka la kheiñ ba ka la poi ka por ba kan leh eiei, ban pyniap ia kine ki khynnah baroh ar ngut. Kumta ka la wer nong da u Kmai Nongaiksuid ban pyniap ia ki shabar shnong. Haba u la leit bniah ia u laiñ ka jingim ha ki slati jong ki, u la ong ia kata ka kmie nah :

"Ngam lah ban pyniap ia kine ki knynnah namar u laiñ ka jingim jong ki u long uba jrong shibun. Lada ngan, leh jubor ia ki ngan poi sha ba lyngngoh la ka jingim hi. Lada phi mon, nga lah tang ban shu pynkylla dur ia ki khyndiat snem ; hynrei ynda ki la lah pyndep ia ki nishan baroh kiba ngan sa buh, kin sa long briew pat. Lada phi mynjur, kata ngan khum ngan teh bad leit buh ia ki ha khlieh katai ka synrang kaba riat sham sham."

Kane ka kmie nah ka la sngewbha ym don pyrthei shuh haba u la ong kumta, bad ka la ai la ka mynjur syiem be un leh ia kane. U ruh u la khum ia ki bad kti bad kjat bad u la leit kit ia ki sha kata ka synrang. Tang shu poi tiad u la sei ka shaku kaba nep har har, bad u la puid jylliew naduh tohtit haduh ki shympriah 'tiduh; ka la phlei ka snam haduh

katta katta. Nangta u thung pynngam daki sner pukni. Ia ki met jong ki pat u la kyrshut da u maw bad u shyiap ha ban da mih snam. U theh sa ka um khluit ba u la shet mildi bha bad ki snei puka, ha ki met jong ki. U khem um sohjew bad u kyllan ia ka met baroh kawei. U khñium bad u thnum bor ksuid ban pyndait ia kita ki sner ha ka met kine ki hep. Sa shipor hadien kata, kita ki sner ki la dait ha ka met jong ki.

Ka jingiam lynñiar kine ki khynnah ha kata ka por. ka bym don pyrthei shuh bad ym don ktien ban batai. Pynban ka dohnud une u runar ka la nang eh nang eh, ki khmat jong u ki la kiew snam, bad um sngew sang ban leh ia kano kano ka kam kaba sniew tam. U la law ia ki sai khum sai teh, bad u la khynñiat ia ki shapoh riat.

Haba la pynnoh ia ki kumne, ki la ia ksaid la ki ktı ki kjat bad ki la her bak da kita ki thapniang sha pdeng 'lawbah. Kumta, ki ia her kiba pli man ka sngi na kawei ka jaka sha kawei pat. Kim ia shem lok satia ki ban ia dei dur, ne ia syriem bad ki hangno hangno ruh. Kim ju pynpaw la ka khmat ha uno uno u briew, namar ki lehraiñ ia la kane ka apot. Mynsngi ki her ban wad jingbam na ki soh dieng bah. Ki ia kren ar ngut ar ngut, shaphang la ka jingim jynjar sat ha kane ka pyrthei sngi, kumne :

"Ko hep," la ong ka hynmen, "ka nusip bad ka kupar jot aiu sha kum ka jong ngi ! Ka pyrthei aiu sha kaba ban beiñ ia ngi haduh katne katne ! Nang duh kmie. nang ban sa ka jynjar bad ka kordit kat kane. Kiwei ki riam bha riam miat, bad kiwei pat la ka ruwai ka kmen. Ka surok ksiar ka jingim jong ki, ka khapngiah da ki soh bad ki syntiew bun rukom. Ki pliang jong ki ki shlei da ki jingbam ba shngiam suda. Kim don eiei ban khuslai ia ka hynnin ne ka mynta.

Ka lashai ruh ka phyrnai bad pahuh hai, ha ka jingim jong ki. Ki thiah halor ki tusok rui bad ki kup da ki rajai ba ayaid tlang bad lyiur. Ah ! ma ngi pat, mu seh hep, ngi de ban pynjem ia ki lynti kyllaiñ ka jingim jong ngi a ki umjà ummat man ka sngi. Ngim don jaka ban syngkhieñ la ka khlieh ha pyrthei. Ki jyñjar ba ngi shem, ki pyñkyñmaw pat ia ngi ia ki por ba phyrnai. Aiu, sha hep, kan mynsoi ba ngin im pukir kumne?"

"Koit kongthei," la ong u para, "da ki symboh ummat ngin siang ia ka lynti iaid jong ngi, haduh ba ngin da wai ia ka jingim hangne. Mano ba tip ba la khñiot lang ia ngi haduh katne, khnang ba ngin ia long shitylli, bad ba ngin ia kit ia kynton kem ia ki jingkit ba khia baroh shi para. Shi lum pa shi lum ngin siang la ki sner, haduh ba ngin da poi sha shiliang pyrthei, ha kaba ka sngi kan shai lynter bad ka miet kan nym wan jngoh shuh ia ngi. Sha lyndet, sha lyndet ngin her katba ka sngi kam put sep. Ia ngin ngam shapoh khlaw, khnang ban nym don ba iohsngew, bad ban nym don ba ia kren shaphang jong ngi, ne, ngin ioh la ka nong na ki." Te tang kumta de, ki siang diar la ki sner shapoh 'lawbah 'lawsan.

U Mahet u khuslai bad u iai wad ia ka Lukhimai man ka sngi. U kynmaw ia u Khun Syiem bad u sngew kumba u la kehbeiñ ia la u lok. Kumta u shang ia ki jaka baroh hynrei um man shem dien eiei satia shaphang jong ka. Ha kawei ka sngi u la sah miet ha kajuh ka khlaw ba kita ki khun swet ki thiah miet, bad hamar ba un sa leit ka khmat, u la iohsngew ia ka jingkren jong ki, kumne :

"Kongthei ! peit shathie sha trai dieng. U thie u briew ruh uba shem pap kum ma ngi hi. U pynshitom sat ia lade ; u wad bad u iam pangnud ia la ki lok," la ong u para.

"Shisha ! mu hep," la ong ka hynmen. "Lada un leit ha katai ka pung kaba ha pdeng khlaw, bad un kem ia ka Puri Lieh kaba wan sum hangta ha ka por shiteng sngi, bad un tap matlah ia ki khmat jong ka, kan sa iathuh ha u kat kaba u kwah ban tip."

U Mahet u la shah shkor bha kyndiang, hynrei um iohsngew eiei shuh aiu kine ar tylli ki sim ki ia kren. La shai mynstep, um iohi iano iano ruh ha uta u dieng namar ki la lah her noh shuwa ba un kyndit thiah. U ruh u la leit sha kata ka nan kaba heh, bad u la rieh khop hajan u shyiap mawleiñ uba lieh kshong bad ba phyinai bha. Hamar shiteng sngi, ka la wan her ka Puri Lieh ban sum hangta. Te katba ka dang shong kai halor uta u shyiap, u Mahet u la par sor na sha dien, bad u la tap matlah khop ia ki khmat jong ka. Ka la kyndat, ka la ksaid, hynrei um pyllait satia. Ynda kam sngewlah ia kyrda shuh, ka la ong, kumne :

"Lada men pyllait ia nga, ngan ai ia me katba me pan. Lada mem pynsngew pat ia kane ka jingong jong nga, ngan bynthiew bad men kylla dpei ei khamakha," la ong ka Puri Lieh.

Ynda u la pyllait, ka la iathuh ia u : "Lada me kwah shisha ban shem pat ia ka Lukhimai kumba me ong, la shibit men ap hangne haduh shiteng synñia. Men tong um shi luta, hamar ba ka um ka iohthiah. Lada men synreit ia uno uno u jingthaw da kata ka um, un shoh bieit bad buaid sam-thiah shisyndon. Ia kaei kaei kaba men hukum ne pan, un kohnguh khlem pyneh bad khlem tip briew. Ka don mynta ha katai ka khlaw, bad ka sumar ia ka ïng bniat hati u Ren.

"Me iohi ne em, ia utei u Syntiew Ksiar uba heh kat ka trab? Nga thad la u 'ñiuh khlieh man ka sngi halor jong u. Men wieh ia ka sla jong u ha ka um, bad men pyndih ia uta

u Ren, bad un iap shisyndon. Khie leit noh katto, namar ka la dei ka por sum jong nga."

U Mahet u la ap hangta harud um haduh shiteng synñia, kumba la bthah ka Puri Lieh. Tang shu sngap ka um jar, u la tong shi luta. U la mih dang step ban leit sha katá ka khlaw.

U Ren u la iohi ia u na sha jngai, bad u la mih sia sia ban pyniap ia u. Hynrei u tang shu poi hajan, u Mahet u la synreit da kata ka um, bad une u la jem wep-kyr-wep kum ka wang-shoh-sngi. U la phah ia u ban leit ialam sha ka jaka ha kaba u la set ia ka Lukhimai. Da ka hukum u Mahet u la pyllait ia kita ki briew baroh kiba u la set along. Ynda u la ioh ia kaba u kwah baroh, u la pyndih ia u da kata ka bih. Tang ha pdeng khyndiat por u la iap duh artat.

Ia kita ki briew baroh, u la phah ba kin leit phai noh sha la ki shnong ki shnong ; ma u bad ka Lukhimai de, ki la ia leit kyrkieh dai dar sha kata ka pung. Ynda ki la rung shapoh, ki la shem ba ka ïng ka sem, ki jingbuh jingsat baroh ki la kylla naduh haduh. La bthuh lut ki mar ki mata, bad ki dieng ki sieij ruh ki la sdang kempyut bad phuh tit. Ki tiar ki tar la thad lyngkrang ia ka madan madiah baroh. Bad ha kyndong pat u thiah u Khun Syiem.

U tang shu iohi ia ka Lukhimai bad u Mahet, u la sdang ban im pat ka khmat. U la rynsied nalor jingthiah bad u la peit lyngngoh shiphang shlip. Um sngew nang ngeit satia ba ki dei shisha ma ki, kiba don hangta ha khmat jong u; namar la bun wat u la shah thok ha ki jingphohsniew ramïa jong u ia ki. Sa shiphang pat ka khmat jong u ka la saw haiñ bad u la peit dom ia ki, khlem kren shi kyntien ruh em.

Ka Lukhimai ka la dem ngon ha ki kjat jong u, bad kaià

ong : "Balei phi peit bitar ia nga ? Nga la wan da ka jingkyrmen ba ngan shem ia phi ha ka jingkmen, hynrei, da kumne du phi peit ia nga ? Nga lah ban pule ia ki jingpyrkhat ba sha lyndet ka khmat jong phi. Nga dei ka Lukhimai bad nga wan phai pat sha phi, ko Kynrad jong nga. Nga la shah ia ki jynjar kiba la biang na ka kti ki nongshun jong nga ha pyrthei. Weng noh ia uto u lyoh uba kah ia ka khmat jong phi, te kan biang hi ia nga. Ka dohnud jong nga ka sngur kum ka um, bad ka jinglong jong nga ka khuid kum ka sahit bneng. Ha sngap ! ia ka jingieit jong ngi yn kham pynthiang da ki jingjynjar ba ngi la shah. Ym don mawser u ban thew ia ka jingieit, namar baroh ka kyndat shajrong. Ka pynpaw ia lade ha bun jaid ki rong, bad ha ki har rukom ki jingshem. Ka rhem bad ka klang, bad ym don jingjynjar lane ummat kthang ki ban pynlip ia ka : ka sngur kum ka it bad ka pynthiang ia ka jingim. Ngan sa iathuh pat ha phi ia ki jingshem jong nga."

Nangta u la peit ser sha u Mahet, kum ban ong : "Me pat, me don aiu ban iathuh shaphang kane kaba me la leh ?"

U Mahet ruh u la ong : "Ka akor khun ba khraw kam pat iap te na nga, la nga la dei ban sum da u dpei bad ban im kum u mrad, ha kine ki khyndiat bnai ha sla khyndew. La pynsan ia nga ha ka burom, bad ka la ngam haduh ki khleiñ shyieng jong nga. Nga wan na ka ing ba khraw, kumta ruh nga ri burom ia lade. U riew poh um lah ban ieng ha ki triong bad ki dew kiba eh : um don bor ban kyrshan pyrshah ia ki jingkwah thala ka dohnud jong u. U lakam ba pyrkhing jong i mei i papa, naduh ba nga dang khynnah, u pynkadom ia nga mynta ba nga la samla, ha ka surok ka jinglong beit. Ngam sheptieng ia ki riat ki ram kiba don harud lynti, namar u lakam jong ki u pynphai ia nga. Ia u rangkynjai, dei ban

phrang ha ka um ka ding ban ithuh ia u isbad na uba la thaw ia u. Ka mon kaba jem bad ba jwat nga don ; nga khun, nga pynphai kat sha ba shop ka pyrthei. Ngam ju shet, ngam ju siar kylla ia la ki lok. Ngan iap tang ba kin im, lada wan hap ka nusip ba ngan shah namar jong ki.

"La rong ia ka Lukhimai da u mrad kynsha, bad nga la wallam pat ia ka sha phi. Ngan sa iathuh bha la shibit ynda ngi la kham jah thait, ia ki jingshem ba phylla ba nga la ia kynduh."

"Ah !" la ong u Khun Syiem, "nga nang mut ba ym don shuh ki briew kiba bha ha pyrthei ; hynrei pynban dang don du ki 'riew-shisha ! Nga ngeit ia ki ktien jong phi namar phi la pynum ia ka dohnud jong nga da ki ktien jali jaum jong phi baroh arngut. Te namar ka jingieit sngur jong phi, nga ruh ngan kylliang da ka juh ia phi baroh ar ngut naduh mynta."

Man ka sngi ki ia kren kai bad iathuhkhana ia la ki jingshem kiba pher ba pher. Ki pynlut pat la ki sngi ba sngewbha hangta hapoh Pubon baroh lai ngut. Ka kper ka phrah, ki syntiew ki skud, bad ki soh ki pai, baroh ki la im pat khrek. Kiei kiei ki la iaid ryntih biang, namar ka jingim bad ka jingieit ki synshar suk hangta ; u Tiew Kulab jong ka them u la im bad shylluit pat.

Hadien khyndiat snem, u Mahet u la kwah ban leit phai noh sha la shnong. Hynrei u Khun Syiem bad ka Lukhimai kim pyllait satia ia u, namar ki sngew kynjah eh ban shu shong tang ar ngut hi. U Mahet um mon shuh la kumno kumno ruh ban sah. Kumta ki la ia kut jingmut lang ba kin ia leit noh baroh lai ngut.

Naduh ba ki la mih nangta, ym ju don shuh mano mano ruh ba lah ban leit shapoh kata ka pung.

Ynda ki la iaid bun sngi bun taiew, ki la leit poi ha kawei ka krem, bad hangta ki la ia sah miet. U Mahet u la thaw mashang ia lade halor uwei u diengsning, kham ha pajih na kata ka krem.

Ha kata ka miet, u Mahet um shym iohthiah satia bad u shu khih pisa baroh shi miet. Hamar ban sa kynjat shai, bad ha ban sa leit ka khmat, u la iohsngew ia ka jingkren jong ki juh ki sim kiba mynshuwa, bad ki ong kumne :

"Ko Khun Myntri ! Ka dang ap sa kawei ka jingtynjuh ia me. Men pynim ne em ia ki thie ki lok jong me hapoh krem ? Ngi lah ban iohi lypa ia ka nusip jong kiwei : ia la ka jong pat, ym shym la shah ba ngin tip. Ngin iathuh ia me, lada men nym iathuh briew, ia kaba ngin ong."

"Ngam bynnud ia la ka jingim tang ba kin im ki lok jong nga," la ong u Mahet. "Ngan nym iathuh briew, lada phin iathuh ia ka nusip jong kithie ki lok jong nga."

"Sngap !" la ong ki sim. "Lashai ka sngi u Khun Syiem un ia kynduh bad ki hynñiew tylli ki jingeh : (1) U Kulai ba la pyndait jin bad lakam bha ; men shong shuwa ma me, lane u kulai un lympat ia u bad un iap : (2) U Hati ba la teh jin teh palong bha : men shong shuwa, lane un dung iap ia u da ki bniat ; (3) Men rung shuwa mame ia ka khilon maw, lane kan ngat halor jong u bad un iay : (4) Men bam ma me ia ka dohkha, lane un jnang shiah bad un iap : (5) U Seiñ Iong, u para jong uta u bseiñ ba u Khun Syiem u la pyniap un rung ha kamra thiah jong ki, bad un nguid ia ki : Men ap phira bad pam da ka wait : (6) Ka snam uta u bseiñ kan sied ha ka ngab ka Lukhimai : lada ym don ba jliah kloi da u thyllieid, kan par ka bih tang ha pdeng khyndiat por bad kan iap : (7) Jar uba iathuh ia kine, un kylla mawpyllon : hynrei un kylla briew biang, tang lada yn pynjaw da

ka snam na ka tiduh jong u khun nyngkong jong ki thie ki ar ngut hi.

"Ngin shu leit noh shuwa, namar ka sngi ka la sdang ban mih na khap ki lum ba jngum, bad ngi dei ban kyntiap jaka man ka sngi. Ngi long tang ki khunswet ba la pynshitom sat ka kmie nah. La bun snem ka la khum ia ngi da ki sai jadu jong ka. Ah! ka pyrthei kaba dap tang da ka jingpihuiñ jingatnud, jingrhah, jingsarong bad jingbymsengewnguh suda. Ma ngi ki rit ki ria ngi shah jynjar sat, bad ym don ba isynei ia ngi,—sawdong pyrthei. Baroh ki wad la ka jingmyntoi bad ka jingsuk, bad ki pynsngewbha ialade halor ki jingshah shitom jong kiba tlot bad bym donbor. U riewspah bad u khwan myntoi, ki lum ki kynshew bad ki ban beiñ ia ka rangli ka juki. Ha ka akher ka sngi--Ynnai ia ong bun than eh : ka pyrthei ka la shai ; ngi ruh ngi dei ban her noh sha jngai !

"Dei ma ngi keiñ kiba la iathuh ia phi shaphang ka Puri Lieh. Khublei—Khublei ho!"

U Mahet u la jaw ummat breb, haba u la iohsngew ia ka jingjynjar kine ki khynnah ba pli. Kumta, shuwa ba kin pyiar la ki thapniang, u la ong kumne :

"Koit lada dang don ka hok ha ka pyrthei, shisien ka sngi phin lait na ka jingleh myntro kata ka kmie nah dusmon, bad phin sa ioh shong pyngngad na ki jingshitom jong phi baroh. Dei tang ha kliar lum jong ki jingjynjar, ba phin ioh ia ka lyer jong ka bneng ba sngewthiang. Katba nang bun ki jynjar, katta nang jrong u lum pyngngad ha kaba wai ka jingleit jong phi. Ngan sa wan wad ia phi tang shu dep ki kam jong nga baroh ia ki thie ki lok jong nga. Khublei! Khublei! Ngin dang ia shem pat!"

Lashai mynstep, kiei kiei baroh ki long kumba ha ki

sngi ba mynshuwa. Ynda ki la iaid shiphang, ki la ia shem ia uwei u kulai iong ba la teh jin bha. U kynrad uta u kulai, u la ai sngewbha ha u Khun Syiem ban shong; hynrei u Mahet u la knieh bad shong shuwa da lade. U Khun Syiem, u la sat sia ha la ka mynsiem ia kane ka jingleh u Mahet.

Sa shiphang, ki la ia shem ia u Hati ba la teh jin teh palong bha ; u la kiew shuwa ma u. Kane ka la nang pyningkhong ia u Khun Syiem. Pynban um kren shi kyntien ruh.

Shen hadien pat, ki la wan poi ha ka khilon maw kaba itynnad. Ki shipai ki la plie wang ba un rung u Khun Syiem ; hynrei u la ia knieh shuwa u Mahet. Hangta la nang kynton ia ki dieng iap ha ka ding u Khun Syiem. La katta ruh um put kren eiei.

Ha kata ka janmiet, u Mahet u la bam lut khoit ia ka jyntah dohkha, ba la phah shet janai u Khun Syiem ia lade. U Khun Syiem de, sa ba un mai ia u Mahet ia kine ki jingkhlemakor jong u baroh shi sngi, hynrei u la poi kynmaw ba kam dei ia u ban pynpaw la ka jingbitar ha khmat ki shakri.

Mynmiet, ynda ki la iohthiah, u Mahet u la leit rieh ha kyndong jingkhang, bad u la sei lypa la ka waitlam ha la ka kti. Hamar shiteng miet, la wan u Seiñ Iong, bad hamar ba un sa nguid ia ki, u la mih kynsan na kyndong bad u la pam ia u ar dkhot.

Ka snam uta u bseiñ ka la sied ha ka ngab ka Lukhimai, katba ka dang iohthiah bha lyngngai. U la pyrkhat shiphang, yn leh kumno ? Nangta u thom ia ki jingsngew baroh tang ban pynim ia ka briew bad u la jliah lep da la u thyllieid.

Hamar kata ka khyllipmat u Khun Syiem u la kyndit. U khie kynsan joit bad u la ong: "Ia kaba me la leh baroh

shi sngi nga dang lah ban shah: hynrei ka don ka pud ia kiei kiei baroh. Me la nud ban leh haduh katne ia ka tnga jong nga, men iap mynta ka miet!"

Ka Lukhimai ka la kyndit bad namar ba ka la iohsngew tang ia ki ktien khadduh u Khun Syiem; ka la kyipad ia u ban nym bitar bad ban da sngap shuwa ba un leh eiei ia u Mahet. Hangta u la dom pynban sa ia ka de bad u la ong:

"Pha ruh pha la ia sylla lang bad u! Ngan pyniap baroh ar ngut."

U Mahet u shu pynnoh mynsiem bad pyndem la ka khmat sha khyndew. U sngew lem bad sngew synei ia ki namar ka jingbymtip jong ki ia kaba la jia. U Khun Syiem ruh namar ba u la sat lypa u la shu mai shu tim ia u ha ban da suwan jai. U Khun Myntri u la sngew ba kan kham lah ka jingiap ban ia kaba shu shan kren than eh haduh katne bad kham tam leilei haba ka ktah ia ka burom jong u hi, bad ka jong ka tnga la u lok, u la ap haduh ba u Khun Syiem un da la lah theh sei la ki ktien baroh, nangta u sa mied la ka khlieh bad u la ong, kumne:

"Na ka bynta ka tnga jong phi, bad na ka bynta ka burom jong phi hi, shah ba ngan kren tang shi kyntien shuwa ba ngan iap. Lada nga la don ka jingmut runar, hato mano ban khang ia nga ban jah noh khlem da wan phai pat sha phi, mynba la tuh noh da u Ren ia ka tnga jong phi! Sngap, ngan iathuh ia ka jingshisha jong kane baroh, shuwa ba ngan kylla mawpyllon.

"Katba nga dang thiah halor dieng, ki sim ki la iathuh ia nga ba ka jingim jong phi ka don ha ka jingma kaba khraw; hynñiew tylli ki jingma phin iaid lyngba: (1) Ia u kulai phim bit ban shong shuwa ma phi. (2) Ia u hati ruh kumjuh.

(3) Ia ka khilon maw ruh yn rung shuwa ma nga. (4) Ia ka dohkha phim bit bam, lane phin jnang shiah bad iap. (5) U Seiñ Iong un wan nguid ia phi haba phi dang thiah. (6) Ia ka snam u byseiñ ha ka ngab ka Lukhimai, dei ban jliah da u tyhllieid lane kan iap. (7) Jar uba iathuh un kylla mawpyllon bad un iap: un im tang lada yn pynjaw da ka snam na ka shympriah tiduh u khun nyngkong jong phi. KHU—." U kylla mawpyllon khoit-ly-khoit hangta ha tbian.

U Khun Syiem u la shaiong ngaiñ bad um nang kren shuh shi kyntien ruh. Hangta u la iam rangbah rangsan, namar la u lok u bym shym kheiñ eiei ruh la ka jingim ; ki la kit ia une u maw sha la shnong. Ki la sumai baroh ar ngut ia u. Ki buh ia u ha la kamra thiah, khnang ba kin dup kynnmaw ia u, miet-step. Ka Lukhimai ka iam barabor na ka bynta jong u, bad bunsien ki ju pynsum ia u da ki ummat jong ki baroh ar ngut.

Ki kmie ki kpa u Khun Syiem ruh, ki la kmen haduh katta katta haba ki la ia shem pat bad la u khun. Ki la ia shong suk shong saiñ hangta ha shnong baroh ar ngut. Tang hadien khyndiat snem, ki kmie ki kpa jong u Khun Syiem ki la iap noh. Kumta ka kam synshar hima ka la hap ha u. Ki kmie ki kpa u Mahet pat ki la lah iap la slem bah.

Hadien khyndiat snem, ka Lukhimai ka la ioh khun shynrang uba heh bad bha briew ; bad ki la kynmaw dngong ban synreit da ka snam na ka shympriahti u khyllung halor, uta u mawpyllon, bad u Mahet ruh u kylla briew pat.

Ki la pynlong ka jingkhawai kaba khraw, ia ka hima baroh kawei, na ka bynta u Mahet.

U Khun Myntri um man suk satia, namar u sngew ba u kit ram na kita ki khynnah khunswet. Kumta, u la mih bak

na la ïng, khlem da iathuh hano hano ruh shaei ba un leit. Bun taiew bun bnai u iaid ruma ia ka khlaw ka btap. Khadduh, ba dang don hi ka hok, u la leit rung ryngkhat hapoh kawei ka khlaw, bad u la sah miet halor ka skum ka Bikrom Pakhia, kaba ka la lah iehnoh la slem. Hangta, katba u dang shong kai, kine ki khynnah ki la wan her bad ki la dem lang ha kata ka skum :

"Ko hep," la ong u Mahet. "ngam suk khlem da wan iathuh ha phi ia kaba la jia baroh. Kiei kiei baroh ki la ur long thik kumba phi la iathuh. Nga ruh nga la kylla mawpyllon, bad nga la im pat. Mynta nga la suk, ba nga la ioh ban wan iathuh ia kane baroh ha phi."

Katba u nang iathuh kumne, ki sner jong ki, ki la hap na ka met jong ki, bad ki la kylla briew biang. Ka bor uta u Nongaiksuid, ba phah ka kmie nah, ka la kut tang haduh kane ka nishan—lada kin ia shem ia u briew ba la kylla mawpyllon, kata kin kylla briew pat.

U Mahet u la ialam ia ki sha la shnong. U khun Syiem bad ka Lukhimai kim pyllait shuh ia ki, bad ki la pynshong ia ki ha ïng Syiem. U Mahet u la shong kurim ia kata ka hynmen ; ia u para pat, u Khun Syiem u la pynlong Rangbah Shipai.

Kumta la wai ki jingshah shitom jong ki baroh san ngut, bad ki la ia im suk im saiñ baroh shi rta. Bunsien ki ju ia kyrtiang dien sha kita ki kliar lum jingeh kiba paw itynnad mynta na jngai ryngkat bad ki lyoh ba la jar rong ksiar jong ka sngi ban sa sep. Ki ia kren kai pyngngad shaphang jong ki ha pdeng ki Bri Soh Waiñ, hadien ka jingtrei shitom jong ki, man la ka janmiet. Ki ai nguh ia U Nongpyniaid ba Stad ka jingim jong ki, bad *ki ialeh ban kamai ia ka hok da ka jingsngewrit baroh shi rta ha pyrthei.*

VII

U Tymmen Samdoh

SHISIEN ka Tham bad ka Lymbit ki la ia teh lok ban nym ia iehnoh kawei ia kawei pat, ha ka khia ka shon jongno jongno ruh. Kumta ha kawei ka sngi, ki la ia kut ban ia leit beh mrad na kawei ka khlaw kaba bun ki sim ki doh. Ynda ki la ia wad baroh shi sngi, ki la lap ia ka dien skei kaba dang thymmai bad kaba dang sah ka jingiw syrwet. Kumta ki la ia bud ia kata ka dien sak shi sak haduh shiteng sngi. Ki la lap ia ka ha iwei i law bnaip ba dang sah lynnong, ba ka dang iohthiah bha lyngngai. Ka Lymbit ka la rung na ka tyndong shkor, bad ka la dait haduh ban da pei sha ka jabieng; ka Tham pat ka la khap da ki tnaw na u pdot haduh ba un da dkut. Kata ka skei ka la khie kynsan nangta bad ka la rynsied kulmar ia ka lum ka wah baroh, bad ka la kyllon iap harud ka lyngkha uwei u tymmen. Ynda ka la iap, ki la sdang ban ia pyrkhat kumno ban pra ia ka doh.

Katba ki dang ia pyrkhat kumno yn ot yn pharia ia ka, ki la iohi ia uwei u tymmen uba shyrti lyngkha hangta hajan. Ki la leit kyrpad ia u ban wan pynpra bad pynsam ia kata ka doh, ki da kular ruh ban ia ai kyndang ia u de. Une u tymmen ruh u la kohnguh sngewbha ban iarap ia ki. Hynrei shuwa ba un puid snieh, u la pam kawei ka ktang kaba jrong, bad u la phah ia ki ba kin leit tong um, khnang ba un sait ia ka jakhlia jakhlaid baroh.

Ki la leit tong um baroh ar ngut na kawei ka shyngiar kaba ha them lum. Ki la pdiang katno katno ruh kam man dap satia. Kumta, ki shu ia ap ang ang, lano pa lano kan dap

kata ka tyndong. Phewse uta u Tymmen buit tuh, u la lah sam lyngba ia ka, khnang ba kin dup slem, bad ba un ioh leh kabu ia kata ka doh.

Une u Tymmen, haba u la iohi ba kim pat lap ia ka buit shukor jong u, u la pynstet la ki kti ki kjat ban pra ia kata ka doh. Ynda u la lah *slor* ia ka pasoh baroh na ki shyieng ki shruh, u la pynkit ia ka dohmet sha ïng ha la ka tnga. Ynda ka la lah wan on lut, u la lehmyn pyrta bad mai dom ia ki, kumne :

"*Haw ! katte wo, pat ioh ra, katte ka um ? Le noh 'hui Ngan nym lah ap lot ! Shim ia ïut ladoi ia ka tew ka doh ! "*
U phet artat soit sha la ïng

Ja! ynda ki ia wan kiba pli, ki lap sa tang ki shyieng ki shruh suda. Ka doh baroh ka la jah rngai shaei re. Hangta hi ki la ia kut ban leit wad ia ka ïng uta u tymmen, bad ban pynhiar kput ia ka jingleh shukor lyndet kum kane !

Ka Tham ka la ong, "Ia! ngan nang pan ding ma nga na ïng, bad ma pha pat nang ap ha lyngngop. Ngan tbeh shiliang 'ti bad ngan rah doh shiliang, lada ka don ha ïng jong u. Phan nang wan on sha ïng, bad nga pat ngan nang leit pa leit tbeh ding na ïng jong u, haduh ban da lut baroh. U la nud ban shukor im-im peit-peit ia ngi kumne, ngi ruh ngin kham sian ban ia u."

Kumta ki la ia mih lang baroh ar ngut. Ki tang shu lap ia kata ka ïng, ka Tham ka la rung ha phyllaw bad ka la ong : "Ko ma ! shah seh ngan tbeh ding na dpei jong phi."

U tymmen ruh ba u dang kynmaw eh ia kata ka doh skei, u la jubab phuhmat kumne ; "*Khei dieh tbeh ladoi, lu ïung. Pha en prew en kseh main ?*"

"Haoid," la ong ka Tham. "Une ei shi kham !"

Ka tang shu rung ha ïng shet ja ka la iohi kane ka doh

la saw haiñ ka tyngier. Hangta ka Tham ka la shim shiliang 'ti ia ka doh bad ka tbeh ding pat shiliang. Ynda ha lyngngop ka la ai ia ka doh ha ka Lymbit bad ka la pyrsad pho, ia kata ka ding.

"Shish ! phi ma, ka la lip noh te ! Ngan leit tbeh biang mo ?" la ong ka Tham, ka tang shu wan biang ha phyllaw.

Uta u tymmen u dem la ka khud thri ha kyrpong ïng, bad u kren ia khud artat kumne : "*Khei dih tbeh haduh bi phan da lah ia kanoi ka liiar kabi jur katnoi katnoi.*"

Ka Tham ka shu dem leh kumta pa kumta baroh shisngi, haduh ba la jan lut kata ka doh baroh shi tyngier. Ka '*Myriung*' uta tymmen ka la wan don kam aiu-re shapoh ïng, bad ka lap ngong ia ka Tham hamar ba ka dang kynjoh re-re ia ka doh.

"*Pha leh ie ! Khon ka myntuh!*" la ong ka Myriung. "*Turap, men Kpe ! Turap, men Kpe ! la dep lut ka doh la shyngier.*"

U tymmen u tang shu iohsngew ia ka jingpyrta ka Myr-ïung u la bret khyllad bad thri bad "*wait-tari*" bad u la mareh khum khum shapoh ïng. U tang shu poi u la ong : "*Ani Oin, hano ka en kata ka myntuh! Tu um hui, ngan shet ia kanoi ka poh ratoi !*" U da kem artat ia ka Tham ha la ka kti.

Kata ka Lymbit ynda ka la iohi ba kam poi shuh ka lok ha ka jaka ba la ia buh, ka la sheptieng ioh la jia kaba sniew aiu-re ia ka. Kumta ka la her laiñ-laiñ shapoh ïng ban wad ia ka.

Ka Tham ka la iohi nyngkong ia la ka lok bad ka la pyrta nangta napoh ba kham uta u tymmen, kumne : "Rap lem lok Lymbit, kin sa shet ia nga ha une u dek !"

Uta u tymmen u tang shu iohsngew ia kane, u la ong : "*Pha baroh, pha ia sylle lum kanoi ka khon ka shukor ! Shim*

hui men kmie pam da katew ka Wait-bait-di!"

Kata ka Myriung ka la shim ñiat ia kata ka wait kaba nep har har, bad ka la sdang ban kalaiñ sawdong sawdong ia kata ka ing. Ka pam bhat shi bhat; hynrei ka shu pam kai tang ia ka suiñ, namar kam lah dei satia ia ka Lymbit. Katba ka nang lait, katta ka nang shitrhem ha kata ka pam Lymbit. Shuh ! ba hap ki khiew ki pliang, haduh ba la win sa ka khrung khrung ka khreng khreng suda.

Ynda ka la syep la syar bha phak, bad hamai ba kan sa thnam kata ka um, ka Lymbit ka la thap stet laiñ laiñ shane shatai kum ka leilieh. Ka her shajan shajan u tymmen bad kata ka tymmen ruh ka beh khum khum hi shata, bad ka talaiñ artat ia ka wait.

U tymmen de u la ong : "*Kawang bhat-bhat se men kmei, tad shu dep ngan—.*" Mam, pynban na u budlum jong u da ka wait ka tymmen, bad u la kyllon hang ryhang ha shen.

Bad Lymbit bad Tham ki la lait im khlem jingmynsaw.

———

VIII

Ka Sohlyngngem

1. Ka Sohlyngngem ka thei bhabriew,
   Ki ong naduh hyndai ;
   U sim Rynñiaw ka ri dymmiew,—
   Iap mat—u 'rang kynsai.

2. Jar-jar ka trei ka khun ki briew,
   Ba duk oa bylla sngi ;
   Ka nang ban thaiñ ban suh syntiew,
   Kam nang ki 'tien lorni.

3. U sim Rynñiaw, u khun binong,
   Ia ka bunsien u ruwai :
   Hajan jong u ka brai ban shong ;
   Ka sngap,—ka ioh thiah thai.

4. Ar ngut ki iaid sha lum sha wah,
   Ki shong hapoh dymmiew;
   Harud ki um sangam dait thah,
   Sha bym iohsngew ki briew.

5. Ka *'lei-Iapmat* ka wiat samrkhie,
   Ki khun mariang bha dur :
   Ha pdeng duriaw jingieit ki kie,
   Ki Paro-blei shi jur.

6. Ki tien-sai-iong, ki tien-sai-saw,
   Ar ngut ki teh jutang :
   Ym don u syiem, ym don u mraw,
   Ban sngap ban ap jutang.

7. Ki kmie ki kpa ka Sohlyngngem,
Kim mon pynhiar synjat :
Jingieit jong ka—ka dom, ka rhem,
Ka iạm, ka khuslai sat.

8. "Ko Khun," ki ong, "Yn lei phin kwah
Ioh un lehbeiñ lehkhoh :
Namar ma u u khun riewspah,
Ma phi ka khun ba poh !"

9. '*Hu-hu*' ka ud ka pait dohnud,
Namar u Syiem Rynñiaw .
Ka phet kylleng ka wad ka bud,
'*Hu-hu Hu-hu*' ka piaw.

10. "Ko Ieit," ka ong, "dohnud ka pang :
Eiei, ngam nang pyrkhat :
I mei i pa, iap-iap ki khang,
Bad phi ban shong ryngkat.

11. "Jingieit jong phi ia nga la biang,
Bad phi nga hun nga suk :
Im-im ia phi ki ring 'sai syiang :
Ki mon para ba duk."

12. "Oh kumta pleng ! Nga ruh ngam kwah
Ynnai,—pynsngewsih lei !
Hynrei, ko Ieit, ia nga to shah,
Ngan doh khadduh—khublei!"

13. Kumta u piam, u doh, u dait ;
Junom ka iai kynmaw :
Te, slem u bat, um lah pyllaii ;
Ki ummat ksiar ki jaw.

14. Te soit u siang la ki sner diar ;
Shapoh lawbah u ruwai :
"La pait, la pait ka Khuri Ksiar,
La wai, ko Tiew-Pathai !"

15. Ka Sohlyngngem ka shoh bieit ngaiñ,
Shano kan iashem pat !
Mano ban sop, mano ban spaiñ :
Badno kan shong ryngkat !

16. '*Hu-hu* !" ka iam, '*Hu-hu* !" ka ud,
'*Hu-hu* !" ka win ka khlaw :
'*Hu-hu* !' *Hu-hu* !' ka khot pangnud,
'*Hu-hu* ! ko Syiem Rynñiaw !'

17. Ka ngiah ka ruwai, ka shad, ka kmen,
Ka keiñ ka put ka tem :
Ha 'law sngam ka shong rieh tngen :
Ka ud,—ka pang shadem !

18. Ka Thei-Iap-Saw ka khuslai sat,
Ha thwei sangam ka miet ;
La khap ka khmat, ka dem pyrkhat,—
Ka Khuri Ksiar Jingieit !

IX

Ka Juti Rim

HA kawei ka shnong la don uwei u tymmen uba riewspah. Ka nam ka spah jong u ka la phriang kylleng ka ri. Um don kur don jaid shuh ki ban ioh pateng ia ka spah ka hajar jong u; bad ka tnga jong u ruh ka la lah iap la slem. U la don bun ngut ki khun shynrang bad kynthei. Ha kawei ka sngi, u la kem pang kyndit kyndit bad u la iap, Ki khun jong u ki la tep ia u halor uwei u lum harud nong.

Ha kata ka shnong la don ar ngut ki briew kiba im tang da ka thok ka danda. Kine ki tang shu bna ba la iap u tymmen, ki la leit tih ia ka jingtep jong u mynmiet. Ynda ki la lah shim lut khoit ia ka tyngka ka peisa katba don ha kata ka synduk, ki la leit phai sha la ïng.

Namar ba kim pat sngew dap tang kat kaba ki la ioh, ki la thaw buit ban leit thok noh sa ia ki khun jong u de. Baroh ar ngut ki la riam kum ki nongkhaï rangbah, bad ki la leit sha ïng kine ki khynnah. Tang shu rung ha ïng, uwei na ki u la ong : "Ko hep ; ngi sngewsih shikaddei eh ba ngim shym tip satia ba i kpa jong phi i la iap noh. Yn leh kumno phi hep, baroh ngin ia leit hi shata. Ka jingiaieit bad ia shaniah lok jong ngi bad i kpa jong phi, ka bym ju don shuh, te hep."

Ki khun ruh ki la ong : "Haoid, keiñ phi ma, mynta te ym don shuh ba lum ba lang ia ngi. Tang ba i papa te i la buh hi ia ngi katba ngin ia im suk im saiñ baroh shi rta."

Uwei na ki thok u la ong pat : "Ko hep, ngi ia wan dawa noh ia ka iam ba shim sut i kpa jong phi, shi hajar tyngka myn ha kine ki sngi shuwa ba in iap. Ngim shym ioh wan

dawa ha ka por ba dang don ka met ha ïng, namar ba ngim ia don ha shnong; ngi ngeit ba phin nym bam-ei ia ka um syep jong ngi. Sngewbha ban ai noh mynta, namar ba ngi la kyrkieh. Ngin map ia ka sut ; ngin shim tang ia ka trai."

Kine ki khynnah ki la shaiong ngaiñ, bad ki la ialeh ban wad ia ki dulir bad ki rusit shim ram u kpa baroh, hynrei kim man lap satia ba u la shim ram nano nano ruh.

"Ko ma," la ong ki khun, "ym shem satia ia kata ka kot shim ram i papa na phi ! Wat sngewsih ho ba ngim lah ban shu siew kumto, lymda phi don daei daei ban pynsabut ia ka jingdawa jong phi ba ka long kaba hok."

"Adur lanot !" la ong pat uwei na ki, "ka pyrthei aiu sha kaba kum kane! Ka juk aiu sha kaba la wan poi ha ka ri jong ngi ! Ngim ju ia ai kot shim ram mynno mynno ruh ! Hato ka juban hok kam don shuh du ha pdeng u khun khasi-khara baroh shi snieh pyrthei! Lada phim ngeit ia kaba ngi iathuh, ia ngin shu ia leit kylli na u myniap hi ! Lada u ong '*em* kata ngi la duh-ei, bad lada u ong '*haoid*' kata phi dei ban siew shisyndon."

Kumta ki la ia kut ban leit ia shem ha lum jingtep ha ka sngi kaba bud. Ha kata ka sngi, uwei na ki thok, u la hiar hapoh jingtep bad uwei pat u la tap ia u da u maw lyngknep uba hen bha khnang ba un nym iap op. Ynda la dep, u la leit shaw ia kita ki khynnah.

Tang shu poi ha lum uwei na ki khun u la pyrta "Ko papa !"

"Oi !" la thie pynjlan uta napoh jingtep.

"Phi shim ram sha, shi hajar tyngka na kine ki bah ?" la kylli pat u khun.

"Haoid, haoid," la jubab pynstet u thok napoh. "Siew dep noh mynta kumne kumne lane kan duh ei khoit ka spah

ka hajar jong nga, lada phin bam pap ia ka um syep jong ki· Ngam poi kynmaw iathuh shuwa ba ngan iap. Khie noh wat pynshitom shuh ıa nga shaphang kane ka tyngka hoi khun ! Wat pynkyndit rot shuh ia nga napoh rngai kumne, ba ioh wan ngat ka pap ka saja halor ka ïng ka sem. Siew dep noh mynta hi katba ki pan."

Ki khun baroh ki la sheptieng ym tip briew shuh, bad ki la siew baroh shi hajar tyngka da ka pliah suda ha uta u Thok.

U Thok u tang shu ioh, u la phet bak sha la ïng khlem da leit khyllie shuh ia la u lok na jingtep ; u da pyrkhat ba un dup ioh tang ia lade hi. Uta pat hapoh jingtep, ynda u la kheiñ ma la kheiñ ba um poi shuh, u la ia ksaid iap ksaid im hangta haduh ba un da lait thiaw. U tang shu lait u la law shiliang ka juti rim na ka kjat kamon u Tymmen, bad u la rah bak ia ka. U mareh pynstet katba lah ban tang lap ia uta uwei pat u lok. Ynda u la iohi na jngai, u la *pàkhet* lynti ia u. Hamaı pdeng lynti u la buh ia kata ka juti rim u Tymmen bad u la rieh khop ha kyndong ia lade. Sa shipor la wan iaid uta u lok jong u, tub tub, bad kà pliah ha la ka tyrpeng. U tang shu poi hangta u la peit kai shiphang ia kata ka juti. Nangta u kyndat bak da ka kjat sharud lynti, bad u da ong artat : "Hynrei nga la dei te ban ioh jutı namar ba la sdang khrıat. Shish ngan leh aiu ıa pha tang shiliang kumne !"

Uta u lok jong u na kyndong u la wiat muiñ bad u la ong artat mian mian : "Me kumto pleng !"

U tang shu palat uta uba rah tyngka, uta uwei pat u la mih bloit na kyndong bad u la leit khar ia kata ka juti. Hadien sa shiphang u la pam lynti biang ia u, bad u la bret ia kata kajuh hi ka juti ha pdeng surok. Sa shiphang u la wan poi biang uta u thok ráh tyngka. "A-re! kane sa shiliang hangne

Ja-ha-re, ja-ja ! ba ngan da la shu rah kato myntan katno ei ! Pléng ym dei keiñ ban i beiñ ia kiei kiei kiba rit-ria ha kane ka pyrthei ! To, ngan wat pynshet shuwa ia kane ka tyngka hangne ha kyndong, ba salia rah ar kylla lai kylla ; ngan leit khar shuwa ia kato myntan," la kren wei briew une u thok.

Nangta u tam pynkloi ia kata ka juti bad u pyrshang phong. Kumta de u phong sah khlem law shuh : iaid khailep khailep shiliang juti shaduh kata ka jaka ba u la lah kyndat mynshuwa. Shuh ! ba u wad u bhai haduh ba la lyko pom kata ka jaka, hynrei um man shem satia.

Uta u lok pat u la wiat muiñ-rymmuiñ na kyndong, namar ba la lah ka buit jong u, bad u la leit khar suk jai ia kata ka tyngka.

Ynda janmiet ki la ia shem lang pat ha ïng, bad ki la ia sammut uwei ia uwei pat. Naduh kata ka por ki wai ka thok ka danda baroh.

X

Ka Step

HYNDAI ha ka Hima Maram la don ai ngut shi tnga, ka Step bad u Lyngdoh Nongbri, ki briew kiba duk, hynrei kiba ia im suk shibun ha pdeng jong ki hi. Kat kum ka rukom hyndai, une u tnga jong ka u sah sha la shnong, bad u kamai ïng kui wat haduh ba u la ioh khun iwei na ka Step ruh. Ki kur ki jait jong ka, ki ñiew beiñ bad kim kheiñ briew eiei ruh ia ka, bad kim shah ba kan ia shong lang bad ki. Kumta ka la dei ban sah, kham bunsien, wei briew ha la i ïng trep. I khun jong ka ruh i dang khyndiat bnai bad ka la dei ban trei shitom haduh katta katta, ban tang ioh bai kait bad ja kyntien, miet-step, ia lade.

Kat kum ka niam ka rukom u Ñï u Kong naduh hyndai hynthai, ki kur ka Step ki la ia pynshong pynhap ia u synñiang u bynhei, ban ia noh baroh shi jait shi khong, ban kñia ha u 'lei longkui longjait shisien shirta. Baroh ki la ia noh sha une u synñiang ban pyndep ia u phan u kyrpad, kat kum ba la kynto u tymmen u san ; hynrei ka Step ba pli, kam shym lah satia ban noh eiei ruh em. Kumta baroh shi jait ki la ia kut lang ban shu die mraw duh noh ha kino kino ki ban thied ia ka bad ia i khun jong ka ; tang ban pynmih ia une u bynhei ba la buh la pynshong.

Ha kata ka por, la jia ba wan iaid ki Diko bam doh briew, kiba wan ban thied mraw duh na ki Khasi. Kine, ynda ki la bna ba kin die kumta ia ka Step bad ia i khun, ki la leit thied ia ka na ki kui jong ka. U tnga jong ka um tip eiei satia shaphang kane, namar u don sha la shnong ha kata ka por.

Ki tang shu ioh ia ka, ki la ialam bak ia ka sha ka shnong kaba jngai bun sngi lynti. Ita i khun i iam ah shi ah, namar ba im ioh buiñ shuh na ka kmie, ba ym biang shuh ka bam ka dih ka thiah ka dem jong ka. Ka lyer bad ka sngi ki shoh ia ita i khyllung bad ka kmie, haduh ba la iong ka snep doh bad ba la saw ki khmat. Ka kmie ka ring sdot, ka jaw ummat bad ka ud jylliew wei briew wei briew ia la ka jynjar sat. Ki kjat jong ka ki la sdang ban at, bad ki tyrpeng ki la jngem snam, namar ba ban ka jingit. I khun pat la at bylliang ka met ka phad, ba la khum than ka jingbah. La katta ruh ki Diko kim shah ba kan sangeh, bad ki pyniaid ia ka khlem shong thait bad sngi bad miet.

Ynda ka la poi ha ka shnong kine ki briew, ka la sah ha ïng kine ki Diko ba la thied ia ka na ki Khasi. Bad hadien khyndiat sngi, ki la die noh ia ki ha kiwei pat ki Diko tymmen kiba tang ar ngut shi lok. Kine ki Diko tymmen ki don kawei ka mraw samla kaba ki la ri la slem. Kane ka la sngaid mythen, namar ba ki la pynshong suk thiah suk ia ka la kham katto katne snem. Te, katba ki nang ai suk ia kane ka mraw rim, ki nang pyntrei shitom sat ia kane ka mraw thymmai, ka Step.

La dang riew u ïar nyngkong, ka la dei ban dep ka dung ka peh, ka lum ïng lum sem, ka shet ka tiew, ka khreh ka khrum, ka bam ka dih, ka um ka wah, bad ban leit sha lyngkha risai man ka sngi. Tang shu shai phei, ka la plie la ki blang ki masi ki sniang ki syiar. Bad ynda ka la lah ai skob ia ki sniang ha *kyrdan*, ka sa mih ban leit sha lyngkha bad la i khun. Tang shu sdang noh ka sngi, ka la dei pat ban wan phai sha ïng, ban shet ban tiew, ban lum ki blang ki masi ban set ki sniang ki syiar, bad ban pynbiang ka ja ka jhur nadong shadong, ia kine ki men Diko bad kata ka mraw rim.

Hynrei kat sha ba ka leit, ka kieng kynrod la i khun sha kpoh, bad ka ai buiñ artat artat man ba i kyndit, ne i ïam. Teng teng, ha lyngkha ka pynthiah hapoh phlang bad ka tap da ka trap. ne ka nupbah ban nym shoh ka sngi haba i iohthiah.

Ha kawei ka sngi, shuwa ba ka Step kan sa leit lyngkha, ka men Diko ka la ong kumne : "Ko khun la syit janmiet te kham wan noh haduh ban da jan dum na lyngkha, namar ba ngi ia donkam bad ki lok jong ngi ha ïng. Ngin sa sut sa khang hi ma nai ia ki jingri baroh, bad ngan sa shet sa tiew hi ba nga sngew smat mynta ka sngi. Pynbiang lypa tang u hur sniang bad ka jingbam ki syiar ; ngan sa ai hi ma nga tang shu biang por. Phin nym wan keiñ dang shai. Phin mih kem ïongreiñ na lum."

Ynda la sdang kem ïongreiñ de, ka la bah la i khun bad ka la leit phai sha ïng. Naduh na sha jngai ka la iohi ia ka jingklang ka ding ha phyllaw bad hapoh ïng, kaba la i phylla haduh katta katta. Ynda kham hajan leilei, ka la iohsngew sa ka rkhie ka kmen ka bym thikna thikni shuh. Hangta ka la lyngngoh haduh katta katta, bad ka la sangeh shiphang ban pyrkhat. Hadien kata ka la par sor shajan ïng ban sngap siar aiu kine ki briew ki ialeh. Haba kam sngewthuh sngewthaw aiu ki ia pyrkhat ki ia mut, ka la rung shapoh ïng bad ka la pynshet la ki tiar ki tar ha shyngkub.

Ka men Diko de. ka tang shu iohsngew ba ka Step ka la wan, ka la ong pynstet ; "Ko khun,'phi la wan mo? Rung keiñ ; sei ki sla ba ngin ia bam ja sngewbha noh shiwat shiwat bad kine ki lok ; namar ngi shoh sniang hynne mynsngi, ba sngewkwah u kpa ban khawai kai la ki lok. Shim ai kin ia dih iad um iad bang shuwa ba kin ia bam ja.

Ka Step ruh ka la khat ja riang ia ki baroh mar mar shi song. Ka men Diko pat ka khat doh riang ia ki baroh. Kine ki Diko hangta ki la ia bam ia dih haduh ban da bhor mutlop ; bad ki la ia leit phai noh sha la ïng la ïng.

"To keiñ khun," la ong ka men Diko, "pynhiar noh ia i khun ; ia bam noh sa ma phi de, ba phi la wan thait wan jrem baroh shi sngi ; bad ba phin ioh thiah ioh dem noh dang shai."

"Koit phi mei" la ong ka Step, "nang ia bam shuwa ma phi ; ngin sa ia bam pat ynda phi la dep. Nga dang shu lah pynkoh ja ia i khun dang shen hi teh."

Ka Step de ka la khreh ka um ka wah, bad ka la sei ar ktang ka iad bha ba kin ia dih shuwa ban bam ja. "Ko mei, ko pa, nga la tyngkai khnang ia kane ka iad bha ia phi baroh ar ngut. To ale ia bam ia dih noh keiñ, ba phin dup bang thiah bha."

Kine baroh ar ngut ki la bam la dih haduh ban da biang bha jai. Hynrei katba ki nang ia bam ja kine ar ngut, ki khnai pat ki nang par bad ktha triat shi trait ia ka doh halor tyngier. Ka Step ruh ka la kum phai la ka khmat shata, bad ka la iohi kitei ar tylli ki kjat briew halor tyngier. Hangta ka la pyrta kynsan, "Waw!" katlah katiai, "kiei kitei!" Ka la thang iong ngaiñ bad ka la kylla dur ka khmat jong ka.

Ki tymmen pat, namar ba la pynking u khawiang ki nang ngai-ngai sha la ka pyrthei ba shad bad bym neh shuh shi jaka.

Ki tymmen buaid baroh ar ngut ki la khat ja rek-rek ia ka Step, bad ki la hukum ba kan bam noh. Ki la khat lang bad ja bad doh ha ka sla. Nangta kam banse ban phet sha kyndong, bad ka la pynliat lut khait shapoh khrum na

khap tyrpait ia kata ka ja ka doh baroh.

Ki tymmen ba la shoh ka bam ka dih, ki la khreh thiah noh dang shai. "Ko khun," la ong ka men Diko, "sa lum sa lang hi kato ka lyngruh lyngram baroh ; ngin thiah noh ba ngi la thait eh. Sa da khang ka blang ka masi ho shuwa ba phin thiah, ioh bam ka miad ka mreng."

Kumta ka trei pynstet katba lah, bad ka shet ja pat ia lade ha u khiew ranei thymmai ; bad ka song ja song jhur pat ia lade lai song bah da ka ja sohriew. Ka leit ai kiad shuh ba kin dih haduh ba kim tip briew eiei shuh. Hadien kata ka la par sor sharud dpei ba thiah u men Diko, bad ka la khlong ia ki sbai u tymmen narud lyngwiar dpei. Ynda ka la ioh shi tyndong ki sbai nangta ka la bah syndong bha khop ia la i khun ha la ka met. Haba kine ki tymmen ki la bang bha ka thiah ka la mih bak na shyngkiar ing, bad ka la iaid ruma rutit kat sha ba poi ha kata ka miet.

Lashai ynda la ieng bha ka sngi, ki tymmen ki la kyndit bad ki la sdang ban wad ia ka. La ki pyrta bad ki wad shano shano ruh, kim man shem satia. Khadduh ki la ia kynkaw shnong ban ia mih, bad ban leit wad ia kane ka mraw kaba la shu phet tuh ha kata ka miet. Kumta ki la ia mih lang baroh shi shnong ban ia ai ksew ia kaba pli ka Step.

Tang shu imat malu mala, ka la iaid stet katba lah ia ki khlaw ki btap bad ki riat ki ram baroh ; namar ka sngewshon jingmut ha lade ba kin wan beh hi ia ka la kumno kumno ruh. Ka jingsheptieng ia u dek ki Diko ka la pynsting ia ki kjat jong ka, bad ka la pyniaw ia ka ban tur ia ki raieh raidam baroh, khlem jingsheptieng ia ki tyrsim bad ki bniat ki mrad khlaw. Ka la kham jied ban iap ha ki mrad khlaw, ban ia kaba shah bam shngiam rai ha ki niat briew. Ka shyrkhei bad ka

suhjer rem haba ka kynmaw ia ki kjat briew ha tyngier ki Diko.

Ki ksew ki Diko, ki tang shu lap dien, ki la bud thait thait ha kata ka janmiet, bad ki la jan lap ia ka. Ka Step ruh kam don pyrthei shuh, bad kam lah ia kyrda shuh ban bah bad la i khun ; kumta ka la bret ia i shapoh sañium, bad ka la her ia lade shapoh lawbah. Hynrei ka bor kynthei ba pli kan lah shan eh katno ! Ynda ka la sngew ba kam lah jam shuh, bad ba ka la sdang kem dum, ka la kheiñ duh bad ka la kiew halor uwei u dieng phyrngup uba khah bha ki tnat bad ki sla. Hangta ka la shong dukhi khait katba long ba man.

Ki ksew ki la lap ia ine i khyllung, bad kita ki nongbeh ki la tap ia i hapoh thliew da u maw, ki da mut ban wan shim pat ia i ynda ki la lap ia ka kmie. Hynrei, namar ba la dum kim lap dien shuh, bad ki la ia kynkaw ban ia leit phai noh, bad ban ia poi pat la shai mynstep ha kata hi ka khlaw.

Ka Step ka la sah baroh shi miet hangta halor dieng. Mynstep tang shu shai byrngut, u la wan mih u khla uba la i shyrkhei ban peit. Une u wan iw huiñ shi huiñ ia uta u dieng ha uba ka Step ka sah miet. U ia leit ia wan bun kylla, u da kaweh artat la u tdong. Man ba u wan, u khmied sha ka, kum ban ong ia ka ban hiar bad ban bud ia u. Haba u la shu dem leh kumne bunsien, ka la kut jingmut ban hiar bad ban bud ia u lada long kumno kumno ruh.

Ka tang shu hiar halor dieng, u khla u la wan paring ia ka na ki jaiñ ban bud ia u. Haba ka la bud shiphang ka la mut ban phet noh, namar ba u la leit ialam dien trai biang ia ka : hynrei um shah, u kynrup, u leh bitar bad u dait ia ki jaiñ jong ka. Ynda la dap kumba shiphang arphang

ka la leit poi ha ka jaka ba thiah i khun jong ka, bad ba i dang im. U khla ha kata ka miet tang shu palat ki briew, u la khlong ia u mawtap, baa u la kdup ia i baroh shi miet hangta Ka kmie ka la shim ia la i khun bad ka la mut ban phet noh. Hynrei u khla um shah, u dait bad paring na ki jaiñ jong ka ba kan bud ia u. U la leit on ia ka haduh lai sngi lynti, haduh khap ka hima Rambrai. Haba ym don *pyrnon** ne jingkieng ban jam ia ki wah, ka Step ka shu snoh na tdong jong u katba u nang jnai sha shiliang.

Ynda ka la poi shajan snnong briew, u khla u la iehnoh ia ka ha ka miaw, bad ka la leit on lynti ia ka haduh shnong. Ka Step de ka la leit shong basa ha kawei ka ing ka riew kynthei kaba duk ; bad kam ju mih shano shano ruh namar ka khaweit ia ki Diko. Ka shu phah leit siew jingsiew ha kane ka tymmen katba ka don kam, bad ka ai bai bam kylluid ia ka.

Ha ka step kaba bud, ki Diko ki la ia wan wad biang ia ka Step ha kata ka khlaw kaba ki la jah dien. Hynrei ki ksew jong ki, namar ba ki la sma khla, kim shlan satia ban bud dien, ki pyndem tdong pynban bad ki kyllaiñ sha kjat sha kjat ki briew. Kumta ki la kulmar wit bad kim lap dien eiei shuh, bad ki la ia phai kylla noh sha shnong baroh, bad briew bad ksew.

Ka Step ynda ka la sah hangta kumba lai saw taiew, ka la mih noh nangta bad ka la leit phet sha u tnga jong ka u Lyngdoh Nongbri. Ka tang shu poi, ka la ñiewtang lut ha u ia ka jingleh beiñ ki kur jong ka baroh ; bad kumno ki la die mraw duh ia ka ha ki Diko, bad kumno ka la wan poi ha kata ka jaka. Bad ka la kyrpad ia u kumne: "To sumar bad

*Pyrnon—Ka jingkieng dieng tylli ba la shtah wait tang shilliang bad ba la nohtah na shiliang sha shiliang wah.

to ri to dub noh ma phi ia nga naduh mynta, wat leit phah shuh ia nga sha ki kur ioh kin ai biang ia nga bad i khun sha ki Diko. Ia nga ka kynthei shibuit shibor, to long nongri nongda ma phi u rang khadar buit khadar bor. Ngan nai kur ngan nai jait shuh. katne ki la leh beiñ be-ijot khlemrain ia nga !"

U Lyngdoh Nongbri de u la ong : "Nga smai nga tang naduh mynta ba yn nym don mano mano ban wan ktah kti ia phi ha kano kano ka rukom, katba dang sah ka mynsiem jong nga. Kan ngat ka jynjai ka saja ha uta uba mut ban pynjot ia phi katba nga dang im. Ngan nym die rem die tad ia phi ha ki kur jong phi ne hano hano ruh. Phin shong phin sah bad nga katba nga dang im."

Kine ki Diko, ki la leit dawa ia ka Step bad i khun na ki kur ; hynrei ki la iathuh ba kim tip eiei shuh shaphang jong ka, naduh ba ki la die ha ki. La ki leit sha u Lyngdoh Nongbri ruh kim man shem sabut eiei satia hangno ka don, bad u la ong : "Phi wan dawa na nga, nga die mynno ia ka? U tnga um don bor eiei halor ka tnga. Ki trai kur keiñ, kiba lah ban leh katba ki mon ia la ka doh ka snam. Khie noh ! Kam don ha ïng jong nga." Kumta de kita ki Diko ki la leit wan thylli wan iam sha la shnong.

Namar kane ka jingleh beiñ ia ka Step, ki kur jong ka ki la iap duh iap tan baroh shi jait ; bad im sa tang ma ka bad i khun jong ka. Hynrei kaba pli ruh ka la iap tang hadien khyndiat snem. Ka jingshah shïtom jong ka ha ki snem ba mynshuwa, ka la pynkhrew ia ka bad met bad mynsiem, kumta ka la iap khlem pat biang por.

U tnga jong ka u Lyngdoh Nongbri, u la sumar sukher ia la ka khun haduh ba kan da samla bha. U la pynshong

kurim ia ka bad u Mushai. Kine ruh ki la long kiba duk. Hadien khyndiat snem, ka la ioh ar ngut ki khun, u Ngon bad ka Phur. Une u Mushai ruh u la iap noh tang shu kha ia ka Phur.

Ka kmie u Ngon, ka trei shitom bad sngi bad miet, tang ban ioh thied jaiñ bad ja kyntien ia lade bad ki khun. Ka bah ia ki baroh ar ngut kat sha ba ka leit dung leit peh, man ka sngi. Kam ju sngewthuh mynno ka sdang bad mynno ka kut ka snem, namar ba ka dem diap ha la ka kam, nadun sdang haduh kut taiew. Ynda u Ngon u la samla bha, ki la leit kynriah noh sha ka Hima u Syiem Nongkhlaw.

'Ha kane ka hima, u Ngon u minot la ka rep ka riang ryngkat bad la ka kmie. Katno u iam bad pangnud ban iohi ia ka jingduk ksew jong ka ryngkat bad ka jingtrei shitom sat. U pisa mynsiem bad khuslai marwei marwei. Kat ba ka syep ka theh na ka shyllangmat bad ka sngi ka shoh halor u budlum lyngkhuit jong u, u nang pyrkhat artat artat da kumno un pynsuk ia la ka kmie. Pynban ha pdeng kat kane ka jingshitom mynsiem, u phuhmat bad u pashait shar ha khmat jong ka.

Ha kawei ka snai, ynda u la lah bam jasong, u la thiah kai hapoh syrngiew ki dieng khlaw kseh kaba don harud lyngkha jong u. Katba u nangthiah kai kumta, u la poi pyrkhat shaphang ka kam khaï. Naduh kata ka sngi. u la kut jingmut de ban kynshew kyndiap noh katba u ioh tam ioh lait, na shane shatai. Um shym la iathuh ia kane ka jingpyrkhat jong u ha la ka kmie. Ka kmie ruh kam tip eiei ia kata baroh.

Da ka jingminot bad ka jingim adkai jong u, u la lah ban lum shibun ki sbai. Ynda u la kheiñ ba u la dap biang ban

seng la ka khaï pateng, u la iathuh ha la ka kmie ba un shu leit bud khaï noh bad ki lok jong u. Ka ruh ka la kyrkhu kyrdoh ba un man bha man miat ha kata ka kam ba u kwah.

Ynda u la ioh ia ka jingmynjur na ka kmie, u la song la ki sbai ha ki *doi* bad ki *pen* (shi doi—*san hali* bad shi pen—*arphew hali*) shi bara-hara. U la leit bud ia ki lok jong u sha kawei ka ïew dkhar ha Sunapur.

Ha kata ka ïew, ki shu ia peiñ nusip bad ki trop jaiñ ba la lah buh lypa ki dkhar, khlem shah peit don aiu hapoh. U Ngon, man ba u leit ia peiñ, u ioh da ka trop jaiñ rem suda; lada um ioh da ki rusom, u ioh da ki ryndia ki muka. Ynda u poi ha shnong, u die bad u ioh nong palat ban ia kiwei pat ki lok jong u. Ki lok jong u pat, ki ioh tang da ki trop jaiñ tat jaiñ spur suda, man ka ïew. Da kane ka rukom u la lum shikaddei eh ka spah. U thep ia ki sbai jong u ha ki 'raklang. Uwei uwei u *'raklang* u ngiam kumba saw ne san mon ka um. Ia kine ki khia u tep ha *syntian* (kamra thiah).

Ha kawei ka sngi, u la ong ia la ka kmie ba kan thied jaiñsem jaiñkup ia lade bad ka para jong u, namar ba ki la ratai than eh. Ka kmie hangta ka la ong : "Ngan ioh peisa naei khun, haba tang ia ka bam ruh ym sdep ym kyllep bha satia?"

Hangta u Ngon u la leit ialam ia ka sha *syntian*, bad u la pyni ia ka spah kaba u la lum baroh shi katta. Ka la shaiong ngaiñ shiphang, bad ka la ong: "Nangno keiñ khun phi ioh ka spah katne katne? Phi la lum na la ka kamai hok, ne da kaba phi shu ban bor ia ka um syep ka rangli ka juki?"

"Em, phi mei," la ong u Ngon. "Sang iap sang im phi mei, ban leh kum kata ka kam ponrati. Ngam shym pynbyrsieh la ka kamai da ka thok ka shukor, namar kam ju

soi ka long briew bad ka khaï-pateng. Bunsien kum kita ki briew ki kylla lieng bad kim ju lah khie khlieh shuh. Ka um pohliew da la ka kamai hok ka neh rta."

Ka kmie jong u ka la kmen haduh katta katta haba ka la iohsngew ia ka jinglong beit la u khun. Naduh kata ka por um shah shuh ba kan trei eiei ruh em, bad u ai ia ka katba ka mon

U Ngon u la long u briew uba riewspah tam ha kata ka por. U Syiem, ynda u la iohsngew ia ka spah ka hajar jong u, u la phah ia la u Myntri Korbar Ri ban leit ia shem ia u Koh Ngon, bad ban kylli la u don 'si-lynraw ne em ban die. Uba pli ruh u la iathuh ba u don. Kumta de ki la ia buh ïa la shem taiew, ban wan *kar* ia u. Ki la ai ia ka *ah*, marshiteng ban nym ia kylla jutang shuh. (*ka ah, long ka tyngke ne peisa ba la ot dkhot bad ba iu bat mar shiteng, ha pdeng ki syiem ne ba khraw, ban nym ia kylla jutang shuh.*)

Lashai shem taiew, ki la ia mih baroh shi shnong ban *leit ring Kongngor* ia u Koh Ngon. Ki la rah bad ksing bad dhah bad suloi bad man; ki da put tangmuri bad shad mas tieh artat artat lynti. Haba ki dang na sha jngai, u la iohsngew ia ka jingrisa bad jingriew ki suloi dar shi dar. Hangta u la phah ba kin teh ha phyllaw ia u masi uba sngaid tam na sem. Haduh kata ka por ruh um pat sngewthuh satia na ka hamsaian, ba ym dei ba ki wan kar masi, hynrei ba ki *wan ring Kongngor* ia u.

Tang shu poi ha phalor baroh ki la ia sangeh hangta. U la rung tang u Myntri Korbar Ri shapoh *mynshem* bad u la pyrta ; "Ko Kongngor Ngon ! to ale mih keiñ ban ia leit noh sha ïng Syiem, kumba la ia kut mynshem taiew !"

Hangta ka la kylla ka khmat u Ngon bak, namai mynta

u la sngewthuh shai kdar, ba ym dei ia u masi ba ki wan kar, hynrei ban ring kongngor ia u. Baıoh shi katta u nangtharai ba kwah si-phur ki Syiem, hynrei mynta pat ba un shong kurim ia ka pyrsa jong u.

Kumta u la mih da ka jingbymbanse na la ïng. U la pan tang *shi klum banat* na la ka kmie bad u la mih de artat. Um riam um beit bad um bam um dih eiei ruh em. U riam saktui bad u bam tang da u hur sniang. Um ju pyniash:m khmat shi wat ruh bad kata ka Syiem. Kane ka la neh haduh ar snem kynthih. Ki trai kur ki la tıp ia kane bad ki la iathuh ha u Syiem. Hangta u la bitar haduh katta katta ia ka jingleh bym ñiew briew u Kongngoı Ngon ia ka jait ka khong jong u. Kumta de u la leit sia-sia sha u bad u la ong, kumne :

"Balei keiñ ba me da ibeiñ da kat ia ka jait ka khong jong nga, da kum mame une u khun ka wan wiı wan hap !"

"Ah ! Syiem Kynrad ! " la ong u Ngon, "da kumno keiñ da kum ma nga u khun ka kup shiliang ka sem shiliang ngan leit ibeiñ ia phi ki Syiem ki Kmie! Namar ba nga long tang u wan shong thap u wan shon biang. ngam sngew ia dei kyrdan ban long kpa da kat ha phi ki Syiem. Te, kumta, nga bynñiaw sngewsih, ba nga kynmaw eh ia i mei bad i hep.

"Em", la ong u Syiem, "wei me la ibeiñ ia ka jait jong nga, men siew shi stieh pynshong ka tyngka (*sbai*), shuwa ba men ioh leit phai sha la ïng kur ïng jait. Lada mem lah katta, nga n pynaait diengsong ia me haba men da saja khait !"

U Ngon de. u la kohnguh sngewbha ia kane ka rai kia Syiem, bad u la dem ngon ha khmat jong u, u da ong artat: "Hei ! to da map ho ia ka lait ka let jong nga u rit u ria. Ia ka ktien bad ka juban lak jong phi ki Syiem ngan pyndep, bad ngan ai tam ruh ia kaba phi ong, tang ban sah ka sngewbh

sngewmiat ynda ia shem haneng harum lashai lashisngi."

U Ngon de u la theh san stieh pynshong ka pliah ha khmat u Syiem bad kiba khraw ba tri: ia kaba shlei ba hap baroh um khar shuh. Ynda u la mih na ïng Syiem, u la leit phai pat sha la ka kmie bad ka para. U la sdang pat la ka kam khaï kumba mynshuwa, bad u la lum bun ka lak ka putit. U don bun ka lyngkha lum bad pynthor ; bad u la long uba riewspah tam ha kata ka por.

Ki para lok nongkhaï jong u ki la atnud bad bishni ia u haduh katta katta, namar kane ka jingmanbha jong u. Kumta ki la ia thaw lad kumno ban pynjuloi kai ia ka spah jong u. Ha kawei ka sngi ki la ia beiñ rangbah ia u, lada u nud ban thied ia ka iew baroh kawei, bad ba ma ki ruh kin ia lang baroh ban ia thied kumjuh. U ruh namar ba u dei u kynja briew u bym ju sngewbha ban shah jop khlem da ia leh, u la mynjur. Ki la thied nyngkong kita ki lok, hynrei tang mar shiteng ruh kim pat lah, la lap ba lut noh pynban ka spah jong ki. Hynrei, ma u pat, u la thied kdar-dar-dar, khlem sah eiei shuh.

Hangta leilei ki lok jong u ki la nang kham dom kham dom, bad ki la buh nud sia ia ka ban pyniap ia u. Kumta, katba u nang iaid na kawei ka lynti kita ki nongshun jong u, ki la pynhap da ka dong dumasla kaba da ka bniat hati bad ba la ksah bha da ka ksiar. Ynda u la lap, u la khar ia ka, u da mut aitat ban pynphai sha uei ma u trai uba la jah. Namar ba u la shem hangta hapoh da u duma thymmai, bad ba u dang iwbih bha, u la bam shi kyntien. Kita ki nongshun ki la riam ia u da ka *bih khla* (ka bih kaba jur tam na ki kynja bih baroh ba ki nongai kynbat ki bat). U tang shu lah bam, u la jem kyrblep, bad da ka eh u la poi ïng. U tang shu lah

iathuh ia kaba la jia ha la ka kmie, u la noh lyngngeh la ka khlieh bad u la iap artat.

Kumta, ki ong, u Koh Ngon Kongngor, u la iap da ka jingleh klʌp ki nongshun jong u, kiba la shun thlong mluh ia u haduh ka jingiap. Shaphang ka spah ka hajar, bad ka khyndew ka shyiap jong u dang iathuhkhana haduh myn̄ta mynne, hangne hangtai, da ki longshuwa jong ngi. Ki ong, ruh, ba ki khun ki pyısa jong u, ki la bam bun pateng briew na ka spah bad ka kamai jong u.

XI

U MYRSIANG, U STAD BAD KA PURON THIT

U MYRSIANG haba u ia kynduh ia u STAD, haneng harum ne ha ki kam shnong kam thaw, ne ha ki Dorbar thaw ain thaw kanun, ne ha ka bishar khadar, um ju KHUBLEI; u peit da ki matsuh, bad u kwah ban ia mad bor bad u. U Stad u tip ia kata, bad u ap ia ka kabu kaba biang ba un ioh sneng tyngeh ia u. Naduh hyndai kane *ka mynsiem ia kawang ktieh* u Symper bad u Kyllang, ka don hi ha ka pyrthei jongno jongno ruh, bad wat ha ka kam kaba kumno kunmno ruh. U Ha-Nga, u Ma-Nga, u Tip-Lut, u Nang-Lut, u Stad-Duh, u Lah-Duh suda : u pharait ktieh ia kiwei, khnang ba un kham phuh kham lub ma u ha khmat ka pyrthei. Kumjuh ruh kane ka jingleh i Myrsiang ia u Stad, ka pynjngut jingmut shibun ia utei, uthie, kiba ia peit kai ia ka akor jong ki haba ki ia kynduh.

Ha kawei ka ngi pyrem, u Myrsiang u la lan ia kawei ka masi iap. U bam krem ia ki dohjem, ki pasoh, ki shyieng ki kyrkhoit baroh namar ba u kwah khaï lywasnieh. U leh kumne baroh shi taiew, u bam krang, miet-step, ha ban da kdang, hadien kata, mynsngi mynmiet, u phet sha la jaka rieh. U Stad u dei iaid nangta barabor, hynrei um kren, u leh kum bym iohi. I Myrsiang ruh i leh kum bym tip. Ha kawei ka sngi, I la bam ha ban da pyrkhing triang, bad namar ba lyhep hangta, bad ba thang ka sngi shabar, i shu thiah noh artat hapoh kata ka snieh haduh ban da nohphai ka sngi. Ynda i la kyndit, i la pyrshang khih, im lah : la i phai ka khlieh im lah. Ka snieh ka la eh tnaw-tnaw. Kumta i shu thiah

sah hangta. I la shaiong ngaiñ—"Kane te nga la tep im ia lade," i la kren weibriew. Hamar hangta i la iohsngew ia ki jingjam u Stad: "Phylla soi!" i kren napoh ka snieh, "I Kynum, ne ita?" "Haoid," ong u Stad. "Phi lei um kumne?" "Nga rieh tngen phi um. Imat phi te phim shit satia mu seh? Nga te ngam don pyrthei shuh. Tip u khun bynriew jong phi, u long u man kumno? Ka mrad ka mreng jong ngi pat ka la shu iada knup ia phong tup lut, te phi Kynum! Map ho, nga te ngam nud mih kum phi. Phi ki Stad ki Jhad, te balei ka phim wad *saian slap* noh ba la rkhiang jyndei eh kumne!"

U Stad u la phyrnop ia lade shiphang ha kata ka jingpyrkhat i Myrsiang, bad ynda katto katne, u la sngew dei shisha. Kumta u la jhare milai lang da ka *saiañ ban-suloi bad saian pynher-doh u khun Khasi.* Tang mar kumta de, la hap u slap kumba theh na ktang, bad la jyntia da ka um suda ia ka lum ka wah baroh. U Stad u la mareh sha shnong. Mynta ba la jhieh, ka lwasnieh ka la jem, i Myrsiang ruh i la mih da kaba suk jai. I la beh sia-sia ia u Stad. I lap ngong. "*Shawas!* tang i Kynum seh ha pyrthei. *Nga la jan iap op te ha kato ka lwasnieh rim!* Amai! ban nym lah ka thok jong nga ia phi te la kut. Ko Kynum! nga la hikai la bun te ki Stad kiba kum phi! To-ho, Um!"

U Stad u kan sia bad u tih thwei sha la ka dohnud. Tang shu poi ha ing, u shoh thit—Jakrai, Slang bad Rengblang. U khleh ha ban da pnah bha. U thaw ka *Puron Thit* kaba kyntiak. Hadien shi taiew, u leit pynieng ha lynti wad bam u Myrsiang, bad u rieh ia lade, kumba ar pda maw nangta, ha khap kynton dieng iap ki briew.

I Koh Siang ba la dei ka por bam, i la wan iaid nangta. Na jngai i la iohi ia kata *ka briew*. Khnang ba kan nym tieng, i la pyrta : "Ko Kong, kynriah sharud ho, ba iaid ki kynja Rangbah, ioh kum dei ka kti ka kjat ia phi ka kynthei ka khynnah!" Kam kynriah. I thnum mian-mian, "Ew, kaba la dukhi phngar ! ieh, ngan mat pyrta biang." I tur kam sha khmat sa khyndiat, nangta i pyrta pat: "Ko Kynthei, kynriah ho, ba iaid ki kynja Rangbah, ioh kum synrud ka kti ka kjat !" Man-man ka ieng. "Died, khun ka," i thnum, "sa da mar ka kynthei briew ruh ka pyneh. Ka mat ia dep shato. La katta ruh bha ba da kren hi lai kynti lai wat." U la nang tur kham shajan bad u la pyrta pat : "Ko Briew, kynriah ho ba iaid ki kynja Rangbah, ioh kum dei ka kti ka kjat !" Ka ieng la ka ieng, bad u ruh u iaid la ka iaid. Tang poi hajan u peit lieb,—Waw, ka jingbha briew kaba la keiñ noh ! U ieng iap ngiah ia ka jingwiat rymmuiñ jong ka. U tur hajan, u kren ieit : "Balei ka phim kynriah," u pyndei artat da ka kti tiak,— "ba iaid u kynja Rangbah?" Ka bat khak. U Stad uba la ap dngong ia kata, u la pyrta : "Ham *khun ka ban shot*, pha kumto ia ka kynthei ka khynnah ha lynti ha syngkien ! Ngan pynjah ia i mynsiem." U leh mynbeh khum khum shata, bad ka pyrta, ka byrngem, bad ka tim ka tla ka bym tip shuh.

U Myrsiang um don pyrthei shuh. U la khroh mian mian ia ka Puron Thit : "*Ia kaba nga shu lehkai ruh phi da bat shisha*. Pyllait seh!" Ka pat, ka shu wiat rymmuiñ. "Pyllait seh !" u ong biang, u ñiat artat sa kawei, "phi da bat shisha !" Ka bat slait sa ia kata de. U Stad u la nang pynjur ka byrngem, "Ngan pynjah ia i mynsiem!" bad ka leh mynwad dieng wad sieij sharud shakiar. Haugta leilei i Myrsiang im tip myrsiang

shuh. Im lah da ka khroh, i byrngem da ka shoh : "Pham pyllait shisha ngan kynjat," bad ka leh shisha artat. Ka bat sa ia ka kjat bad ka leh rymmuiñ artat. U Stad u la dumok shuh shuh : "Sa kumto kumto de—ngan pynjah ia i mynsiem !" La stem ka bneng ka khyndew i Myrsiang : "Pha da kwah shisha : Pham pyllait : Ngan kynjat !" I ai shisha thrait sa kata kawei. Kumta ka Puron Thit ka khum sbak ia i bad kti bad kjat. La kut ka stad i Myrsiang : u Stad une la ngong, bad ka kyriat bnait bad ka peit ki khmat kiba shi troh shi troh. Im nud peit pyrshah shuh ia u. I shu khap ngaiñ la ki khmat, bad i shah tipsngi ba un leh katba u mon. U la sei la u kynjri ksew: u la syrwiah na ka ryndang: u tom ia u sha shnong. Ka Dorbar ka la rai ban pduh iap ia u da u tangon u lymban, hynrei namar ba u la nguh u la dem eh, u Stad u la bah khala ia u hangta : "To ieh, ngan pynjah ma nga ia ka mynsiem jong u." U la ring pat ia u sharud nong. U pynthiah ha pdeng madan. I Myrsiang i leh kumba iap. U teh da ka tin bad u tyllai na ka syngkai. Im khih im ksar. Nangta u rich ia lade bad u ksew kham na pajih.

I Koh Siang ba im tip kum kaei kata ka *jingpynjah mynsiem* u Stad, kaba u la byrngem baroh shi katta, i la shu thiah iap ia pyrkhat artat, "*kaba kum kaei keiñ kata?*" U Stad u la ap katno katno ruh im man khih. "Imat," u ong ha lade, "ka la iap shisha mo ade ! La katta ruh, ym lah tip te ia ka buit Myrsiang Ieh, ngan da khmih haduh katno i don buit." Ynda u la lah bam kumba lai kyntien kwai ne, u la iohi itai i rah phngong la ka khlieh bad i peit briew sawdong sawdong, nangta i thiah pat lytar. "*Kumto pleng ka buit Myrsiang—ba sang dohthli ka Miaw!*" la kren wei briew u Stad. I rah la ka khlieh kumta lai sien saw sien,

bad hadien kata i khie joit bad i her bran. Ka jingriew ka tin ka la pynsuh iap ia i ; sa u Stad pat u kynshu da u ksew nadien. I la sheptieng bad i la thait ym don pyrthei shuh. Khadduh, u tyllai u la leit woh ia ka dieng. I tan iap—dkut thui—sham shapoh sañium—jar i iap ler. Ynda i la kyndit bynriew i la ong : "*Ade! kum kato mo, ka pynjah mynsiem u Stad!*"

XII

KA PER TYRSO

1. Hyndai, u Klew u Rang bhabriew,
U tnga ba ieit ka Sngi :
Ha shiteng bneng khlem khun khlem ksiew,
Ki shong ha ïng paki.

2. Ka Sngi ba sngur ba khuid mynsiem,
Ka kdup pyrthei-mariang ;
Ka iaid ia shad la kum ka syiem,——
Ha kliai lum ior ba thiang.

3. Ka suk ka saiñ aiu hangta,
Mano ba lah ban ong ;
Hynrei, u Thlen napoh ñiamra,
U mih ban ioh thad rong.

4. Ha Per Tyrso u shong syaid sngi ;
Rukom ki dur phylla :
Teng teng ka mrad ne dur seiñ thli,
Teng teng ka thei samla.

5. Sor-sor u Ksuid ha ïng paki,
U kren ha shkor u Klew :
"Phim i ka thie ka theisotti,
Ba shong ha sla ram-ew!"

6. Ka buit soittan ka shoh pynbieit,——
U rung, u mih u khang :
"Balei kumne phi leh, sha Ieit?
Ngam mon te ba phin shang !"

7. "Ha peit," u ong, "ka thei bhabriew,
Ba ryngkat doı bad Nga :
Ha per syntiew ba kah syrngiew,
Ngan leit bam lyer bad ka."

8. Ka iam kyrpad ka bat arti,
"Aiu phi dang duna ?
Ka mat-ar-kor ka thei puri,——
Phin sa babe kylla !"

9. Taw-taw ka eh ka dohnud maw,
La lynñiar kthang ka Sngi ;
Khlem rieid u noh khongpong sha khlaw,
Ba shoh ka lei Puri.

10· Ha lyngwiar sner u Bicit Puri,
Ki soh ki ummat ksiar ;
Ba shlei na pung jingicit ka Sngı ;
Um tıp, u sı-mat-yiar.

11. Te, ngai arsut u thung shapoh,——
Um tip u poi shano !
Kum jingphohsniew u peit lyngngoh,
Ba shoh ka 'lei Rango !

12. "Adur lanot! ka jynjar sat!
Shaei ia Nga kumne?
La shet, la shet shi khyllipmat,
Ka dur shukor thame!"

13. "Ko theisotti, ko Sngi ba thiang,
Hangne ngan iap tyrsaw:
Ki ummat ksiar jong phi la biang,
Junom ngan iai kynnmaw!"

14. Mynsiem ka shad ka khih pisa,
Hir-hir u kwah ban her;
U peit sahnud u kren ruma,
U dait, u dkhat, ki sner!

15. U iam, pangnud, u saw kyrang,
Hangta ha Per Tyrso:
U bnoh ka dohnud ksiar la khang.
Un iung pat da kumno?

XIII

SHISH ! SHISH ! BA YM DON BAISIEW !

Ki kur u Raitong ki la iap duh, kumta ka nong tymmen jong ki baroh ka la hap ha u, naduh ka kpieng ka ksah, ka ksiar ka rupa, ka khoı ka khriam, ka bri ka bsah, ka khyndew ka shyiap haduh ka nap ka bili, ka tasam ka nongra. Pynban la u pahuh pahai katta, um ju riam ju beit kum kiwei pat ki khun ba don ba em, hynrei u kup la ka ryndia tlem bad u boh la ka spur khaiñ haba u iaid ha shnong ha thaw, ne haba u leit shano shano, ban pyndep ia ki kam hima sima, ne ki kam ïng kam sem ki marjan marpa, kum *u Matabor Rangbah*.

Shisien, u la lum Dorbar ia ki Laiphew Sim bad ki Laiphew Doh ha *Lum Sohrai Shan* ba kin ia bishar ia pynshong lem, ıa ka hok ia ka pop, ka jingkurup lyndet *u Syıem Sait Mohkhiew* ia ki hali ki pynthor jong u kiba hajan *Umkei*. Te,na pdeng kiba la ia poi baroh, la wan ka Paitpuraw bad u shakri jong ka, *u Pan Baisiew*, ki da ia mut ban mih ïew artat ha Ïew Mawlong tang shu wai Dorbar, ryngkat bad la ki lok ki jor.

Baroh baroh ki la ia ban pynrem ia u Syiem, bad ki la ia pynksan ia u Raitong namar ba u ju pynkmen pynsngewbha ia ki barabor da ki sur ba shoh bad ba sngewtynnad ka Sharati shken jong u. Tang ka Paitpuraw kaba saitlah khlem raiñ : ka leh kynshleiñ kynshleiñ ha khmat ha khmat, bad ka '*piej-piej paij-paij*' ha phang ha phang, na ka liang u Syiem Sait Mohkhiew. Ynda ka la iohi ba kim *buhbot* eiei ia ka, bad ba ki la ia ban rop-rop baroh baroh pyrshah ia u Syiem, ka la her pynshait laiñ-laiñ ha khmat ha khmat u Raitong, bad ka kren khlem akor artat : "*Paij-paij ! Kum ia me une ! paij-paij !* "

Ynda um lah shah shuh, u la bynthiew phlak ia ka na i mationg, hynrei ka la leit siet pynban ha jingkhang. Shaw! ki la ia rkhie baroh ki rangbah rangsan kiba la ia don hangta. Ka la sngew ia la ka kheiñ burom, bad ka la phet bak sha ïng. Tang mar kumta de, pra ka Dorbar war ; bad u Syiem Sait Mohkhiew u la phet iam rem kdur-dur sha la ïng. Naduh kata de, u la buh ing-tyrkhong sia ban pyniap khlem raiñ ia u Raitong ha kano ma ka kabu kaba biang.

Kumta ki la ia mih kyrkieh baroh ban ia beh ïew : tang u Pan Baisiew, u shakri ka Paitpuraw, uba sah dien. La ki ia wer ia u katno katno ruh, u shong man man, bad u shu leh syam pynban ia ki. Ynda ki la ia pynbor eh, u shu kyrngah la ka khlieh bad u ong artat: "*Shish ! Shish ! Ba ym don bai siew ! Ba ym don bai siew !* " Kumta u la dei ban shu phet thylli noh sha ïng, namar ba ka iarong kynsit ka sah sha ka Paitpuraw.

U tang shu poi ha ïng, u la pda bad khoh bad star shapoh sem dieng, bad u la iathuh ha ka ia kaba la jia baroh, kumno ba ki la ia wer mynthi ki lok ki jor jong u: "*Ia leit ïew ko lih Ia leit ïew ko lih !*" bad kumno ba u shu iada rap-jot : "*Shish Shish ! Ba ym don bai siew ! Ba ym don bai siew !*" U phet artat bak, da ka jingbitar, na ïng jong ka.

Naduh kata ka por haduh mynta, u shu iathuhkhana shaphang jong ka, ha u maw ha u dieng, ia kane ka jingpyn-khlemraiñ jong ka ia u. Um nang pyrkhat shuh ia kawe ka ar, bad bunsien haba u kyndit rot, ne ruma, mynmiet myniong, u pyrta shla ia kine ki ktien: "*Ia leit iew ko lih! Ba, ymdon bai siew ! Ba, ym don bai siew!*"

XIV

KA RANGLI

MYNHYNDAI KULONG, ha kawei ka ri kaba sha jngai, la don kawei ka khynnah kynthei kaba la iap kmie iap kpa naduh ba ka dang rit. Ki kur ki jaid jong ka ki la iap lut la slem bah bad dei sa tang ma ka ka thning kaba dang sah na la i jaid i khong. Ym don mano mano ba khmih ba sumar ia kane ka khynnah ba pli pynban ka long kaba khia thew bad kaba don burom shibun ha ka rukom iaid rukom ieng jong ka. Ka pynkyrpang ia lade, bad kam ju iakhleh eh bad ki briew baroh. Sha ki lat bad tammasa, ba pynsting ia ka long briew, kam ju sngewbha ban leit ; bad namar ba ka mih na ka jaid ba khraw, ka akor khun-kur ka don shibun ha ka. Ka sumar la ka ïng ka sem bad ka pynkhuid la ka kper ka phrah man ka sngi ; bad kumba khuid ka ïng ka sem bad ki khiew ki pliang jong ka, kumta ruh ka phyrnai ka khmat jong ka.

Haba ka lait kti lait kjat, ka don tang kawei ka jingsngewbha, bad kata ka long, ban iaid pyngngad wei briew sha ki lum bad ki khlaw ba kynjah. Hangta ka thad lyngkrang ia la ka dohnud ha khmat la U Nongthaw, ban pynsngew ha u ia la ka shem pap bad ka jynjar ha pyrthei. Kam ju don lok badno badno ruh, bad ka sngewbha eh ba ki briew kin khot ia ka da ka Rangli; bad kane ka kyrteng ka la sah haduh ba kan da iap.

Kane ka Rangli ka la long ka khynnah kaba bha briew tam ha kata ka ri, pynban ka hi kam tip satia ba ka long kum u Tiew Lasubon Ksiar; bad ba uno uno uba la ïohi ia ka, um

lah khlem da kyrtiang dien bun wat ban peit bad bishar ia ka dur bad ka rynieng jong ka. Ka iaid ka ieng ka riam ka beit jong ka baroh, ki i donburom bad i shongkun shi rukom, la ka long kaba duk bad kaba synlar ha la ki jainkup jainsem. Baroh u riew sniew, u riew thala bad u riew thurmur, kim nud peit pyrshah ia ka, namar ka khmat jong ka ka shai bad phyrnai kum ka sngi. Ka im jai-jai ha pdeng ki eriong kiba jur kiba wan shoh ia ka jingim jong ka, bad kane hi ka pynpaw ia ka main khun-kur ha ka khmat bhabriew jong ka.

Te kumba sieng u tiew pathai-khubor hapdeng law bah law san, bad ba her ka jingiw ieit shajan bad shajngai, kumta keiñ ka jingim kane ka Rangli ka pynthiang bad pyniwbih ia ka lyer ki kher ki mer baroh sawdong jong ka. Katba nang iaid ki sngi ki snem, kane ka khynnah ruh ka nang ih nang wan dur ha ka burom bad ka akor, haduh ba ka la samla bha.

U Syiem jong kata ka ri, u la long u briew uba runar bad uba ehrang haduh katta katta. U thom ia ka sang ka ma baroh tang ba un ioh ia kaba u mon. Ki briew kiba leit hap ha ki tyrsim jong u, ki kyiuh bad ki rit mynsiem haduh katta katta. U long uba batnud bad uba wad kput kylliang, haba ym ia biang ym ia dei bad ka mon jong u. Kumta ka nam ka jingrunar jong u, ka la phriang baroh kawei ka hima.

Une u Syiem u la leit beh mrad sha ka shnong ba shong kane ka Rangli. Ha kawei ka step ba khuid phyrnai bha ka bneng, u la mih iaid kai sharud nong, bad u la kit iohi liak ia kane ka khynnah ; bad tang mar kumta kumta hi u la phah briew ban phah kylli ia ka. Hynrei kane ka khynnah kam treh satia ia u, namar ba u long u riew thala. U la phah ktien sha

ka lai kynti lai wat da ki men suh syntiew kiba sianti bad kiba pnah bha, hynrei baroh lai wat ka la kyrngah. Haba une u Syiem u la iohi ba kam kohnguh da kaba shu khroh shu kjor u la sdang ban byrngem byrsit ia ka sa da ka bor Syiem bor Patsha jong u, bad u la phah kem jubor justi ia ka. La katta ruh kam kohnguh hi keiñ ia u. Khadduh iawai, ynda um lah pynkohnguh shuh da kumno kumno ruh u la khot ia la u Borkyndad ban shu pyniap noh ia ka da u tangon u lymban bad ban khrai khlieh noh ia ka, namar kane ka jingpynkheiñ burom jong ka ia u. La ñiew ia ka ha khmat jong u, kum ka nongpynkhih hima bad ka nongsiar muluk.

Shuwa ban pyniap ia ka, ka la ong ia u Syiem kumne : "Ko Syiem runar, to tip ba phi lah tang ban pyniap ia kane ka met rangli jong nga, bad ba phim don bor ban khum ne pynthoh dak ia ka mynsiem ba tlem jong nga. Phi lah ban ai ha ki sim bad ki mrad ban patar lyngkhot lyngkhai ia kane ka doh : hynrei mano ban pynjot ia ka mynsiem jong nga ? Ngan ia peiñ la ka jingim tang ban khuid ka mynsiem, shuwa ba kan leit sha duwar U Blei. Ngam sheptieng ia u Jingiap Syiem Lahduh, u bym don jingshah shiliang ia u rit ne u khraw kumjuh.

"Sa shiphang u Moina un sa mih noh na kane ka rúh shong bynda, bad un sa king shatei sha ki lyoh ba phriang sawdong ka pyrthei."

U Syiem u la shu peit lyngngoh ia ka jingshlur jong kane ka Rangli, bad um shym kren shi kyntien ruh. Kumta uta u Borkyndad u la shop ia ka na shadien, shaduh kawei ka dong jong ka khlaw ba kynjah, katba u Syiem u nang bud nadien nadien, shuwa ban dum.

Hangta, shuwa ba uta u Borkyndad un pyniap ia ka ka la duwai jam, kumne : "Ko Khlur ba ju lam lynti iau,

Nongiaidwir ha pyrthei dum, mynta to bá jingshai ia ka mynsiem jong nga, shuwa ba ngan jam ia ki khyrdop iong jong ka jingiap. Na ka *Surok Khlur* ba phur ia ka sahit bneng to lam lynti ia nga. Ko Bnai, ba mareh stet ha khap ki lyoh to kit ia nga sha kliar ka Jri ka Kya ba mih hapoh jong me ba ngan ioh peit tang liak ia kata ka ri kaba sha lyndet ki khlur. La wai ka jingim jong nga ha pyrthei, bad nga pisa ban mih noh kloi nangne na khyndew."

Uta u Borkyndad u la kyiuh na khlieh ha kjat, haba u peit ia la ka waitlam bad ia ka khmat jong kane ka Rangli. Hangta u la sdang ban tim ia la ka kupar, bad u la ong, kumne "Waw kum kaei kane ka kam nga trei! Nadien kane, ka wait bam ramshandi jong nga kan sarang bad kan dkut lyngkhot lyngkhai! Ngan leit sum ia lade ha ka wah Kongka ban khuid ka tyrut ka smer baroh. Ka *Sa-ngai* jong kane ka briew kan ud man ka sngi ban pyntriem ia ka jingim jong nga."

Katba u nang thnum kumne wei briew, u Syiem pat u la peit ia u da ki khmat kiba shi troh shi troh, kum ban kynrup ia u. U Borkyndad u tang shu peit sha u Syiem, u la klet noh ia kaba u la ong baroh ; namar u la sngewthuh ba lada um leh ia kaba u la hukum, kan mut aiu ia ka jingim jong u. Kumta de u la pynhap jioit ia la ka wait bad ka Rangli ka la iap.

Uta u Syiem u la ai hukum ban leit bret noh ia ka met jong ka halor uwei u lum uba jrong, khnang ba ki sim bad ki mrad kin patar ia ka. Hynrei, namar ba ka long ka briew kaba bha, ym shym la shah satia ia uno uno u jingthaw ban pynjot ia ka. Ha kata ka miet, la dei iaid lynti ki Larmorti lai ngut nangta na u lum, bad haba ki la shem ia kane ka met iap ; ki la kyllan dawai bad ki la buh ia ka hapoh kawei ka krem, halor uwei u lum uba sha jngai na kata ka shnong.

Hangta ka thiah haduh hynñiew snem ; bad ha kaba kut kita ki hynñiew snem, ki Larmorti ki la dei iaid biang na uta u lum, ha uba ki la pynthiah ia kata ka met ka Rangli. Te, ki la sngew synei ia ka haduh katta katta, ba la shu dkhat khlem biang por ia ka mynsiem jong ka ; bad ki la leit kyrpad ia u kynrad jong ki, u Stad, ba un pynim pat ia ka lada u dang don ka lad.

"Khie," la ong uta u Stad, "lada ka dang don la ka sngi ba kan im, synreit da kane ka um hamar ban sa sep ka sngi bad wat pynkhih ia ka haduh mynstep."

Kine ki Larmorti baroh lai ngut ki la leit phai biang sha uta u lum, bad ki la synreit ia kata ka um kumba la bthah uta u Stad. Ki la ap hangta baroh shi miet, bad kam shym la jia eiei ruh kaba pher haduh shiteng synñia. Hynrei ha ban sa kynih u 'iar nyngkong, la bá ka leilieh lep shi lep bad la tiet u pyrthat taiñ shi taiñ halor uta u lum. Ka bneng ka la ud sngew shyrkhei bad ka khyndew ka la khynñiuh, kumba kan sa kad bad kan nguid ia kiei kiei baroh shapoh ka kpoh jong ka. Ka 'Langthari bad u Kyllang ki la sympat ki la kawut ia ka met ka Rangli, khnang ban dup pynwan pat ia ka mynsiem jong ka. Ka bneng ka la tap da ka jingdum bad u lyoh uba rben u la ker sawdong ia uta u lum.

Ynda la shai mynstep pat, kine baroh ki la jah noh la ka jah kumto, bad ka pyrthei baroh ka la long kumba mynshuwa. Bad ha kliar uta u lum pat, la shong ka briew kaba bhabriew bad ba lung kum ka puri. Kumta ka Rangli ka la im pat bad ka la sdang ban iam pait dohnud ia la ka jingim ha kita ki Larmorti kumne: "Balei phi kyrsiew bad wan buh ia nga thapngap hangne halor lum? Ka met bad ki slajat jong nga ki la shong doh lung haduh katta, ba ngam lah shuh ban shah ia kaba eh ba shit ka sngi, bad ngam lah shuh ban

iaid ia ka lynti ba thar ba shon. Nga la shong thait la katta snem ; ngam sngew suk shuh ban iaid halor kane ka pyrthei ; nga kwah tang ban her sawdong pyrthei da ka mynsiem jong nga."

Hangta ki Larmorti ki la jubab. "Kam shong ha ka mon jong phi ban jied ia kane ne katai ; ka don ka Hukum kaba pyniaid bad pynphai ia ka jingim u briew. Shim une u maw uba ngi la wan rah na ka iew ki lai phew mrad baroh uba pynbang bad pynthiang ia ka um mluh na kaba ki dih man ka miet. Haba phi thngan, phin shu jliah ia une u maw, bad phin ym thngan ne sliang shuh. Phin nam ha ngi ki Larmorti, haba phi don ha kano kano ka jingshitom, bad ngin wan iarap ia phi. Balei phi kwah ban tip ia ka ban sa long? La buhrieh ia kine kiei kiei baroh na ka bor pyrkhat briew, khnang ban pynmlien ia u ha ki jingeh, bad ban phrang ia ka mynsiem jong u ha shlem ka lawar ding ba rhem. U Sawar Rupa jong ka Jingshisha u hap na bneng ban pruid ia ka lynti ksiar jong ka hok ha ka dohnud jong ki briew, ba kin ieit ia kaba bha bad ban isih ia kaba sniew, Im beit te ha ka pyrthei ; bad ia kaba kut phin khuslai lei !" Tang shu lah kren ia kine ki ktien, kita ki Larmorti ki la shu jah noh ngaiñ na khmat jong ka.

Ynda la ieh noh ia ka marwei kumne, ka la par ban wad ar tylli ki diengduh, bad da ka jingiarap jong ki, ka la lah ban iaid na kawei ka jaka sha kawei pat. Bad ynda la dep khyndiat taiew, ka la bret noh ia kita ki dieng shanduh, bad ka la khlaiñ biang ban iaid ia ki rai eh rai dam baroh : ka sngi, u slap bad ka lyer kim leilei shuh ia ka. Ka tur pyrshah ia u khla, u thlen kat kiba ka ia shem ha ka lynti iaid jong ka. Khadduh ka la leit poi ha ki pud jong kawei ka khlaw kaba jngiñ-jngiñ jngaiñ-jngaiñ, ka lynter bad ka kynian jong ka ym

don mano mano ba lah ban thew. Hangne ka la kut jingmut ban rung, khnang ba kan ia kynduh bad uno uno u ban pyniap noh ia ka, namar ba ka la thait kaba iaid wir marwei sang sot kumne khlem jaka rieh ha ka pyrthei.

Te, katba ka nang iaid ruma rutit, shane bad shatai ia kata ka khlaw, ka la poi ryngkhat ha kawei ka ïng trep kaba rit, ha kaba la shong uwei u Bamon Tymmen. Ka la rung shapoh phyllaw bad ka la iohi ia u *Syntiew Amirphor*, uba mih hajan ka pung kaba don hangta. Ka la peit shaiñ shiphang, bad ka la sdang ban i kwah ia u haduh katta katta bad ka la kwah ban ioh deng ia u ha la kut shadem. Kumta ka la pyrta jam katba lah ia u trai ïng, hynrei ym man don satia mano mano ruh ba wan mih. Ynda la kham slem, la mih uta u tymmen na shyngkub bad u da ong, kumne :

"Adur lanot! Kum kaei kane ia nga! Phi wan leh ain shane, tang ban pynjynjar ia ka jingim jong nga. Shisha, nga ithuh na ka snieh doh jong phi, ba phin nym lah ban shah ia u diengduh nar jong nga, da uba ngan sympat ia phi. Nga dei u shakri u Egjakor, bad nga dei ban sympat ia phi shuwa ba un wan bam. Hynrei lada phi lah ban jubab beit tang ia kane kawei ka jingkylli jong nga, ngan pyllait ia phi. Phi sheptieng ne em ia u *Phur Khmut**?"

"Ah kynrad! " la ong ka Rangli, "lada nga dang sheptieng ia uta u mrad, phi tharai ngan wan poi shaduh kane ka jaka? Ngam sheptieng eiei ruh ia u; ieh un mat pyniap ia nga ba ngan suk noh."

"Nga sngewsih ban iathuh ba phim dei," la ong u Bamon. "Mynta ngan sympat ia phi kat kum ka 'tien hok jong nga."

N.B.—*Ha ki katto katne ki jaka ha kane ka ri, ia ki briew ba la shong kurim, kynthei ne shynrang, ki ju phur iong ia ka khmut khnang ban dup ithuh bad tiplem ki briew baroh ia kata ka jingshisha.

Hamar ba un sa pynhap ia u dieng ha ka met jong ka, la khynwin ka khyndew kumba khynñiuh u jumai, bad tang mar kumta hi la wan mih uta u Egjakor uba kat u lum, nangta napoh khlaw. Ia ka met jong u baroh kawei la tap da ki hajar hajar ki khmat kiba phyrnai kiba bá khlep shi khlep khlem shong thait bad sngi bad miet. Hangta u la ang la ka shyntur ban nguid ia ka, namar ba u la iohsngew ia ka jingpyrta jong ka ia u tymmen Bamon, mynba ka la i kwah ia uta u *Tiew Amirphor.*

Hangta ka Rangli ka la sdang ban sheptieng ia ka jingiap bad ka la nam ia ki Larmorti ba kin wan pyllait im ia ka. Tang mar kumta ki la wan mih bad ki la pyniap ia uta u Egjakor bad ki la kyndat ia ka met iap jong u sha kawei ka kharai bah kharai san. Na ka met jong une u mrad kynsha la mih u *Tiew Rakot* u bym ju don ba iohi mano mano ruh.

Ynda ki la pyniap ia uta u Egjakor, ki la ong, kumne : "Ngim lah shuh ban wan iarap ia phi hadien habud ; une u tymmen Bamon un sumar noh ia phi kum la ka khun, bad phin burom ia u kum ia la u jong u kpa, naduh mynta." Tang shu lah ong ia kane, ki la jah noh ngaiñ na khmat jong ka.

Ka la shong bad une u tymmen tang khyndiat por, bad ka la sngew kwah ban iaid shang pyrthei biang ; namar ka kynmaw ieit ia ki sngi ka jingiaid laitluid jong ka baroh. Kumta ka la iathuh ia u Tymmen ba kan mih noh nangta bad ba kan iaid noh kat sha ba poi. U pat um sngewbha satia ba kan shu phet noh, namar u sngew tmang bad sngew kynjah ban shong tang marwei hangta. Hynrei ynda um banse shuh, u la shah ia ka, bad u la ong : "Pan keiñ khun, aiu phi kwah ba ngan ai ia phi shuwa ba phin mih noh nangne ?".

"Ko Pa," ka la ong, "ngam kwah eiei ruh na phi, hynre tang u tai u Syntiew Ksiar harud kane ka pung."

"Ngam lah ban ai ia une u *Syntiew Amirphor*," la ong pat u tymmen, "namar nga im ja tang da kaba ai um bad sumar ia u. Ia, ngan ialam ia phi shapoh katai tai ka krem ha kaba shong uto u Egjakor, bad phin kheit ki syntiew har rukom nangta."

U la ialam ia ka shata, bad ka la iohi shisha ia ki hajar hajar ki Syntiew Ksiar kiba pher ba pher hangta hapoh krem. Hangta ka la kmen ym don pyrthei shuh! bad u la phah ia ka ban jied uno uno u syntiew nangta. Hynrei shuwa ba kan kheit, uta u tymmen u la ong: "Kine ki Syntiew baroh ki dei ki mynsiem jong kito ki briew, kiba uto u Egjakor u la bam baroh shi katta. Uwei u Syntiew. u mut kawei ka jingim briew."

Hangta ka Rangli ka la kyndit, bad ka la ong : "Nga nym pynmong ne dkhat ia uwei na ki. Ngam kwah ban pynduh ia iwei i jingim iba rit tam eh. Khublei shi hajar nguh ia phi, ba phi la iathuh, shuwa ba ngan kdiah khlem tip ia ka jingiasoh jong ki bad ka mynsiem briew."

Une u tymmen u la leit on lynti ia ka haduh ba kan da poi ha ka lad ka ban ialam sha ka shnong jong ka. Shuwa ba un ia khald, u la pan ia uwei u ñiuh khlieh jong ka ba un teh ha uta u Syntiew Amirphor ha phyllaw ing jong u, bad u da ong: "Lada jia eiei kaba sniew ia phi, kata, une u Syntiew un iap stai bad un nguh la ka khlieh: ngan teh ha u ia u ñiuh khlieh jong phi. To khie iaid bha iaid miat sha la shnong sha la thaw ; bad to wai noh kane kane ka shang makia kylleng sawdong. Hynrei, phin kynmaw ban nym ia lang ne shong kurim bad *U Phur Khmut*."

Ynda ka la leit poi sha la shnong, ka la sngew sih kthan

katta katta ban iohi ia ka jingjot la ka Ing, ha kaba ka la shong la sah khynnah khyllung. Ym don eiei shuh, sah sa tang ka nongrim. Ha kata ka miet ka la thiah khop ha iwei i kyndong bad ka da iam baroh shi miet. Ynda ka la khie mynstep, ka la shem khadar tylli ki mawlyngnai kiba tyngshaiñ sngur bha hamar khlieh thiah. Ka la peit bun sien ia kine ki maw, hynrei kam man shlan satia ban shim ia ki, bad ka la ong ha lade, kumne: "Kane ka long tang ka jingtynjuh ia nga, la ngan tamti ne em khlem da ioh ka Hukum. Em, ngan nym ktah ia ki wat lada nga dei ban iap, khlem ka bor jong ka."

Ha ka miet kaba bud ruh ka la thiah biang ha kata kajun hi ka jaka, bad ka da iam marwei marwei baroh shi miet. Hynrei, ynda dap shiteng synñia ka la iohthiah ngaiñ, bad ka la iohi ia ki Larmorti baroh lai ngut, bad ki ong artat ia ka, kumne: "Ki ummat ki don hi la ka dor ha khmat Uta Uba ngi ia ap-phira bad sngi bad miet ia ka kut jong U, bad U pynlang ia ki sha ka spah kaba ngim tip. Jar-jar ki mih bad jar-jar ruh ki lang ha ki Ing kynshew bad ki par mawkordor, kum ki mawlynnai bad ki paila ba rem. Shim ia kine ki mawlynnai baroh khadar tylli ba la pynlong na ki ummat jong phi, bad die noh hynriew tylli ha ka dor ar lak uwei uwei. Lai ngut ki syndakor riewspah tam kin wan poi hangne ha Ing jong phi lashai mynstep, bad phin die ha ki."

Shisha, la shai la dang step la wan lai ngut kita ki syndakor bad ki la tohkit na ka, la ka tip ne em ba don mano mano kiba don mawkordor ban die. Kumta ka ruh ka la sei hynriew tylli ki maw kiba sngur bad ba phyrnai haduh katta katta ; bad ki la sngew lyngngoh, nangno ba kane ka samla kup-rathai ka la ioh ia kine. Ki la nang kham sngewphylla shuh shuh haba ka la iathuh ba kan die ha ki

tang ar lak uwei uwei kat kum ka hukum ba ka la ioh ha kata ka miet. Ha ka jingshi sha ki la lah pynshongdor ban ai ia ka haduh san lak uwei uwei. Ki la sngew phylla ia ka jingbieit lui-lui kane ka khynnah, bad ki la kmen ba ki la ioh tat ia kita ki maw.

Da kata ka spah ka hajar ba ka la ioh, ka la tei kawei ka ïng shiphew mala. Ha ka mala kaba ha khlieh eh, ka la buh ia kine ki *Maw-Lynnai Ummat* jong ka, kiba la pynshai ia kata ka kamra baroh kawei, bad ba lah ruh ban iohi bun mail sawdong ia ka jingshai jong ki. Ka la buh ruh bun phew ngut ki shakri shynrang bad kynthei ban sumar ia ka ïng ka sem jong ka. Pynban ha pdeng kat kane ka suk ka saiñ bad ka lak ka putit, kam ju klet ia la ka jingshem jynjar ha pyrthei. Kumta kam ju bynnud ban iarap ia u kup shiliang u sem shiliang, u wan wir u wan hap, u khun swet u khun myllung, bad ka rangli ka juki kiba wan sha ka. Ka don ka dohnud kaba lung haduh katta katta, bad kam lah nguid jingbam tang ia lade, haba ka tip ba don kiwei pat kiba shitom bad kiba thngan. Ka syrpai bad ka kdup ia ka iengdong ba sohkhliang ki khun swet bad ki rangli ; ka kner la ka kti ba sbun ha uba ithuh bad u bym ithuh, ha uba sngewnguh bad u bym sngewnguh kumjuh, kiba wan wad jingiarap na ka.

Te kumta ka spah, ka jingsbun mynsiem bad ka jingbha briew jong ka, ki la long kum ka jingiwbih ba sieng ha ka lyer kat sha ba ka her sawdong pyrthei. Ki Syiem ki Patsha bad kiba khraw ba tri baroh ki kwah ban iohi bad ban tip shaphang jong ka. Kumta bun bun ki la phah kylli ia ka, hynrei pynban kam mon satia. Ia ki jingai sngewbha jong ki baroh, ka pynphai khlem da pynmong ne ai daw ban pynsngewsih ia uba rit bad uba khraw kumjuh, bad ka dap

tang da ka akor khun kur suda ia ki baroh.

Khadduh iawai, la wan poi uwei u ksiang na uwei u Khun Syiem uba na sha jngai bah, ban ia kren sngewthuh jingmut shuwa na ka, shuwa ba kin ia shem para trai. Kumno-re-kumno, namar ba la thoh hi la ka shieng krung, ka la jem ka mon bad ka la mynjur ban ia bat ktien bad uta u Khun Syiem. Ym shym slem shuh hadien ba ki la iateh-sai-iong, haba la kyntiew kurim bad pynhiar synjat-lator ia ki kat kum ka niam ka rukom kata ka ri.

Kine baroh ar ngut ki la ia im suk im saiñ haduh katta katta ha kata ka shnong. Ha kawei ka sngi, u tnga jong ka u la leit beh mrad bad la ki shipai ki swar, bad u la kem kynsan ka jingpang baiong khlieh kaba jur eh na lum. Kumta ki la wan kit noh ia u bak bak sha ïng. Na kane ka jingpang um shym la lah khie khlieh shuh, bad u la iap tang ha pdeng khyndiat sngi. Kumta kane ka Rangli ka dang dei hi ban iaid lyngba ka um ka ding kaba jur ban phrang ia ka jinglong jong ka, shuwa ba kan pynkut la ka jingleit ha kane ka pyrthei sngi.

Kumta la khreh ka ksing, ka dhah, ka nakra, ka naboit ryngkat bad ka suloi ka man ban thang siarkait ia u, kat kum ka burom ka kyrdan Syiem jong u. La thaw ka lyngkhason bad ka tabut ba itynnad ha ka ban buh ia ka met jong u. Ynda la dep ka kñia ka khriam baroh, la rah ia ka lyngkhason sha jingthang syiem, bad ka Rangli ka la bud na syndah syndah jong ka. Ynda la poi ha lum, ka Rangli ka la iaid tawiar lai sien ia ka jynthang bad ka da synreit artat la artat ia ka um na u luta, bad ka da iam sngewsih, kumne:——

"*Ko Lur Mangkara*, ko ba ieit jong nga, phin tyngshaiñ ha sahit bneng baroh shirta naduh mynta, bad phin iehnoh sa tang ia nga ka *Panshandi* Rangli jong phi hangne, haloi

u khah shong ri ba jem, ban iam ban pangnud tang marwei hi. Ngan bta jajew jathang baroh ki sngi kiba sah jong nga na ka bynta jong phi. Iathuh seh, balei phi iehnoh ia nga wei briew hangne ! Nga tmang bad nga kynjah khlem da don ma phi ban pynshngaiñ ia nga. Katto te ngam don lok shuh ha pyrthei! Ki sngi ba suk ki la thung thapniang bad ki la her noh sha jngai na nga ; ki sngi jong ka jingjynjar kin sa leh trai khlieh halor jong nga. Tang kumto du u sai ksiar u sai rupa ka jingieit u shu dkut khlem biang por? La um ka dohnud, la thait ka mynsiem, la jem ka jingmut bad la tlor ka jingim, kum ia nga kane ka shem pap ha pyrthei. Sawdong te kat sha ba nga phai, nga iohi tang ia ki matti jong phi, kiba phi la iehnoh ha pyrthei. Mynta, daei pat ngan kup, daei pat ngan deng, ba u paila symboh ka shadem u la dkut? Ki jingruwai ba thiang bad ki tammasa ba pynshit ia ka pyrthei, mynta kin sa kylla ki jingruwai kiba khia kum ka sisa ha ka shadem rangli jong nga. Ki jingkhuslai bad ki eilangthari jong ka jingjynjai kin wan shoh lynter, bad kin pyntlor ia ki ummat synñia sngi na *ñiamra ba kyntang ka dohmud* jong nga. To jubab seh, ko Rangkynsai, shuwa ba kan ieng rasong ka tembyihuiñ lambyriong halor ka met jong phi! "

Nangta ka dem khrup ha khlieh ka jynthang bad ka duwai kynud sngewsih, kumne:

"Ko ba Thaw, Ko ba Buh ia nga ka Rangli, Me la pynphong pansngiat ia nga tang shiphang sngi, tang ban ioh rkhie beiñ ki nongshun jong nga mo? Me uba stad uba lah, mem ju ieh noh ia u tiew dier por ban sah slem ha khyndew ; i a nga ruh ka rangli ba la sliah lyngkhuit, to pynum to pyndam noh ryngkat bad u Kynrad jong nga ha kane ka lawar ding; ryngkat nga la im, ryngkat ruh ngan iap. Ka mat-kylliang

ngam don ha pyrthei, ban bat ban ring kylla ia ka dohnud bad ka jingieit jong nga. Mynta, to sngew! to pynum to pyndam ia nga baroh shirta! "

Te kumba pan jingkwah u nongiaid wir, mynmiet haba her u khlur kum u laiñ ba meh ding ha sla jong ka suiñ, kumta keiñ ka jingpan kane ka Rangli ka ur long. Tang shi khyllip-mat la um kata ka dympep hin-ly-hin bad ki la mih da ki syntiew ar tylli ha pdeng kata ka pung. Kita ki briew baroh ki la ia lyngngoh lyngngaiñ ia kaba la jia baroh, hynrei kim shym lah satia ban iohi ia kita ki syntiew.

Uta u syntiew u Bamon hangta ha pdeng khlaw ruh u la nguh la ka khlieh bad u la iap stai. U tang shu iohi ia kane, u la shim la ka nap bad u luta, bad u la leit wad ia ka Rangli. Ynda u la poi ha shnong jong ka, bad haba u la tip ba ki la kylla um noh, u la leit ap hangta ha jynthang baroh shi miet. Hamar shiteng synñia, haba dang shai bha u bnai, u la shim da u *tyrkhang nar* bad u la pynshah ha pyrshah ki khmat jong u, bad u la iohi ar tylli ki syntiew pher ha pdeng kata ka pung. Kumta de u la leit rat noh ia ki, bad u la shim noh ruh ia kita ki mawlynnai ummat ka Rangli nangta na·ĩng jong ka, bad u la leit phai sha la ka jaka hangta ha lawbah U la thung ia kita ki syntiew ha syndah uta u *Tiew Amirphor*, bad ia kita ki mawlynnai pat u la buhrieh hapoh kata ka krem Egjakor. Une u Bamon u la im tang da kaba sumar ia kine ki syntiew baroh lai tylli, bad ia kita kiba don hapoh kata ka krem de. Jar-jar ki im bad jar-jar ruh ki phuh hangta hapoh khlaw, bad ym ju don ba tip shuh aiu la jia ia ki.

XV

U KYNRAD BAD U SYIAR

Uwei u briew u la ioh ka sap kaba phylla ban sngewthuh ia ka jingiakren ki mrad bad ki sim baroh na uwei u Pukirblei. Ia kata ka sap um bit ban iathuh pateng ia ka hano hano ruh, namar u tang shu iathuh, kata un iap. Kumta ia kane ka jingstad ba u la ioh u la buhrieh ia ka wat na la ka tnga kaba u ieit thep mynsiem eh, bad ia kaba u sheptieng rit mynsiem haduh katta katta. Haba ka tang shu kren eh, bad peit ser ki khmat, kata u la suhjer na khlieh ha kjat. U long thik kum *u Si-sam-khmut,* bad um ju nud pynlah ia ka.

Ha kawei ka sngi, u la ia leit thoh dieng bad ka na kawei ka khlaw. Hangta ha lynti u la iohsngew ia ka jingiakren ki khun-je bad u la rkhie iap ler iap ang marwei marwei.

Kata ka tnga dc, namar ba ka nang thaiai ba u rkhie ia ka, ka la ong: "Balei me da rkhie beiñ briew eh ia nga katne katne! Ba nga thohmut thohmat eh ka khmat! ne, ba nga sniew jew palat eh haduh katno keiñ, ba me da rkhie jyndei eh ia nga ? Lada mem iathuh ia ka daw, balei ba me rkhie katne katne, ngan pynbam ia me da ka ding suda naduh mynta."

"Em," la jubab uba pli uta u tnga, "ngam shym rkhie te ia phi: nga rkhie ia ka jingiakren kitai ki khun masi hangtai."

"Ngam ngeit ia kata ka jingong jong me. Iathuh ym dei ba me rkhie ia ka pankhyllong jong nga? Lada ym dei ia kata, me rkhie ia ka jingshong u star bad ka khoh ha ka met jong nga. Men iathuh kloi kloi! " La kren dom khmod khmod kata ka kynthei.

"Em phi," u la jubab biang. "Nga rkhie shisha ia ka jingiakren ki Masi.———"

"Ka kren masi aiu kata! Iathuh, te iathuh kloi, ia kata ka kren masi me! " ka la ong biang. "Dang ha ka rta me, ba kren ki masi. Ki iaroh ia me, bad ki beiñ ia nga, ba me da rkhie pashait haduh ba la sawa sa ka at ka them baroh! Mem iathuh kloi! "

"Lada nga tang shu iathuh, aiu kine ki masi ki ia kren." u la ong,"kata ngan iap ha kajuh hi ka khyllipmat. Namarkata, ngan nym iathuh ia phi, ba ngam pat kwah iap."

Kumta ki ia mai thaiñ-shi-thaiñ khlem kut shuh kata ka dahawa. Baroh shi sngi shi miet kim ia kren shuh.

Ha ka step kaba bud pat, u la iohsngew biang katba ki dang ia leit lum, ia ka jingiakren ar tylli ki khun blang. U la rkhie kdiak-kdiak-kdiak, ba um lah set shuh. Hangta ka la dap khia ka mynsiem kata ka tnga. Ka thnum ka btuk ha ban da suwan hi jai, bad haduh ba kam don ktien shuh ban mai ia u. U pat, ba u la kham sian na ka jingjia kaba mynshuwa, u la kan sia bad um kylliang shi kyntien ruh.

Ha ka sngi kaba lai pat, ki la ia leit rong kba baroh shi tymmen. Kim shym ia kren satia ha kita baroh ar sngi. Ka kynthei ka peit samsia, bad u rangbah pat u nang i biria. Ki la dei iaid lyngba kawei ka khlaw kaba bun ki shrieh ki tngaw. Hangta u la ioh sngew ia ka jingiakren shi jur ki Rieh Tymmen. U la rkhie pat kik-kik-kik, bad ka thap ia set artat la ka shyntur. Ynda um lah kan shuh, ka mih kynsan bhuk, bad u da bat la ka kpoh baroh arti, namar um don pyrthei shuh ia ka jingbiria kata ka jingiakren.

Lakaw hep! katai ka phet dud-shyn-dud sha la ïng khlem leit shuh sha lum bad u. Ynda u la jem kata ka jingrkhie, u la pyrkhat pat sa aiu un ioh ha ïng ha kata ka miet

ynda u poi. Kumta u la kut jingmut ban shu iathuh noh ha ka, katba long ba man, ia ka jingiakren kita ki mrad, bad ban iap noh artat. Namar u tip, ba naduh mynta, un shah kynthah sni da ki ktien jong ka bad sngi bad miet, khlem aili shuh ia u.

U tang shu syngngeit bhek la ka byrni, bad u tang shu lait war u star na ka khlieh, u la leit beit beit sha la ka tnga, bad u la ong ba un iathuh noh ha ka la shai mynstep ia kaba u la iohsngew baroh, bad ia kata ka jingstad ba u la ioh na u Pukir. La katta ruh ka shu iai ong, ba u dei ban iathuh noa mynta mynta hi keiñ.

La dang step u la ong ba kan siang thiah ia u habar kum ia u briew uba *iap tyrut*. Ynda ka la lah siang, u la pynbeit thoiñ, bad kti bad kjat, kum u briew u ban sa iap. Hangta, u ksew jong u la wan ia sngew lem bad u, shaphang kata ka jingleh sat ka tnga jong u. Ka pat ka la wan shong ha trai jingthiah jong u, bad u la ong ia ka: "Ko Kmie, sngewbha seh ia ai ja shuwa ia une u Ksew, namar u diaw eh." Kata ka tnga de ka sngew jem mynsiem kumno re, ka leit khat ha ka pliang. Uta u Ksew, um man treh satia ban bam, u pynnoh ñiuhmat bad u leh war-sam-iw ki khmat, bad u dem ngun la ka khlieh ha kjat jingthiah u kynrad.

Katba ka tnga ka dang leit shim jingshim napoh ïng, bad ba ka kham ia jah, uwei u Iar-Ryngkuh, uba la saw bha u shyrtong bad uba i dom bha ka khmat, uba na kata hi ka sem u la wan bad u la puh jnuk jnuk, ia ka ja u Ksew.

"Iw! Khlem-raiñ!" la ong u Ksew. "Me la heh khu phngar: me la jlawnguid sat: me shu da shlan ban taw ia u soh khaw! Mem tip, ba u Kynrad jong ngi, un sa khlad noh na kane ka pyrthei sa tang khyndiat por! *Rai ho lih shatai ioh bam pathei ka khlieh!*"

"U mat ia dep shato, uba da bieit sniang hi kum une !" la ong u Khraw Jutang. U taw shi symboh ar symboh bad u pah, '*kup-kup-kup*', Baroh ki iar kynthei ki la ia wan sawdong jong u, bad ki la ia puh ia kata ka ja. Ia lade, u sangeh shiphang: u peit shaiñ ia kano ma kaba kham leh hangamei u sot na ka pankhyllong bad u takraiñ baroh shiphew shynriah haduh ba kan da pah, 'Kreb-reb-reb!'

"Kumto me ong!" la ong u Khraw Jutang ia u Ksew, "U mat ia iap noh me, ha ka kti kawei ka kynthei, haba um nang hi ban pyniaid. Nga pat, me i, kumto! Baroh shi sem ki tieng bad ki kham mynsiem ha ka kti. Nga pyniaid biang biang ia ka sem khlem kulmar eiei ruh em. Ei ba khang ia u ban bud ia nga ? Kaei ka bym dem !"

Uta u rangbah de, u khie joit nangta, u bud ia ka jingbthah u Khraw Jutang. Ka jem jai kata ka Meirisan kum ka rusom. Naduh kata ka per, ka beh ka 'er pyngngad ba sngew tynnad ha ïng ha sem kita ki shi jur.

XVI

U Lum Shad Klew

Ka Sngi saiñ pyrem ka shat naduh dang step haduh ban da sep halor u Lum Shad Klew. Ha kliar jong u ka don ka madan phlang ba jyingam, bad u kham jrong ban ia kiwei pat ki lum ba sawdong jong u. Ha ki khlaw ba rben, bad ha ki ranab jong u, ki shong ki mrad lai phew jaid. Ha kjat jong u pat ki don ki lyngkha bad ki hali ba itynnad bad hangne hangtai ki don ki bhuiñ ba la sur da u lang bareli, bym pat pynkheiñ shrah u khun bynriew, bad ki madan khah ba jyrsieh. Ka erbatemon batesi ka beh ha kliar jong u man ki por, bad na ki krung jong u ka rong ia ka jingiwbih thiang ki syntiew na khyndew bad na ki skud ba padoi ha ki dieng ha khlaw. Hynrei ka pyrem ba lyhep bad ba iap op jong ka ri Bhoi, kam lah ban pynduh ia ka jingpyngngad bad jingitynnad jong une u lum ha ki por baroh jong ka snem.

Ki klew na sawdong kita ki thaiñ, ki wan ban shad ha kliar une u lum lai sien shi sngi. U Klew rangbah u shad pynat shadem bad u khun bha briew la u ryndang, u da pyiar la u tdong ba shipad kum ka pakha; bad teng teng u shad shoh samthiah bad u suh la ka khlieh shapoh thapniang, katba baroh sawdong jong u pat, ki puh symbai bad ki shad pahara ki klew kynthei ban ap ia u dusmon, ne u runar ruser, uba thew ban wan pynjot ne pyniap ia ki ha kata ka lympung ba pyngngad jong ki. Hynrei, man ba u shad u iam, u kynkaw, bad bunsien ruh u ud pangnud ch, haba u peit sha ki lyngwiar muhor jong ki ummat ka Sngi ha ki sner ba phyrnai jong u. U tympang ieit ia ka bneng kaba suk ha shnong jong

ki khlur, shuwa ba un hiai sha ka pyrthei, mynba u iap mat ia ka lyngkha tyrso jong ka Si ha ki paham lum Ri Khasi, ha kata ka juk ba dang kren briew ka maw ka dieng bad ba dang kynthong ka pyrthei.

U Sawang bad ka Synshar ka tnga jong u, ki shong rep ha trai une u lum, bad ki im suk im saiñ shibun eh hangta. U pynkheiñ ia ki shrah bad u pynngat ia ki lawbah: u rep u riang bad u trei u ktah suk mynsiem kynjai, sha jngai na kiwei pat ki lok bad ki briew. Haba u lait kti lait kjat u ialam ia la ka tnga bad ki khun sha kliai jong une u lum, ban bam lyer bad ban peit kai ia ka mariang ba ithiang jong ki lum ki wah, ki khlaw ki btap, bad ki dieng ki sieij baroh sawdong katba ka khmat ka lah ban iohi. Teng, teng, haba u sngew sammut bad sngewkmen mynsiem, u thiah hapoh ki dieng sning bad u ruwai ki sur bad ki ktien ba sngewtynnad bad u ainguh ia U Trai Nongthaw ba sbun namar ki jingbha jong U baroh.

U don hynriew ngut ki khun shynrang, bad baroh ki long kiba smat ba sting suda, lait noh tang u khadduh uba kham ioh mon bad jaipdeh. Une um don jingsngewbha eiei lait tang kaba khwai doh bad beh miad. Man la ka sngi u leit siat sim bad iaid pawang lum : bad i kumba um salia eiei ruh ia ka jingim. U Kpa jong u u shitom jingmut bad u khuslai mynsiem shibun eh na ka bynta jong u. Hynrei, ka kmie jong u ka ieit lut mynsiem eh ia u. Ka tyngkai ki jingbam bang jingbam thiang tang na ka bynta jong u. Mynmiet ka pynbyrngia ia u da ki jingiathuhkhana shaphang ki kam khraw bad ki kam pawnam, khnang ban bytin ia ka jingmut bad ban bsa ia ka dohnud jong u da ki jingangnud kiba donburom. U ruh u ieit thep mynsiem ia ka. Katba nang iaid ki sngi ki snem, kine ki jingiathuhkhana

jong ka ki la nang ngam bad suh thied ha ka jingmut jong u baroh kawei. Ka kyiteng jong u ka long u Harata Kynwar.

Ka kmie jong u kam long satia ka briew kaba shait ba khlaiñ. Ha kawei ka taiew ka la pang eh bad ka la iap. U Harata u dang shu sdang samla, bad naduh kata ka por um don jingsngewbha shuh. Ka ïng bad ka rympei, kim syaid shuh kumba mynno mynno: um sngew juh shuh ban shnong ban sah bad ka mynsiem jong u ka khuslai marwei marwei. U kpa bad ki hynmen jong u baroh ki isih ia u, bad bunsien u la thmu ban leit kylla pakir noh shaei-re-shaei. Hynrei ki jinghikai jong ka kmie, ba la bytep ha ka dohnud bad ka long rynieng jong u, ki la pynlong ia u uba jwat bad uba lah ban shah ia ka jingban ka pyrthei: ia ki eriong bad ki dew ba shoh ia ka jingim jong u.

La u Harata um kwah shuh ban shong ha ïng, namar ba ym don ba leh ieit leh sbun ia u, u shem ka jingtngen tang ha la ka hynmen kynsi, ka Salubon, kaba sneng ba kraw bad ba sympaiñ ia ki jingmong mynsiem ba u ioh na kiba ha ïng ha sem jong u baroh.

Ha kawei ka miet, U Sawang u la lum la ki khun sawdong ka lyngwiar dpei ba rhem, bad ynda u la lah sneng puramit ia ki baroh lang, u la ong, kumne: "Ko khun kynrad ksiar mynta nga la tymmen bad ngam sngew long briew shuh. Ka khlieh jong nga ka la lieh, bad ki sngi jong nga ki la jan: bad nga sngew kwah ban ioh jah thait khyndiat ha pyrthei. Phi long ki khun rangbah, ki khnam ha ka ryngkap jong nga; phin shah ba ngan lehraiñ ha khmat ki nongshun jong nga—ka jingtymmen, ka jingkhrew bad ka jingiap? Iathuh keiñ khun, ha khmat kane ka khyrdop, naduh u hynmen rangbah haduh u khadduh, kumno phin bysa tymmen ia nga? Nga la kit, nga la bah, bad nga la bysa la btiah ia phi baroh naduh

ba phi dang shi trbh, hadub mynta ba phi la ia khlaiñ ia heh la ka mat ka pung. Iathuh mynta ba ngan ñun."

"Pa kynrad," ong u Kongbah, "nga la kut jingmut ban long u Hemari (*u nongsumar nongkhmih ia ka ïng ka sem baroh, bad uba dei ban ioh ia ka spah ka phew baroh jong ka nongtymmen*) bad u Kamar. Ngan kynshew ngan kyndiap na ka kamai jong nga, bad ia ki jingai sngewbha jong ki briew baroh, haba ki wan shim ia ka wait ne u mohkhiew, na ka shlem jong nga, kumba don ka riti uba rim, ngan ai lut sha phi ; ia ka iad-bang iad-thiang baroh ngan pynpoi sha phi. Da kumta keiñ pa kynrad ngan bsa tymmen ia phi."

Uba ar pat u la ong, ba un rep ba un riang bad ba un shah ma u ia ka shit ia ka syang, bad ia u slap ia ka lyer baroh ban pynsuk ia u. Uba lai pat u la ong, ba un leit shong shakri ha ïng ki mahajon khnang ba un ioh peisa ban thied jain thied nep ia u kpa. Uba saw pat u la ong, ba un shu leit rep nongkhad, bad ynda u la ioh kba na kaba u ia sam un ai sha u tymmen. Uba san pat u la ong ba un leit kitnong kitni bad ki mahajon ki syndakor, bad ba un ioh thied dawai dashin ia u tymmen.

Kumta, baroh ki la ia pyni la ki jingmut jingmut riang Hynrei u Harata, u sngap man man kum u maw. Um ioh-sngew aiu ki ia kren. U pyrkhat la ki sier ki skei ba iaid kai ha ki khlaw; u pyrkhat la ki sim ki doh kiba shang ia ki lum ia ki wah ; u pyrkhat ia ki thwei, ki khalad, ki khasmet ba jngi ha ki pung bad ba khar jingbam ha ki shyiap. U hai-hai sha la ka pyrthei, bad eiei um pynsngew aiu ki ia bun ktien. U kpa, ynda u la iohi ba u sngap kyrtlup bad ba um pynleit jingmut eiei sha kaba ki ia kren. u la dumok kynsan taiñ : "Me iohsngew aiu ngi ia kren! Me pat, khun ka jaituh men shakri kumno ia nga?"

"Map, pa kynrad !" ong u Harata "ngam lap ba iohsngew te, aiu phi ia kren? Tang ba la kumno kumno ruh nga la kut jingmut ban long Syiem ma nga halor kine ki hynmen baroh. Phi wat khuslai eiei katba nga dang im ma nga, ngan khmih ma nga ba ki pynpoi beit thik thik ia la ki jingkular ha ka por kaba biang, ba phin nym shitom ban da leit wad. Da kumta keiñ papa ngan shakri ia phi khadduh tymmen! " Tang shu lah ong kumta, u la shim la ka ryndia tlem, u la klum bad u la thiah khôp haloi la ka snieh sier.

Ka jingshla ki hynmen ha kata ka poi kaba la palat, bad ki la mut sa ban shoh iap noh ia u, lymda la khang iap eh u kpa jong ki. Kumta, naduh kata ka miet ki la ia sylla kumno ban ioh pyniap noh ia u. Ki bitar ia ka jingalhia bad jingbymñiew biew jong u ia ki, bad ki mudui pyrshah ia u ha u kpa man la ka sngi. Kane ka jingbymsuk ka la nang jur nang jur pyrshah ia u katba nang mih kawei pa kawei ka sngi.

Ynda la syntiew u kba bad la jan ka por ban wan bam ki mrad ia ki lyngkha, u tymmen u la phah ia ki baroh hynriew ngut ban leit ia thaw ar tylli ki Hemtap (*ki sem ap mrad*). U Harata um treh leit ryngkat bad ki, u nap la ka leit siat doh baroh shi sngi. Hangta ha lum ki la ia sylla lang ban pyniap noh ia u ha kata ka miet ha kawei na kine ki hemtap. Para-marwei kim nud ban ialeh ia u, namar u khlaiñ palat eh. Ynda la dap shiteng sngi, ki la ia leit sha ïng ban ia bam anerlo (*ja sngi*), bad ynda ki la lah bam lah dih, bad katba ki nang ia dih duma, ki la ia kren artat artat kumno kin pyniap ia u Harata; bad ka Salubon ka la nang shah shkor kyndiang ia ka jingiakren jong ki baroh.

Tang shu palat ki hynmen, u Harata ruh u la wan poi

ha ïng bad u la syep la syar ym tip briew shuh. U la pan *anerlo* na la ka hynmen kynsi, bad u la iathuh ia ka ba u la ioh siat ia u sier uba heh bad ba un leit bud dien ia u. Ka ruh khlem kylliang ktien ka la khat ka ja bad u la jamahek bad u jakhria ha ka sla ba un bam. Hynrei katba u nang bam, ka Salubon ka la jaw ummat khler shi khler. Kane ka la pynlyngngoh ia u, bad u la kylli ia ka, kumne : "Balei kong phi iam kumne? Phi don daw eiei ban sngewsih ia nga? Ne, la jia aiu kaba la pynsngewsih ia phi?"

"Ah, Ko hep kynrad," la ong ka Salubon, "ki hynmen jong phi ki la ia smai ban pyniap ia phi ha kawei na ki *hemtap* ba ki la shna, la syit mynmiet: kin phah thiah ia phi marwe bad kin dung ia phi da ki sum shken kumba dung sniang. Sumar bha ! Wat iathuh ba nga la pyntip ma nga ia phi shaphang kane, lane kin kñia im ia nga lashai mynstep. Lada phi ngeit ia nga, phet wir noh nangne bad wat wan phai shuh sha ïng."

"Khublei shibun eh ia phi, ko kong kynrad," la ong u Harata, "nga tip ka mynsiem jong phi ka long kum u jhur, bad ka dohnud jong phi kum ka blei! Hadùh katta du ki thew da ka wait pyrshah la ka doh ka snam. Na kajuh ka umbuiñ ksiar ka umbuiñ rupa ngi ia im, pynban ki thew haduh katta du ban leh ia nga. Dang don ka khmat i mei, ka pyrthei ka dang long da kumto ; i dang lah ban teh song ban sympaiñ ia ngi baroh lang da ka jingieit : hynrei tang shu khyllait ka khmat jong i, haduh katne du ka bira ka pyrthei long ïng jong ngi ! Ñiuma, baroh ki la isih bad shun iap ia nga ; lada nga dang im, lashai mynstep shuwa ban riew u syiar, ngan kawang shi kham ka chilonghih (*eit wieh*) ha tnum ïng, khnang ba phin dup iohi ia ka dak ba nga dang im, bad ba

phin sngewthuh ruh ba nga la iaid pukir bad ba ngan nym wan phai shuh lano lano ruh sha la ïng. Te, to ho kong, nga la leit ! Ngin nym ia kren shuh shaphang kane la shibit.' U la mih bak, bad u la wan phai pat ynda la sdang kem iongieiñ.

Ynda ki la lah ia bam ia dih, ki la ia khreh ban leit thiah sha kita ki hemtap, bad ki la phah ia u Harata ban leit thiah marwei ha kawei na kito ki mashang U ruh, namar ba u la lah sngewthuh lypa, u la leit khlem kylliang ktien. U la thaw uwei u *Tyngshop Pashor*, bad u la pynthiah ia u ha la ka jingthiah, bad u la rieh ia lade ha triai u dieng sohphan. Hamar shitaiang synñia ki la wan par bad ki la dung na tbian ha pyrshah ka jingthiah jong u da ki shken kita la pai nep bha. Ka um pashor ka la tuid sha tbian, bad ki la ia tharai ba ka dei ka snam jong u Harata, bad ki la ia pyrta, "Kok khai ! Me la ioh la ka bainong ! Me la leh rangbah than, kumto keiñ mon kut ka tarik !"

U Harata u la mih sia sia da ka jingbitar, bad u la ong : "U Harata Pashor shisha u la iap : hynrei u Harata, u para jong phi u dang im. Mih ha madan ! Pleng, haduh katne phi thew ban shet ia nga !"

Ki tang shu iohsngew ia ka tyngam jong u, ki la her uwei uwei sha la ka kdat ka kdat, bad ki la ia mynsaw ha ban da jam jop. Ka jingiatip lem jong ki ka la pynlong ia ki kiba khawpud, kumta ki la her ruma rutit ha kata ka jingdum

U Harata um shym thiah shuh baroh shi miet, bad tang shu kynjat shai u la leit sha ïng bad u la kawang shi kham ka chilonghih ha tnum ïng, kumba u la lah ong ia la ka hynmen kynsi. U la kut jingmut ban phet wir noh bad u la iaid sa iaid bun taiew khlem shong thait, bad katba ju nang iaid

kumne, u la poi kynmaw ia la ka kmierad, ka *Syntu Ksiar*, kaba u la ju ioh sngew ba ka shait iathuhkhna ka kmie jong u mynba ka dang im. Kumta u la rai kut ha lade, ba u dei la kumno kumno ruh ban leit kylli na ka Lei Kupli la ka dang im ne em, bad ba un leit shong noh bad ka.

U la thew la ka kjat ban leit sha ka Thwei Yiale, bad ynda u la poi hangta, u la shong pyrkhat halor u mawsiang lyngknep harud jong ka. U la shem ruh ba ka long kabe suk shibun ban jam sha shiliang jong ka na ki snur mawsiang ba jylliew nalor jong kiba ka um ka tuid. Te katba u nang shong kai hangta, u la pyrkhat jylliew ia la ka jynjar bad u la kren wei briew, kumne :

"Ia u briew la ker da ka jynjar suda : um lah ban lait na ki tyrsim jong ka. Hynrei ka ding kaba khluit tam jong u ha pyrthei, ka dei ka jingshun jong kiba ha ïng jong u. Kumne, lyngkhuit nga la dei ban mih noh na la ïng, bad ngam don jaka ha pyrthei. Nga sngew kumba nga la dih naduh ryngkhai haduh khyrdong ia ki um ba kthang jong ka khuri bad ki la ban har rukom ki jyrjar ha nga. Pynban, nga imat, u slap bad u phria, ka um bad ka ding ki dang ap ia nga. Nga la thait, bad nga la thrang ban lyngaid noh na kane ka jingim, khnang ban nym don shuh ba kren ia ka kyrteng jong nga. Nga la ialeh ban long uba jai-jai ha ka shlem ba them jong ka jingim, hynrei ngam lah shuh bad mynta ngan bud ia ka lynti jong ka nusip kat sha ba ka lam.

"I mei kynrad ksiar jong nga, i shait iathuh ba hangne ha Yiale, ki Syiem khraw bor ki ju kñia briew man ka snem, ban sait ia ka long jot ka long rem u khun u hajar, ba un roi ba un par bad ban thiah suk ka wait ka stieh jong ka Lei Ialeh Thma. Ah, ba kin da poi ki briew u Syiem ban kem ia

nga, ngan jin da la shah mon sngewbha. Ngan bah ryndang ngan kit ma nga ia ka pap ka sang jong u khun u hajar jong u baroh. Um donkam ban da pyntang ban da pynpung ia nga, bad ban da pynsngaid niang jawa shuwa ba un kñia. Nga iohi hangne don ar tylli ki thlong maw ba la tih da ka um. Ha ka thliew kaba ha tmier ka synrang ngan ieng ma nga haduh syngkai : u **Lyngdoh na Um kyrpong** un ieng kumjuh ha uwei pat u thlong um, bad un mait ia ka khlieh na kata ka jaka ba u ieng. Ka met bad ka khlieh kin sum kyrthat shapoh thwei. Hangta u **Seiniong** u tnga ka Yiale, un shad bad un sum da ka snam baroh shi rynieng, bad un nguid noh ia kane ka long rynieng ba kan dam noh shi junom. Shisha, ngam dei u shutia ne u duhjait, bad ngam tip la kane ka Lei Bam Briew kan pdiang ne em ia ka snam jong nga u khun kur, wat lada nga mon eh ban shah iap."

Katba u nang kren wei briew kumne, la tiet kynsan jraiñ u pyrthat rkhiang na shiteng suiñ, bad ka leilieh ka la pam ia uta u mawsiang lyngknep, bad u la hap shapoh thwei. Kumta, ka kheiñ ka Niam ka Rukom ba iaid wir u bynriew na myndang lung ka sngi u bnai. Bad mynta uta u maw u sah tang shiteng ban pynpaw ia ka jingkhraw ki bor bneng bad ia ka jingdum u bynriew.

U Harata u la ieng lyngngoh shiphang bad u la kylli ha lade, kumne : "Balei keiñ, ba ka ding pyrthat ka da thlieh kumne ia une u Maw Niam? Shisha, ka jingrunar bad iaid mon ka dohnud briew ka la pynbitar ia ka Blei, bad ba shuwa ba kan pynshitom ia u ka da pynshad lamwir ia u ha la ka jingstad ba lyngkot. Kumta, sa ioh dong u ksuid, bad da shan nia u khrei, sa roi sa ka pap, ka longjot ka longrem : ka phalang ka shat ka kheiñ ; sa kyrtoh sa lyndet ka siar ka lait

kylla. U bynriew u ngam sha Krem Lamet sha Krem Latang, bad u wad jingshai na ki khyllah jaid kiba don ha ka pyrthei ka mariang. Ia ki um sngur jong ki blei, u pynbyrsieh da ki kam ka umdum ban pynwir ia ka jingmut jingpyrkhat u bynriew.

"Hynrei, da kumno keiñ u Lyngdoh ba shai khmat u lap ia ka nia, ba ia ka pap bad ka sang u bynriew shi pyrthei, yn sait yn pynkhuid da ka snam jong u briew. U briew namar u briew,—katno ka jingjylliew ka niam ba seng hok, ba lap nia uba rim, ban pynieng ia ka hok ban pynduh ia ka tim !

"Ko ba rim, da ki hajar snem me la iaid lyngba ki ryta bym lah tip, bad da ki pateng bym lah ong, hangno ka duna, hangno ka jingsniew, ba mynta shu pam ka bneng—ka ngat ka khyndew!

"Ko 'Lei Kupli, nga sah ha ka lyngngoh Hynrei, iathuh seh ia nga, hangno ngan shem ia i meirad jong nga, ka Syntu Ksiar, khnang ba ngan suk ka jingmut bad ba ngan nym shong slem shuh hangne kum u shutia bad u duhjait. Nga dei u khun kur bad nga dei ban pyndep ia ka jingthmu jong ki blei ha ka jingim jong nga."

Ka 'Lei Kupli, ka la kren napoh ka thnam um sabon, napoh jong uta u maw, kumne : "Ko Khun hadien *ka umdum* ka wan *ka jingryntih* : ha dien *ka synnia* ka bud *ka jingshai*. Kane ka long ka *aiñ*. Nga la iaid la *ka kylla*, bad mynta ka la poi *ka aiom siar nylla*. Wat pynkhuslai la ka mynsiem. Ka Niam Hok ka im rta : bad kiwei ki long tang kum ki syrngiew ha khmat jong ka. Bud ia ka hok, bad wat phai dien noh na ka. Nga long tang ka Rngai !

"Te, ko khun, lada mèn iaid sha pyrshah na kane ka pyntha shylliah, men shem kawei ka ing trep. Hangta

men wad ia ka Syntu Ksiar, ka kmierad jong me. Wat wan phai shuh sha nga. Lada me poi ha ka khim, nc ha ki jingeh men leit sha u Lyngdoh Umkyrpong, bad un ai jingshai bad jingiarap ia me. Khie leit noh bad wat shong shuh hangne. Ieng joit bad pan syngkai ia lade kum u rangbah. Ialeh la ki thma : ngan ai bor ai mynsiem ma nga. Nga ithuh ia u kynja rangbah, bad ha *ki khen* baroh ngan shan ma nga na lyndet".

U Harata u la leit sha kata ka ïng trep kumba la bthah ka Lei Kupli, bad ynda u la pyrta na phyllaw, ka tymmen ka la ong : "Me uei keiñ khun, ba me wan wad ia nga ka Syntu Ksiar, kaba la ngam sha tmier ba ki briew ki la jan klet ?"

"Nga dei u ksiew jong phi, ko meirad," u la ong "I mei i la iap bad la tep ia i ha U Lum Shad Klew. Nga wan phet wir shane, bad nga la wan kylli shaphang jong phi na ka Yiale."

U la shong suk shong saiñ bad ka hangta. Ka leit dung leit peh sha ïng ki briew mynsngi, bad ka thain jain bad thir ksai pat mynmiet haduh ban da thiah. Ka iathuh ia u bun ki khanatang, bad ka khang ia u ban leit kiew ia uta u lum uba hajan hangta, ka da ong, kumne :

"Hangtei ha kliar lum, ka don kawei ka nan, Ki khot ia ka, ka Pung Pala. Ki Khun ka Sngi—ka Irmai, ka Suiñ, bad ka Hermon, ki wan ban sum ha ka. Lashai ka dei ka sngi ba kin hiar. Ym don mano mano ba tip shaphang jong ki : jar jar ki wan, jar jai ki leit. Ki shong ha shiteng bneng, bad ym don u briew ha pyrthei u ban ia ryngkat dor bad ki. U mawsiang bneng u pdang bad u plie tang ia ki bad ia u sawkuna lieh jong ki. U Baliblar u iaid sawdong ka suiñ ban lum soh ba kin bam. Ki rúh Syiar bad ki rùh

sim jong ki la thaiñ da ki khlur ba phylla tam. Ki nap, ki shatri, ki palong, ki synduk bad ki tiar ki tar jong ki baroh ki long da ki khlur bad ki mawkordor suda. Lada phin mih kai mynmiet haba shai bha ka bneng, phin iohi ia kine baroh hangtei ha sahit ba ki sdien man ka miet."

"Ko meirad," u la ong, "nga la kwah eh ban iohi ia ki, la nga dei ban kylla dpei tang shu peit lieb ia ki. Iathuh seh kumno ngan leh ba ngan iohi ia kita ki puri blei."

"Lashai," ka la ong, "shuwa ban dap shiteng sngi, men kiew ia une u lum. Rieh hapoh ki sder kiba jiong harud hangta. Wat khih, ne pynma ia ki. Lada me leh kumta, kin her bad kin nym wan phai shuh haduh sa shi snem kynthih."

U la leh kumba ka la bthah, bad ynda la poi kata ka por, ki la hiar haiud kata ka pung. Hadien katto kane por um iohi shuh ia ki, ki shu jah la ka jah hangta. Ynda la kumba ar kyntien kwai ne, u la iohi kitai ki ia snoh kti shi para baa ki ia shad sawdong sawdong kata ka pung halor u shyiap uba itynnad, bad ki da pyllait artat rymphai la u ñiuh khlieh Ynda la ikhiang u shñiuh, bad ba la sdang noh phai ka sngi, ki ia kiew halor ki mawlong, mar uwei uwei, bad ki la pyiar la *ki Peniku*, bad ki la kiew soit sha sahit bneng.

Ha kata ka miet u la iathuh ha la ka kmierad ia kaba la jia baroh, bad kumno ba u iap mat ia ka khadduh, ka Hermon. Bad ka la ong ia u, kumne :

"Ko khun, ia kaba la pynkap da ki blei, ki briew kim lah ban pyniakhlad. Namar kata, men ngeit tang ia kaba ngan bthah ia me, lane kan bijai ei baroh. Kynmaw dei da kine ki *Peniku* ba ki her. Nga don rukom rukom ki ksai ban thir ban thaiñ ha ka *Pharla* jong nga : ka kti jong nga ka stet bad ka tbit. Men peit bniah ia ka Peniku ka khadduh, bad man ka miet men batai ia ka ha nga. Wat peit ia ei ia ei

ruh, ai ba ka dui jong ka kan shon ha ka khlieh jong me : te men sa lah ban batai pat ha nga. Hadien shi taiew kine kin nym wan hiar shuh."

U Harata u la leit man ka sngi, bad u la peit bniah ia ka Peniku ka Hermon ban batai ha ka Syntu Ksiar. Mynmiet mynmiet u batai, ka pat ka thaiñ ia pra bun bun wat ia ka dui ba u bthah. Hadien hynñiew sngi, kim wan hiar pyrthei shuh ban sum, bad *ka Peniku ruh* ka la dep.

"Ko Khun," ka la ong, "katto kim wan shuh ; hynrei sa shi snem kynthih hadien kin wan biang. Khabprip tiaw ia ka pyrthei, bad men leh ia kane mynta baroh shi snem : pynngat ia kine ki khlaw baroh bad pynkylla lyngkha ia kane ka madan Umkyrpong baroh. Thaw ki surok kyllaiñ ban iaid kai bam lyer na Umkyrpong haduh ka Pung Pala. Pynjuh ia ki sim bad ki mrad baroh ba kin pynphuh pynphieng ia ki per soh per syntiew ha ar liang surok. Mynsngi men trei dukhi, bad mynmiet pat men hikai ka put ka tem, haduh ka mieng, ka sharyngod, ka duitara, haduh ka ksing ka nakra. Shu kohnguh ia kaba nga bthah : men sa sngewthuh ynda me la rangbah."

Kumta, u thiah ynda shiteng synnia bad u khie dang saw ka tyngab, ban pyndep ia ki kam ba la buh ka Syntu ksiar. U la ju long mynno mynno uba khie sngi bad uba jaipdeh, mynta pat, uba khie step bad uba smat tam. Mynwei u kwah long Syiem, mynta pat u kyntur ktieh kum u sniang. Ha kaba sdang, u sngew kum ban dkut u budlum, bad um lah shah ia ka sngi ia ka lyer. U kwah ban thiah dang shai, hynrei ki kam ba la buh ki dawa ba un trei haduh shiteng synnia. Kumta u thiah malu mala bad u trei ha ban da suwan. U la pynkheiñ ia ki shrah bad pynngat ia ki lawbah : u la thung la tep ki lai phew soh ki lai phew symbai. Ki sim ki doh ki la ia juh ia jem bad u : ki syntiew bad ki skud ha khyndew bad ryu ki dieng ki padoi bad ki phuh ha ki kper jong u. Ka

pyrthei ka mariang ki shu ap sa tang ia ka jingwan hiar jong ki Khun ka Sngi.

"Ko Khun" la ong ka tymmen, ha kawei ka miet, "Iashai ka dei ka sngi lyngkhuh snem ba kin hiar kito ki Puri-blei lai ngut. Baroh shi sngi men set kut ia lade ha la ka ïng trep, bad men plie tang ia kawei ka pongshai. Men leh khynraw, bad men put men tem khlem sangeh baroh shi sngi. Wat pisa no lynga lada wan mano mano ruh. Me la bam ja khluit, me la duh! Haba me ia kren, wat laplah; da sngewthuh bad da duriap shuwa ba men khlei la ka ktien rangbah: tyngkan wat pisa: pynpaw da ka khmat kaba kynjai. Khmih keiñ ioh me pynkhlemraiñ ia nga!"

Nangta u sdieh pyrthiew u dung shita ba un bam baroh shi sngi : la poi ka por ba u la kyrmen bad ba u la ap. U phuhmut phuhmat bad u ruwai u siaw sngewtynnad.

Ka Wah Kupli ka tuid jai jai bad ka kyllaiñ suki ha ki pyntha khap hima, bad ka phyrnai kum ka jaiñ rupa ba tawah ha ki tyrpeng u Lur Dih Duma. U jyntang kba ha pynthor bad ha lum u nguh ba la khia ki kob ba rynju . Ka bneng ka phyrnai, bad ha suiñ u king u pukni syiem. Baroh ki i kumba ki ia ap lang ia ka jinghiar jong ki Khun ka Sngi.

Hamar shiteng sngi, ki la hiar baroh lai ngut : nyngkong ka Irmai, bud ka Suiñ, bad khadduh eh ka Hermon. Ki buhrich la ki Peniku ha trai dieng. Ki thad la ki ñiuh khlieh halor ki mawlong, bad ki shad wai shi wai sawdong sawdong kata ka pung. Nangta ka khadduh ka la wer ia la ki hynmen.

"Ko kongthei, khmih uei une uba nud ban wan prat lynti kumne? Ia seh kongnah ngin ia bud kai, shano kan lam ia ngi. Ngin pyllait la u ñiuh-khlieh ba kan pyrsat ka lyer bad tang shu rkhiang ngin sa ia her noh."

Baroh lai ngut ki la ia iaid snoh kti arsut na ka Pung Pala haduh Umkyrpong. Ynda ki la poi hajan ka Pharla u

Harata, ki la ia sangeh ban wad ia u Tiew Pathai Khubor bad ki la ia lyngngoh ia ka jingitynnad ki tiew dieng.

U Nongap phira u Harata, u dei u sim Didi-Diaw, bad u tang shu iohi ia ki, u la ai dak, kumne : "*Didi-Diaw-woit! Didi-Diaw-woit!*" Kumjuh kumba leh u Mo-Ralong haba wan ki 'nongthma' ban khyrdep ban tyllep ia ka shnong Jowai, u da pyrta, "To khie ! To khie ! Ko khun ko hajar, la wan u nongthma. To ieng Khadar Daloi, sei la ka wait la ka stieh. Une u nongshun la ha khyrdop !" Kumta u tang shu ai dak une u sim shynraiñ briew, u Harata u la sdang la ka put ka tem.

Ki la sngewtynnad eh ia kita ki jingput jingtem jong u, bad ki la leit rung ha ka Pharla jong u. La ki kren kumno kumno ruh u shu tem la ka tem khlem pynsngew eiei, bad u la leh kum u bym suidniew ia ki. Ka Hermon, ynda ka la iohi ba um kren satia ia ki, ka la ong, "Ko bah, kaei sha ka kyrteng jong phi? Ngi lah ne em ban kheit syntiew mar shi kham?"

Hangta u la kynmaw ia ka jingsneng ka kmierad, ba ka jingpnah ktien ka long ka atiar ba khlain eh jong u briew. bad u la kren da kaba pyrkhat, kumne : "Phi la kylli, na i mationg. I mei i pa, ki jer ia nga, ha khmat u klong u skaw, da ka kiad ka um halor ka lakait, ba ngan long rangbah man rangbah ha la i kur ha la i jait, ba ngan im hok, ba ngan kamai hok ha pyrthei. Ki ai ia nga ki '*Nam-blei,*' lai ba ngan pyndonkam ha pyrthei : ba ngan da la u syiem, la ka kur, la ka met. Ki tap u lubri, ki ai ka jymphong, ba ngan sah la ka nam, ba ngan im la ka rong bad ba ngan shad ba ngan mastieh ha la ka khor ka khriam ha pyrthei.

"Phin map keiñ ba nga da ñiewtang kumne, ba nga u

briew u bym biang, namar ba sang ban shu kren thala da kat ia ka kyrteng ba jer u Ñi u Kong Namar kata, ki khôt ia nga, U Harata Kynwar. Ngam sngewlehraiñ, te, ia la ka kyrteng. Namar, lehse, ka bymjukut hi kan wad kan pyrta ia ka ha ka akher ka sngi. Ia kane ka kyrteng, te yn iaiu pynsawa da ki blei bad ki briew. U mrad khlem kane, iap u kylla lyer, hynrei ka '*nga*' kan im junom bhor.

"La ki syntiew jong nga kim ia dei dor, to kheit katba phi mon. Ka khmat jong nga kaba rew, to jied hi ma phi."

"Khublei shibun, ko Harata," ki la ia ong lang. "U ñiuh khlieh jong ngi u la rkhiang bad ngi la dei ban leit noh." Ki pyiar la ki Peniku bad ki kiew sha shiteng bneng.

Kumta ki ia leit ia wan ha kita ki sngi, bad man ka miet u iathuh bin ia kaba la jia baroh ha la ka kmieiad. Ha ka miet kaba hynriew, ka la ong ia u, kumne : "Lashai, men rah kane ka Peniku ba nga la thaiñ. Lada me la i hun bad ka la ia dei thik bad ka jong ka Hermon, men sa buh bujli da kane. Men buhrieh ia ka jong ka, bad men sa wan sha la ka Pharla kumba mynshuwa."

La shai pat ki la ia wan khublei ia u ynda ki la lah sum lah sleh, ki da ong : "Ko Harata, phi la leh sbun ia ngi. Ngin nym ia shem shuh haduh shi snem kynthih. To ho, ngi la leit !"

U, ba u la sngewthuh lypa aiu kan sa jia, u la rung pynkloi sha la ïng trep. U tem ia peit syntiat artat na pongshai aiu kan jia. Ka Irmai ka la pyiar bad ka la kiew kum ka rusni. Ka Suiñ ka la bud nadien bad ki la poi sha ki lyoh. Ka Hermon khadduh ka la sdang ban pyiar, hynrei kam lah her. Ka kynthih, ka thap kti, bad la ka leh kumno kumno ruh aym man lah her satia. Ka la law la ka Peniku bad ka la

khmih bniah ioh don ka pher, hynrei kam lap satia. Kumta ka shu phong ia law bun kylla. U pat, nangta na rieh, u wiat muiñ ba la lah ka buit ka kmierad jong u. Katba ka nang ia lyngkhom hangta ha ka dong kper bad ka jingsaw kyrang da ka jingbitar bad ka jinglehraiñ, u pat u nang wiat kohnguh khlieh nangta na kyndong. Ka apot sep sngi kaba kum kata kam pat ju shem mynno mynno ruh.

Kita ki hynmen ki la kyrtiang dien, bad haba kim iohi ia ka, ki la her kylla pat. Ki la ia bishar ia kata ka Peniku, hynrei kim lap ka pher eiei. Ki sah hangta haduh jan sep sngi. Te ka Irmai ka la ong : "Ko hep ngin leh kumno ia phi? Ngi kiba don la ki khun ki kti, ngim banse ban leit phai noh ba ioh ki kulmar ha ïng. Ngin leit wad Peniku ia phi da kawei pat, bad ngin sa wallam la shem snem. Mynta te to sah noh ha ïng u Harata."

Ka la iam pait dohnud hangta, bad ka la piam ka la doh ka la dait ia la ki hynmen baroh ar ngut. Da ka jingbymbanse ka la pyllait ia ki. Ka iam shiban namar ba ka la dei ban shong marwei haduh shi snem hangta, bad, sa shi ban pat, namar ba ka kynmaw ia u Syntai Manik ha bneng. Khadduh ka la ong da ka jingpangnud : "Ko kongthei, ko kongnah yn leh kumno nga kaba la shem pap hi kumne. Ong ia u Syntai ba nga pang, bad ba ngam kwah ban wan jngoh mano mano ruh. Wat iathuh keiñ ba nga don hangne. Khie noh ba la miet." Ki la doh biang ia ka ryngkat bad ki ummat, bad ki la kynting noh soit.

U Harata u la khroh ia ka ba kan nym sngew eiei, bad u la ialam ia ka sha la ïng. Ka kmierad jong u ka la wan kai sha ka barabor. Ki ia im suk im saiñ hangta. Mynsngi ki ia trei ha ki bri, ne ki lyngkha bad mynmiet pat ki iathuh

khana. Ka Hermon ka la ioh iwei i khun kynthei iba bha briew eh.

Ha kawei ka sngi, u Harata u la leit beh mrad naduh dang step bad u la ia jah haduh shiteng sngi. Ka Hermon ka la kheiñ ia ka jingwan la ki hynmen, bad ka la sngew kynmaw pat ia ki sngi ba suk ha bneng. Hangta ka la sdang ban suba sniew ia la u tnga, ba dei ma u uba la buhrieh ia ka Peniku jong ka. Kumta ka la khura ia ka ïng ka sem baroh. Khadduh ka la leit lap ia ka hapoh kawei ka tyndong sieij, ba la tynsat ha tyndai. Hamar shiteng sngi, ka la phong ia ka bad ka la kynting sha suiñ. U Harata u dang ha lynti, bad ynda u la iohi ia ka ba ka la her, u la thew siat ia ka. Ka, namar ba ka tip ia ka jingkhlain bad ka jingtbit jong u ka la kyrpad : "Map, ko Harata kynrad ! sumar ia i khun Phi la ia sylla lang ban shet ia nga. Lada la thoh ka shyieng krung ngin dang ia shem pat. Khublei." Kumta ka la jah ngan sha ki lyoh.

U la sngewsih kthang haduh katta katta namar ka Hermon, bad u shu sumar tang ia ita i khun ba in im. Ka kmierad jong u ka la phah ia u ban leit kylli na u Lyngdoh ha Um Yiurem la un dang ia shem pat ne em ia ka Hermon, bad la ka dei shisha ne em ka shyieng jong ka shyieng jong u. Uta u lyngdoh u la ong, kumne:

"Khie kem shispah tylli ki khlieng maha bad pyllait ia ki ha thwei Yiale. Lada her uwei na ki ban dih um na Pung Pala, kata men sngewthuh ba hadien shi taiew u Sawkuna Lieh un hiar na bneng ban sum hangta, bad ba ka Hermon kan sa ia pynhiar synjat bad u Syntai Manik. Men bah la i khun bad rieh khop. Hamar ba u tang shu sdang ban her, men snoh na u tdong jong u : khapbrip tiaw bad wat pyllait.

Ynda me poi ha bneng, kan sa batai hi ka phang aiu ba men leh.

"Ha khmih nga la iathuh ia me ia kine kiei kiei bad nga kwah ba ynda me wan phai pat, na ba mem lah ban sah slem, men thaw kawei ka synduk kaba da ki ktang ksiar kiba don ha sawdong ka Pala, kiba la pait bad ba la bret da ki Khun ka Sngi. Men thep ia ka met jong nga hapoh jong ka. Thaw kawei ka khwan sieij, bad pynkie ia ka arsut ka wah Kupli shaauh duriaw bah. Ngam kwah shuh ba ki briew kin dang kynmaw shuh ia nga. Ai kin klet duh syndon ia nga. Ka la kheiñ ka Maw Niam, bad ki briew kim lah shuh ban knia kum mynbarim. Nga la ıaid la ka kylla, bad ka por jong nga ka la kut. Ia kane ka jingpan jong nga men nym klet, ioh kan wan hap ka jingtim ha me. To khie noh mynta ba nga la khriat."

Kita ki shispah tylli ki sim ki la her kum ki dieng shaka halor ka Yiale, bad u wei na ki u la biar dih um na Pala. Bad u Harata ruh u la leit ap ia u Sawkuna Lieh. U tang shu lah kynther met, u Harata u la kem niat na u tdong bad u la snoh rdin. U hati ba u kyndit, u la kynting soit sha suiñ kum u khnam. Tang shu poi ha bneng u la pyllait, bad u la rieh hapoh kawei ka khlaw bniap. Ynda la palat uta u Hati, u la shang ruma rutit hangta ha shiteng bneng. Khadduh u la iohi shispah ngut ki mraw kynthei ba ki ia tong um na kawei ka shyngiar. U la pan um ia i khun jong u naduh kaba nyngkong haduh kaba khadduh. Baroh kim ai, tang ka Sbun, ka mraw tymmen, bad kaba khadduh eh, ka la sngewlem ia ita i khyllung, bad ka la ai ia u klong ba un pyndih ia i. Ynda u la sngewthuh ba ka dei ka mraw ka Hermon, bad ba ki leit tong um sum ia ka, ba ka khreh ban shong kurim bad u

Syntai Manik Syiem, u la thep klok la ka sati synjat ba u ju deng, bad u la pynphai pat ia u klong sha ka.

Ka Hermon ka la shim ia uwei pa uwei u klong na kita ki mraw, bad ka la theh ha kawei ka pukri kaba da u mawleiñ suda, ba kan sum. Na u klong ka Sbun la hap kata ka sati. Ka la ngam khlieh ia ka, bad ynda ka la sei, ka la ithuh ba ka dei ka jong u Harata. Ka la kylli bniah na ka Sbun kumno, hangno, mynno, bad mano, ba la thep ia kata ka sati. Ka la phah wad pat ia u, hynrei kam shem satia.

Ka sngi pynhiar synjat-lator ka Hermon bad u Syntai Manik ka la poi. U Ñi Bah u Ñi Rit ryngkat uba khraw uba tri u la poi na kylleng sawdong ka bneng. Baroh u kur u kha u la ia sheng sngi ba ym bit ia ieh. Ki la ia lum lang, baroh ha kawei ka Ing Lieh kaba heh kdaiñ-daiñ-daiñ. Ki ap sa tang ia ka jingwan ki Ksiang na baroh ar liang bad ki trai kam. Hynrei ha pdeng hangta la don u briew uba bah la i khun. Ki la ia lum baroh baroh ban ia peit kai phylla ia u, bad ki la ia kylli, "Me uba na kano ka pyrthei ka muluk?' Balei me wan shane?"

U ruh u jubab beit : "Nga uba na sla pyrthei : nga wan wad la ka tnga, ka Hermon."

Kane ka la pynlyngngoh bad pynthang iong ngaiñ ia uba khraw bad uba rit uba la ia don hangta. Don kiba thap shoh, don kiba biria, bad don pat kiba sngewlem ia u. Ka la mih ka jingkulmar thlim hangta. U ruh u la ieng hi kum u rangbah, bad khlem rieit ne pynlip la ka maiñ, u la ong ba um shym kren lamwir, hynrei ba ka long kaba shisha. Ki la rai ban shu phah khot ia ka Hermon. Ka tang shu iohi ia u, ka la kylla bak ka dur jong ka, bad ita i khyllung i la noh bad kner la ki kti na jingbah jong u ia ka. Hangta

ki la ngeit baroh ia ka tien sot u Harata, bad la khih win ka bneng baroh kawei. Ki ktien ki la mih ki jaid pa ki jaid. Ka tyrko ki ksiang ka la duh. Ka kam ka la pulom. La thut u lok u jor u kha u mar bad ki kur ki jaid baroh. Ki nia ki jutang baroh ki la ia pongpet. La i kum ban khie da ka wait hangta.

Ha pdeng kata ka jingkulmar, ka Hermon ka la kut jingmut ban ryngkoh noh na bneng sha khyndew ryngkat bad u Harata bad la i khun.

Kumta de ka la shim ia ka Peniku ka hynmen, ka la pynphong ia u bad ki la suh arsut sha pyrthei. Hangta ha bneng ki la wad pat ia ka Hermon bad ia uta u nongwei, hynrei kim lap shuh. Hangta hangta leilei ka la nang kulmar shuh shuh. U Syntai Manik, u riew rangbah bad u Syiem ba shisha, u la ieng ha khmat kata ka Ing-Lieh bad u la kaweh ban pynsngap jar ia ki baroh, hadien kata u la ong :

"Ko Para Syiem, Ko ba Khiaw, bad baroh u Khun ka Bneng, to sngap ia nga. Ka kheiñ burom dei ka jong nga : ka sngews h dei ka jong nga : ka duh dei ka jong nga. Phi u kui u kha, u lok u jor phi sngewlem ia nga ; namar kata khih ka kulmar katne. Koit, ngan bah khala hi ia la ka ijot. Kan kulmar ka pyrthei, lada ia pynksan ia ring sai phla. Pynthiah ka wait ka stieh ban suk ka pyrthei. Kan pra ka Bneng, kan phet ka Khyndew, bad baroh ki lai phew jing-pynlong kin her sha ka haw haw. Ki lyngwiar jong ki pyrthei ba shad sawdong ka Sngi kin bakla, te kan jia kumno ia ki bor tynrai baroh kiba khih kiba iaid ha la ki pyrthei pyrthei! Ka Hermon, ka Khun ka Sngi, ka la shet ia ngi. Ngim dei ban ia byrsieh lang ha ki kam jong ka. Ngin ieng da ka wait pyrshah ia u nongshun ban da la ka hok, hynrei ngim dei

ban ia um snam namar ka kam sniew. Pynthiah ka wait ka stieh, pynjem ka ktien ka thyllieid. Ai kan synshar ka Hok bad ka jingshisha, ban roi ka suk ka saiñ para ngi. Ka sngi kan shai la ka shai, ki khlur kin phyrnai la ka phyrnai, bad ki samoi ki aiom kin iaid hi la ka iaid ; baroh, sha la ka kam ka kam, ho khynraw ?"

La kren waiwot u Syiem, la suk la jem ka dohnud u khun u hajar, bad ki pra sha la ki kam ki duk khlem win khlem kaw kaw, bad jar jar ki trei ki beng haduh mynta.

Ka Hermon ka la hap na dulan jong ka bneng, bad ka pyntbit ia la ka jingim ha Umkyrpong kat kum ka mon u tnga jong ka. Hangta ka la shong suk bad u. U Harata ruh, u tang shu poi u la lum ia ki shyieng u Lyngdoh ka Um Yiurem, bad u la pynkie arsut ka Kupli kumba u la bthah, bad ka la rong noh ia u sha ka ri ka Jingklet, bad hangta u thiah junom bhor.

Ha kawei ka sngi, katba ki dang ia shong pyngngad harud ka Pala, ka Hermon ka la ong, kumne : "Ko Harata, nga tip ba phi ieit lung mynsiem ia nga, hynrei, nga lehraiñ ban pyrkhat shaphang ia lade. Nga la pynlehraiñ ia ka bneng bad ka khyndew da ka jingbieit jong nga. Ngam sngew don j aka shuh hangno hangno ruh, tang ka lehraiñ suda. Mynta nga la kut jingmut ban ngam ha *Thwei Syiem*, bad ngan kylla *Lidohkha* junom ban nym don ba tip shuh ia ka kyrteng jong nga. Ia i Lasubon, i khun kynrad ksiar jong ngi, nga iehnoh ha ka jingsumar jong phi. Ngam lah ban leit ialam ia i shapoh ramew. I dei ban shong ha sla ryngkew.

"Phi ruh kynrad, wat shong shuh hangne. Ieh noh ia kine ki hali ki pynthor bad ki bri soh jong phi bad kin sah khlaw shi rta, haduh ban da poi da kawei pat ka juk. Phin

leit iap ha u Lum Mula Kongngor. Ki briew kin ai japha kin ai jasiang ia phi hangta junom."

Ka la iam pait dohnud, bad ka la ong : "Khublei, ko kynrad, ngim ia shem shuh lano lano ruh. Khublei, Khublei !" Te, bran ka la iaid sha pyrshah ka Thwei Syiem bad ka la ngam jai.

U Haiata u la khroh bad u la iam ktang ba kan sah bad u, hynrei kam sngap shuh : ia ka im, ka lah ka iap. U iam da kaba babe kylla ia la ka jingshukor ia ka Hermon shaphang ka Peniku jong ka. U kynmaw ieit ia ki sngi ba suk, ia kiba u la duh noh da ka jingphet noh jong ka. Te, da ka jingkthang mynsiem, u la aiti ia ka Lasubon ha ka jingsumar la ka kmie rad ban iar u tnum u tyndai ban khraw u synñiang u bynhei jong i pateng pakit ha pyrthei; bad da ka um ksang ki ummat kthang, u la mih noh marwei bad u la leit iap ha u Lum Mula Kongngor, ban pynhun ia ka jingkwah ka Hermon ka tnga ba ieit eh jong u.

XVII

KA MEIRILUNG

1. Ko meirilung, ko meirisan,
Ko ri ba ieit i mei i pa,
Ha trep ha skum, ne ïng dulan,
Sawdong pyrthei haei kum pha;
Ko ri dymmiew ki umpohliew,
Ko ri ki kor ki mawbynna,
Ko ri ba thiang ki per syntiew,
Ko meirilung—ka ri jong nga.

2. Ko meirilung, ko meirisan,
Ko ri ki kiaw ki kthaw kulong;
Hynñiew ki hiar ban seng duwan,
Khyndai umdih khyndai umtong;
Namar jong pha ki ieng ban da,
Ki kieng ka wait, u khnam, ryntieh;
Ha krem ha kroh ki ap phira,
Ko meirilung,—ki rang kieng stieh.

3. Ko meirilung, ko meirisan,
Ri Laiphew Syiem, Khadar Doloi;
Tylli kawei,—nongshun un ran;
Saphred saphrong,—shaei ngin poi!
Ha pdeng umsaw ba tur kyrthep,
Kin jah kyrteng ki kñi ki kpa;
Hangta pyrthei jong ngi kan sep,
Ko meirilung—ki rang sait thma.

4. Ko meirilung, ko meirisan,
Ko ri myllung ba shong ki blei ;
Ko ri tip kui, tip kha, tip man,
Na pha kin her ki ksuid ki khrei ;
Shaphrang ngin kiew raieh raidam,
Sha tlong ba mih ki umpohliew,
Jingstad ngin dih ha kliar sangam,
Ko meirilung ki khun ki ksiew.

------ ---

XVIII

KA DRAMA

KAMAI LA KA HOK

Ki Nongshim Bynta :

U Tnga—uba pang bad uba khrew.

Ka Tnga—kaba ieit bad sumai ia u.

Ki Nongtuh—No. 1, 2, 3, kiba sngap siar.

(*Halor ka jingthiah pang*)

U Tnga : Ka jingphohsniew, ka jingphohsniew,
Ka jingim ka long tang kum ka jingphohsniew !
Ka pyrthei bad ki jingitynnad jong ka,
Ka spah bad ki jingsngewbha jong ka,
Baroh ki long tang ki jingthala.
Ka jingsarong bad ki mangkarong,
Baroh ki long tang ki rongphong.
Hangne, nga ud, nga khuslai bad nga pang ;
Nga duk—bad ki tuid ki ummat kthang.
Sawdong kat sha ba nga phai,
Ki ker ki duriaw tmang.
Ym don jingsuk, ym don jingsngewbha :
Khala khala ngi en, khala khala ngi iam :
Kaba lehnohei, kaba bijai ei,
Ka jingim u briew ha pyrthei.

Ka Tnga : (*Wan rung ka Tnga*)
Balei, Kpa Kynrad, phi ud?
Baki phi khuslai phi pisa?
Pynjaijai ei ia lade,
Pynsuk la ka jingmut
Pyrshang ban iohthiah :
Phim lah ban thaw pyrthei,
Da kaba phi ud phi khuslai kumne.

U Tnga : Kaba phi ong baroh ka long kaba dei :
Ia phi ngam bit pynlah;
Phi sumar bad phi ieit ia nga,
Hynrei ka jingmut jong nga kam shong thait satia;
Nga tang shu khap la ki khmat,
Ka jingduk bad ka jingpang ki beiñ ia nga—
Tyngkreiñ ki paw ha khmat jong nga;
Ki sum da ki khnam bad ki lynsher
Kum ka kshaid hapoh jong nga:
Nga khih kum ka duriaw—
Nga kyrhuh nga khuslai nga pisa.

Ka Tnga : Shisha ka jingduk,—ka 'lei Atlukhi!
Ka ban ksew roit shi roit
Ia u khun swet khun rangli ba pli :
Nang rit, nang duk, nang shitom,
Nang jynjar trah,—ka 'lei Atlukhi!
Hynrei, Kpa Kynrad, pynjaijai ei ia lade
Ban palei ka jingpang.

U Tnga : Ka jingiohthiah, wow ka jingiohthiah!
Ka la phet ñoh na ñga!

Nga khuslai ! Daei ba phin bam,
Daei ba phin dih, daei ba phin kup,
Daei ba phin sem. Ka sngi ka jingim
Jong nga ka la sdang ban noh-phai :
Thir thir kum ka lyer
Ka por ka mareh bad ka her.
Nga dum nga lyngngoh kumno keiñ phin im !

Ka Tnga : U 'nam sarang ka jingduk
U dung u pynkthang ia ka dohnud ;
Ngam lah ban buhrieh eiei ruh na phi :
Lashai ka sngi ngim don eiei shuh ban bam.
Waw ka kordit !—bad ka pang bad ka duk.

U Tnga : Ka mon U Blei ! Tang ka mon U Blei !
Kum u rangbah nga dei ban shah;
Ngan iaid lyngba ka um,
Ngan iaid lyngba ka ding :
Ngan dem la ka khlieh ha khmat ka eriong.
Katba nang phrang, katta ngan nang nylla :
Nga la nang ia kane ka buit,
Ngam tieng ia ka thma:
Ko kmie, ngan mih kai noh khyndiat :
Nga sngew pyngngad mynta ka janmiet.

Ka Tnga : Leit tang hajan, ho Kpa !
Wat ia jah slem eh ho !

(U leit sharum ṇeng)

U Tnga : Waw ka jingithiang ka bneng
Ka sngi ka la sdang baṇ sep ,

Ki lyoh ki phyrnai kum ka ksiai,
Hir hir beh ka lyer ba pyngngad :
Ki sim ki ruwai halor ki dieng,
Ngan shong kai ha trai une u Dieng Sning.
Kine ki 'tiew Soh-khah-mawria,
Kine ki 'tiew Tawah-ryndia,
Kine ki 'tiew Por-shet-ja.
Kine ki 'tiew Kup-jaiñ-khor,
Kine ki 'tiew Mat-paro,
Kine ki 'tiew Iap-mat-kylliang :
Katno ki pynlamher ia ka mynsiem jong nga;
Sha kiwei pat ki sngi bad kiwei pat ki por:
Mynba nga dang samla,
Nga khlaiñ nga pura;
Mynta kine baioh ki la blad,
Ka aiom ka jingim ka la kylla:
Ka khlieh jong nga ! Ka khlieh jong nga !
Waw, ka khlieh jong nga !
Balei kumta ka king,
Ngan par iap noh sha la ïng.

(U la wan phai sha ïng)

Ka Tnga : Phi la wan, kpa kynrad?

U Tnga : Nga la wan phi kmie.

Ka Tnga : Phi sngew kumno?
Phi shem jingphylla eiei?

U Tnga : Ka jingpang, ka shu ia leit ia wan;
Myntan, katba nga dang shong kai,

Ha trai u dieng Sning,
Ka lap kynsan ka jingbaiong;
Nga thap kyllon—nga kem bat na u stong:
Bluk, lah u stong :
Kram nga kyllon :
Jar, nga iap ler—ngam tip katno slem!
Ynda nga kyndit :
Nga iohi shi khra ki tyngka pliah!

Ka Tnga : Ki tyngka pliah ! Ki tyngka pliah !
Ngam sngewthuh, aiu phi ong !
Balei phim wallam sha ing?

U Tnga : Kim dei ki jong nga, te kmie kynrad,
Sang iap ban leit shim ia ka jong kiwei;
Ym bit ban bam pap
la ka umsyep—ka kamai jong kiwei.
Lada mon U Blei,
Un pyndap hi ia ki jingdonkam jong nga :
Ki tyngka kin shu poi hi ha kamra !

Ka Tnga : Ka jingbieit, ka jingbieit, phi la bieit sat !
Hangno ki don? Ngan leit shim hi ma nga;
Ka pop,—kam long pop—ka kam ka dawa;
Ka jingduk bad ka thngan ki thom ia ka sang,
Haba kdang ka kpoh, phi lah ban leh hok.

U Tnga : Em, kam long kumta :
Ngan bam da u Jangew,
Ngan bam da u Jathang :
Ngan bam da u Ja-ut,
Ngan bam da u Jakhria ;

Ngan bam tang ka Ja,
Ngan tah da ka Mluh ;
Ngan 'nai ka sngewbha,
Ngan 'nai ka leh tuh.

Mynmiet : *(Ki Nongtuh ki ia kren bnum bnum ha shakiar ing)*

Ka Tnga : Sngap ! Sngap ! kiei kita
Kiba kren bnum bnum ha shakiar ing?
Ki 'riew sniew mu ade?

Nongtuh 1: Wat jam, wat jam eh ho lih,
Sngap aiu kita ki tymmen ki ia kren.

U Tnga : Kiei kiei baroh ki shong ha ka mon U Blei :
Ka duk, ka pang, ka shitom ka lanot,
Kine baroh ki dei ban wan;
Hynrei lada mon U Blei,
Baroh kin jah, kin duh, kin dam.

Ka Tnga : Nga tip keiñ ia kata,
Hynrei, la shai ngin bam da ei?
Iathuh, hangno phi lap ia ki tyngka?
Iathuh ia ka jaka. Nga kwah tip.

Nongtuh 2 :Sngap, sngap ho lih !
Kata te ! la ia dei.

U Tnga : Sngap, ngan iathuh :
Ha trai u Dieng Sning,
Harud ka Wah Umiam,
Ha taphah u Mawsiang bah,

Ha Kyndong Dong-rynla,
Don ka Thliew ba la tap da u Stong,
Hapoh kane ka thliew.
Nga lap ia ki tyngka shi khra ;
Thiah noh keiñ kmie ba la miet.

Nongtuh 3: Ha ha ! la muja ! Nga la tip ia ka jaka.
Ia, ia ngin ia leit noh shata.

(*Ha Ka Jaka*)

Nongtuh 1: Nga la lap ! Une u Sning :
Une u Mawsiang : Une u Stong :
Khyllie, khyllie kloi !
Waw ! Waw la shet u tymmen.
Khun ka thok !
Peit une u khra : Ym don tyngka :
Peit kine ki khlieh bseiñ :
Ki lir bad ki thap puh pynban ia nga !

Nongtuh 2: Ia ngin pynhiar kput ia u Tymmen.
Ngin theh na tyndai ia kine ki bseiñ ;
Imat, u tip ba ngi sngap siar ;
Te, khnang ban pynshitom ia ngi,
U iathuh khana khnang ha la ka tnga,
Ia kine *ki tyngka bseiñ.*
Shisha, ki tyngka ki dei ki bseiñ—
Ki puh, ki dait, ki pynjot thiaw ia ngi·
Ia ngin leit theh ha kamra thiah jong u :
Kine ki bseiñ kin puh ia u tymmen.

Nongtuh 3: Kaba dei, kaba dei me Bhai !
Ia, ia ngin khung ha ka byrni dung :
Pynkloi ho lih ioh lap ba shai !

(Ha Ing Ki Tymmen).

Ki Nongtuh : Kiew mian mian ho lih !
Prong na tyndai :
Theh ha khlieh thiah,
(Shur-r-r-r-r-r-r ki theh ia ki bsein na tnum,
Khriang-riang-riang riew ki tyngka pliah
Ha kamra thiah,)
Her ho lih katto ? ioh lap ki briew !
Shum-bet ! U la ioh kumba u bet !

Ka Tnga: Ko ! 'men kpa ! ko ! 'men kpa!
Phi ioh sngew ?
Kiei kita kiba riew ha khlieh thiah?

U Tang : Wat khuslai, kmie kynrad,
Ki kyngka keiñ, ki ba wan hap hi :
Haba mon U B'ei ban ai kan eh aiu. Sngap !
Ki dei ki tyngka pliah,
Kiba hap ha kamra thiah !
Ki khun swet, ki rangli,
Ki riew kynthei, ki riewblei,—
U Trai Nongthaw Um ju iehnoh:
La U shah ban phrang ia ki
Da ka duk, ka shitom, ka pang ;
Hynrei U thaw aitat bad ka lad
Ba kin lait haba ki iaid

Ia ka dum, ka shaiong, ka lyngngoh—
U bysa, U pyndap, U pynbiang man ka sngi:
U pynthung khongpong ia u sarong,
Bad U kyntiew ia u iangli u juki:
Ka don ka aiñ Blei,
Ba synshar ha pyrthei:
Haba ngi iaid beit, Um ju iehnoh;
Ngeit bad shaniah tang ha U:
Ki lynti U Blei kiba maian,
U leh ki kam phylla;
U iuh halor ki dew ba shlei,
Ki jai jai ki eriong:
Ka hok kaba tam ha pyrthei:
Ngin kamai te ia ka hok.
Ban ioh ia ka Knu-briew,
Ban ioh ia ka Khu-Blei,
Naduh nangne na pyrthei.

N.B.—La shon da ka jingshah sngewbha ka A. I. R., ba la thoh da U Nongthoh hi ha ka snem 1950.

XIX

KA POR NOH PRAH

U Nongrep ha kylleng sawdong ka ri u la noh la ki Pdung ki prah. U la lum la u khaw u kba ha ki thiar, ki tiep bad ki skum. Jar jar u wiat sam rkhie bad u phuhmat bad u shong syaid mynsiem ba la skhem u thiar jling. Hir hir beh ka lyer batemon batesi ha ki lum bad ki them, bad jai jai tuid ki liar, ki duid bad ki wah, naduh kupli haduh Rilang. Shipor, u buaid shoh sam thiah ha pneh jong ka sngi tlang ba phyrnai. Shatei, u iohi kyndiang ia ki lum Makashang ba la jar iong ksiar da ki irmat jong ka step phyrngab. Shathie pat khrik u iohi ia ki bir bad ki pung ba phyrnai. Ka mariang ba ithiang ka pynlam her ia ka mynsiem jong u sha kawei pat ka pyrthei bad kawei pat ka bneng. Te, naduh ka wah Kupli haduh ka wah Rilang, bad naduh ka wah Brahmaputra haduh ka wah Surma u shong-thait kum ha ka ri jong ka dewlynnong bad ki jingphoh-sniew ba la ker da ki Wah Rupa ba tuid kyllaiñ jai. Shi por te, u noh la ki pdung ki prah ban ñiew ia ki jingkyrkhu ba u Blei U la theh sei halor ki lyngkha ki risai, ki soh ki pai bad ka jingtrei minot jong u baroh shi snem. U la sei bor bad u la syep mynta u lum ia u [illegible] ka jingtrei shitom jong u Te, kum ha kine ki por, U Khun Khasi Pnar u sei la ka marynthing bad ka duitara ban pynkmen ia ka dohnud ki khynnah, ki samla bad ki tymmen sawdong ki lyngwiar dpei ba rhem ha kylleng ka ri. Ki myllung ba shai khmat bad ba lait ryndang ki pynum la ka kti ha u sai muka ka marynthing bad ka duitara—'*kynting-a-ting-ting-ting halor shi bud u sai muka.*' Ha lum sharai masi u put ka tangmuri:

ha pdeng ki jingri u pynher ki sur bisli : u ot ka maryngod bad u put ka tanglod ban pynioh thiah ia ki khun blang bad ki khun masi. Ha ryngngi bad ha dymmiew u ruwai bad u kmen. U Nongrep u long u kynrad briew la u trei, ne shong thait :

"U siat marynthing bad u tem duitara;
Te, hangno ka jingkmen ka mynsiem kat kata !"

Dei kum ha kine ki por keiñ, ba u Myllung khraw pyrkhat, u pynkynmaw ia ngi sa shi sien pat, ia kita ki aiom ksiar myndang kynthong ka pyrthei bad bym pat lait lan u ksuid u khiei bad ba dang hok u thawlang ka iawbei, shi kwaiñ na Dkhar ha Khasi. Ha kata ka por u Thawlang jong ngi u pynngat ia ki dieng bah bad u pynkheiñ ia ki shrah, katba ka Iawbei jong ngi pat ka thir bad ka thaiñ bad ka sumai ia ka ïng ka sem bad ka kper ka phrah. Mynta, kata ka sotti juk jong ka aiom ksiar u pakulong ka meikulong jong ngi, ka long tang ka tusbiı bad ka ıngai, namar u Hynniew Trep U Hynniew Skum u la iap thai ha ki rong bad ki tammasa. Te, ka main u rangbah ka nang lip rong bad ka raiñ u samla ka nang kiew skong. Ha pyrthei bad ha rympei nang hiar ka tip briew tip Blei. Ym don ba suidkha ia u tymmen ia u san : la dam ka ieit ıi : la kiew khet ka sarong : nang jur ka saitlah nang jyllei ka rongphong. U khynnah ba dang lung ki maiñ ker u peit beiñ briew ia ki long rangbah ki long san. *U 'ha nga'*, u *'ma nga'*, u *'ia nga'*, u *'tam lah'*, u kyrbeh pynat shadem bad u thew rynieng la ki long kñi long kpa. Ha ka niam bad ha ka pyrthei la khapngiah da ki amrang. Te, shaei kine kiei kiei ki ñiat pynstet ia ka shalyntem ka ri bad ka jaid bynriew jong ngi ! Ki hynroh, ki japieh ki

khnai bad ki dkhan ki mih ha madan ban thad rong thad riti. Ki tyngwieng, ki phroh jyndem bad ki shakyllia ki sei la ki nia, kum ki '*tip lut*' ki '*nang lut*' ia ki thwei jong u hyndai bad ki lat lat ba kylla stet jong u mynta. Ki risang bad ki diengkhied ki thap kynshaw, shaw shi shaw, bad ki padiah khlem baiwai, ne, iap wai kyntien ban pyrta shnong bad pynshoh bieit ia ka pyrthei. Te, ka khynwin jlang ka pyrthei da u '*ha nga*' u '*ma nga*', u '*ia nga*'. La raij ka long briew bad la kiew khet ka buaid aiu-re. Imat, la poi ka kuli juk jympa dien masi, kiew dieng sohmyngken.

Te, ka iam briew ka kup ka sem shiliang bad u khun lymboit u khun lymbiang shi tyllup ka ri ba duna ka buit ka akor. Bad ki kti ki lyndan ki kynrem ki noh kyriap bad ki nang ran nang iing swai, namar ka umsaw jong ka por ka rong ia ki lin.

Ki SENG bad ki NONGSENG, rukom rukom ki la mih bad kin kha, bad kin pynpait pnat ia ki lynti khim ka pyrthei bad ka bneng. Ki kdew ia ki rngai bad ki tuh kyntang ia ka por bad ka bor jong ki khun ka ri.

Mynta, u rit u ria u shu pyrta shla : "Shano u thawlang ka iawbei ba hok ba isynei ! Shano u mawshamok ba pashait ding ban pynkyndit ia ka pyrthei !"

Te, la tur—*shit dang* : la kynran—*kjam;* la ieng—*kynduh*: la shong—*jhieh*. Hato, ngi im ha ki poi noh prah kiba kumno ?

Ia kine ki KOT KHASI na ka bynta ki Skul ha kylleng ka Ri lah ban ioh na i :—
Mrs. E. Gatphoh, Jaiaw Langsning, Shillong-2

PRIMARY BAD BASIC SKUL

1 Ka Kot Nyngkong: "KI KHLUR RIT" (Pre-Primer) (Primrose Gatphoh)	1	00
2. Ka Khasi Primer: "KI SIM RIT" (Primrose Gatphoh)	1	00
3. Khasi Reader: "TUTA AI KHAW" Klas "I" (Primrose Gatphoh) .	2	00
4. Khasi Reader: 'U NONGREP" Klas II (Primrose Gatphoh) ..	2	00
5. Ki KHASI NURSERY RHYMES & KI POETRY RIT Classes I, II, III & IV (Primrose Gatphoh)	2	00
6. KI SARA HYGIENE Classes I, II & III (Primrose Gatphoh)	2	00
7. Ka "ANGLO-KHASI PRIMER" Classes II & III (Mondon Bareh) ..	2	00

MIDDLE ENGLISH & HIGH SCHOOLS

8. Ka Jingim U Trai Jong Ngi (Soso Tham) (For translation)	1	10
9. Ka "DUITARA KSIAR" (Khasi Poetry) (Soso Tham)	3	25
10. Ki "PHAWER U AESOP" (Soso Tham) ..	3	25
11. Ka "HYGIENE" na ka bynta ki Middle English (Dr. D. Hynniewta & P. Gatphoh) ..	3	25
12. Ki UMJER KSIAR (P. Gatphoh) ..	4	00
13. Ki KHANATANG & U SIER LAPALANG ..	4	00

COLLEGES

14. KI SNGI BA RIM U HYNNIEW TREP (S. Tham) ..	4	00
15. SAWDONG LYNGWIAR DPEI (P. Gatphoh) ..	4	00
16. KA JINGRUWAI SHAPHANG U SIER LAPALANG (For College Students) & Ki Note	—	

KIWEI PAT

17. KA KOT SKOUT (Primrose Gatphoh) .	—	
18. U Lain pa U Lain Part I (Rev. L. Gatphoh) .. (Na ka bynta ki Sunday School bad jingai Prize)	4	00